

Marek Kowalski

**HISTORIA PARAFII
PW. ŚW. FLORIANA W OPATOWIE
1915 – 1991**

*praca magisterska
napisana na seminarium naukowym
z historii Kościoła katolickiego
pod kierunkiem
ks. prof. dr hab. Mariana Banaszaka*

P a p i e s k i W y d z i a ł T e o l o g i c z n y

P o z n a ń 1 9 9 5

S P I S T R E Ś C I

WYKAZ SKRÓTÓW.....	3
WSTĘP.....	4
WYKAZ ŹRÓDEŁ I OPRACOWAŃ.....	10
I. <i>Terytorium i ludność parafii.....</i>	15
1. <i>Granice parafii.....</i>	15
2. <i>Liczba parafian.....</i>	19
3. <i>Stosunki wyznaniowe.....</i>	24
4. <i>Patronowie kościoła.....</i>	25
5. <i>Majątek beneficjalny.....</i>	26
6. <i>Dozór kościelny – Rada parafialna.....</i>	29
II. <i>Kościoty, kaplice i obiekty parafialne.....</i>	35
1. <i>Kościół parafialny.....</i>	35
2. <i>Kościół filialny.....</i>	54
3. <i>Kaplice.....</i>	58
4. <i>Budynki parafialne.....</i>	64
5. <i>Cmentarze, krzyże przydrożne i figury.....</i>	67
III. <i>Duszpasterze parafialni.....</i>	77
1. <i>Księża proboszczowie.....</i>	77
2. <i>Księża wikariusze.....</i>	86
IV. <i>Duszpasterstwo.....</i>	92
1. <i>Duszpasterstwo sakramentalne.....</i>	92
2. <i>Nabożeństwa.....</i>	105
3. <i>Głoszenie słowa Bożego i nauczanie.....</i>	108
4. <i>Odpusty parafialne.....</i>	120
5. <i>Bractwa, stowarzyszenia i grupy duszpasterskie.....</i>	122
6. <i>Inne formy duszpasterstwa.....</i>	135
ZAKOŃCZENIE.....	139
SPIS TABEL.....	141

WYKAZ SKRÓTÓW

KA	- Akta Kurii Archidiecezjalnej. Poznań
OAX	- Akta Ordynariatu Arcybiskupiego. Poznań
APO	- Akta Parafii. Opatów
APSm	- Akta Parafii. Siemianice
AWA	- Akta Własne Autora. Opatów

WSTĘP

Parafia w Opatowie istnieje prawdopodobnie już od XIII wieku. Niegdyś była terytorialnie dość rozległa. Obecnie obejmuje poza Opatowem sześć wsi i liczy (w 1995 roku) 3100 parafian. Dotychczas jej dziejami zajął się tylko ks. Sł. Baraniak, lecz opracował je w okresie 1821 – 1914.

Niniejsza praca zajmuje się dziejami parafii w Opatowie od 1915 do 1991 roku. Celem tego opracowania jest ukazanie całokształtu życia tejże parafii we wspomnianym okresie. Pozwoli to lepiej poznać i zrozumieć losy Kościoła na terenie Wielkopolski. Jako datę końcową przyjęto 1991 rok, gdyż nastąpiła wówczas zmiana na stanowisku proboszczowskim. Z Opatowa odszedł do Bojanowa k/Rawicza ks. proboszcz Jan Ratajczak, a parafię w Opatowie objął ks. proboszcz Antoni Ratajczak.

Dzieje parafii opatowskiej od jej powstania szkiecowo przedstawił ks. Sł. Baraniak.

Powstanie wsi Opatów wiąże się z nabyciem w 1149 roku w tych stronach posiadłości przez Klasztor św. Wincentego we Wrocławiu. Początkowo była to Trzcinica, a później Opatów, Łęka, Słupia i Opatowiec. W 1239 roku Henryk II Pobożny zezwolił na lokację Opatowa na prawie niemieckim. Przemysław II Książę Wielkopolski około 1280 roku powtórnie nadał wsi przywileje lokacyjne. W tym okresie Opatów zyskał na znaczeniu dzięki położeniu przy wielkiej drodze handlowej tzw. bolesławieckiej, łączącej daleki Kijów z Wrocławiem.

Kolejna odnowa lokacji Opatowa miała miejsce w 1369 roku za króla Kazimierza Wielkiego.

W XV wieku Opatów miał przejściowo prawa miejskie. W 1545 roku opat Reus sprzedał Opatów i Słupię z przyległościami wojewodzie sieradzkiemu Janowi Spytkowi Tarnowskiemu. Od 1585 roku Opatów przeszedł na Stanisława Tarnowskiego, kasztelana sandomierskiego, starostę buskiego i stobnickiego.

W okresie Polski przedrozbiorowej Opatowem władali m.in.:

1694 rok, Józef Wiktor Olszewski, starosta wieluński;

1719 rok, Wawrzyniec z Osin Wężyk, kanonik metropolitalny;

1783 rok, Franciszek hrabia Stadnicki.

W 1783 roku Opatów znalazł się w granicach Prus. Wówczas to dobra opatowskie przeszły w ręce niemieckie. Najpierw właścicielem był Ernest Wilhelm baron v. Reibniz, prezes sądu najwyższego. Po nim objął te tereny Aleksander hr. Maltzan, ordynat Milicza.

Pierwszy kościół pw. św. Floriana w Opatowie zbudowali zakonnicy Klasztoru św. Wincentego we Wrocławiu po roku 1184. Jego wygląd jest nieznany. W XVI wieku zaczęto stawiać nową świątynię, która w 1829 roku, dzięki fundacji Hipolita Rychłowskiego, ówczesnego dzierżawcy Opatowa, uzyskała swój ostateczny kształt. Opis tego kościoła znajduje się w rozdziale drugim.

Obszar parafii Opatów stopniowo się kurczył w miarę powstawania w okolicy nowych parafii. Ostatecznie przez długi czas należały do niej wsi : Opatów, Trzebień i Biadaszki oraz jako filia Słupia.

Słupia była kościołem filialnym Opatowa do 1791 roku, kiedy to bp wrocławski Gotthard Szaftgotsch dekretem z dnia 7 listopada odłączył Słupię od Opatowa.

Do 1821 roku parafia Opatów terytorialnie przynależała do diecezji wrocławskiej.

Należy przypuszczać, że w początkach istnienia parafii Opatów opiekę duszpasterską sprawowali w niej zakonnicy. Sł. Baraniak zaznaczył, że nie można było dokładnie ustalić daty rocznej przejęcia przez księży diecezjalnych zarządu parafii. Podaje on następujący wykaz proboszczów od końca XVI wieku do 1824 roku:

Koniec XVI wieku

Stanisław Podolski

XVII wiek

Świętosław Bartłomiej z Bolesławic

Wojciech Brykcy z Bolesławic

Wojciech Carkowski

Walenty Myszewic

Jan Śmiełowski

Jakub Franciszek Kaliński

Stanisław Mołędzki dr autium et philosophiae

Michał Jan Pendzicki

XVIII wiek

Jan Sobański

Marcin Bobrownicki 1768 – 1797

Józef Swinarski do 1798

Michał Kaszubek do 1824

W latach 1733 – 1778 istniał dekanat opatowski z dziesięciu parafiami.

Później znalazł się on w obrębie dekanatu kępińskiego.

W okresie 1821 – 1914, który szczegółowo opracował ks. Sł. Baraniak, parafia Opatów znajdowała się w granicach archidiecezji poznańskiej.

Jej mieszkańcy zajmowali się głównie uprawą roli. Ich liczba we wspomnianym okresie stale rosła. O ile w 1831 roku było 856 mieszkańców to w 1914 roku było ich już 2400.

Parafia Opatów była zamieszkiwana w przeważającej większości przez ludność wyznania rzymsko – katolickiego. Niewielki procent stanowili protestanci, których liczbę trudno było ustalić. Mieli oni swoją szkołę (1853) oraz kościół.

W latach 1821 – 1914 w parafii Opatów pracowało pięciu proboszczów oraz pięciu wikariuszy.

Szczególnie wyróżnił się wśród nich ks. Wojciech Sierakowski. Pracował on w latach 1863 – 1906. W tym trudnym okresie Kulturkampfu zawsze stał w obronie Kościoła i polskości. Dzięki długoletnim staraniom doprowadził do wybudowania nowego, murowanego kościoła (1900 rok).

W tym okresie patronami kościoła byli:

E. Goebel 1841 – 1865

Wielki Książę Henryk v. Baden 1865 – około 1892

Henryk Pruski Hohenzollern 1892 – 1919.

W parafii Opatów znajdowały się dwa cmentarze: jeden przy kościele, na którym już nie chowano zmarłych, drugi poza wsią, niedaleko kościoła.

W latach 1821 – 1914 w parafii istniał dozór kościelny, który wspierał działania proboszczów zwłaszcza w sprawach materialnych.

Duszpasterstwo w tym okresie było prowadzone w ogólnie przyjęty sposób. Kapłani oprócz posługi sakramentalnej, odprawiali nabożeństwa paraliturgiczne oraz rozkrzewiali kult eucharystyczny.

Do opracowania dziejów parafii opatowskiej w latach 1915 – 1991 trzeba było sięgnąć do źródeł archiwalnych, ponieważ istnieje jedynie wydana w 1928 roku książka ks. J. Janiszewskiego „Powiat kępiński”. Opracowanie Zbigniewa Zakrzewskiego „Z dziejów Opatowa k/Kępna” (Poznań 1984) było przydatne w niewielkim stopniu. Znakomite dzieło ks. Józefa Nowackiego „Dzieje Archidiecezji Poznańskiej” (Poznań 1964) tylko sporadycznie zajmuje się dziejami parafii w XX wieku.

Z źródeł archiwalnych wykorzystano przede wszystkim akta parafii w Opatowie. Akta z okresu 1915 – 1939 nie są ułożone w systematyczny sposób. Natomiast akta z okresu 1945 – 1991 stanowią uporządkowany zbiór. Wszystkie one stanowią podstawowe źródło dla niniejszej pracy.

Z Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu przydatne były do pracy akta Ordynariatu Arcybiskupiego dotyczące wizytacji parafii w Opatowie 1920 – 1921, Generalia Kościoła w Opatowie 1855 1925, Akta obwodu szkolnego ostrzeszowskiego, rejon opatowski 1935 – 1938 oraz Personalia ks. Fr. Komorowskiego pracującego w parafii.

Do opracowania liczby parafian i sporządzenia wykazu opatowskich duszpasterzy parafialnych pomocne były Elenchy Archidiecezji Poznańskiej, od 1929 roku nazywane Rocznikami.

W pracy została przyjęta metoda polegająca w pierwszym rzędzie na ustaleniu faktów oraz wyjaśnieniu ich przyczyn. Tam gdzie to było możliwe podjęto próbę ukazania skutków zaistniałych faktów i ich umiejscowienia w ogólniej widzianym procesie dziejowym.

Praca została podzielona na cztery rozdziały.

Pierwszy rozdział pt. „Terytorium i ludność parafii” zajmuje się rozwojem ilościowym parafii, ukazuje jej granice oraz strukturę wyznaniową i społeczną. Przedstawia także patronów kościoła, zakres majątku beneficjalnego oraz działalność dozoru kościelnego i rady parafialnej.

W rozdziale drugim opisano wygląd i wyposażenie kościoła parafialnego oraz zmiany jakim on podlegał w okresie 1915 – 1991. Znajduje się w nim przebieg przygotowań, budowa i wyposażenie kościoła filialnego. Uwzględniono także w tym rozdziale kaplice, budynki parafialne, cmentarze oraz krzyże przydrożne i figury.

Następny rozdział poświęcony jest duszpasterzom: proboszczom i wikariuszom, którzy w opisywanym okresie pracowali w parafii opatowskiej.

Rozdział czwarty omawia poszczególne dziedziny działalności duszpasterskiej. W szczególności duszpasterstwo sakramentalne i paraliturgiczne, przepowiadanie słowa Bożego oraz działające na terenie

parafii bractwa i grupy duszpasterskie. Ujęto w nim także współczesne formy duszpasterskiego działania.

WYKAZ ŹRÓDEŁ I OPRACOWAŃ

I. Źródła archiwalne

Archiwum Archidiecezjalne w Poznaniu

*KA 15456 : Akta Kurii. Obwód szkolny powiat Kępno, opatowski
rejon szkolny 1939;*

*KA 15516 : Akta obwodu szkolnego ostrzeszowskiego, rejon opatowski
1935 – 1938;*

*KA 15813 : Akta wizytacji dekanalnych kościoła w Opatowie 1834 –
1866;*

KA 16054 : Personalia ks. Franciszka Komorowskiego;

*OAX 322 : Akta Ordynariatu Arcybiskupiego w Poznaniu tyczące
się wizytacji w Opatowie 1920 – 1921;*

*OAX 641 : Akta Arcybiskupie. Generalia kościoła w Opatowie
1855 – 1925;*

Archiwum parafialne w Opatowie

APO : Księga ochrzczonych 1874 – 1920;

APO : Księga ochrzczonych 1920 – 1933;

APO : Księga ochrzczonych 1933 – 1945;

APO : Księga ochrzczonych 1945 – 1949;

APO : Księga ochrzczonych 1949 – 1956;

APO : Księga ochrzczonych 1956 – 1968;

APO : Księga ochrzczonych 1969 – 1980;

APO : Księga ochrzczonych 1981 – 1995;

APO : Księga zmarłych 1874 – 1948;

APO : Księga zmarłych 1949 – 1966;

APO : Księga zmarłych 1966 – 1985;

APO : Księga zmarłych 1986 – 1995;

APO : Księga małżeństw 1867 – 1948;

APO : Księga małżeństw 1949 – 1960;

- APO : Księga małżeństw 1960 – 1995;*
- APO : Księga bierzmowanych 1949 – 1990;*
- APO 1 : Protokół omawiający powstanie i przekazanie parafii pomnika
wzniesionego ku czci poległym i zmarłym podczas wielkiej
wojny w latach 1914 – 1921 o niepodległość swej ojczyzny;
1924 – 1925;*
- APO 2 : Krzyże i figury św. na terenie parafii Opatów, 1984;*
- APO 3 : Projekt i kosztorys na roboty elektryczne w kościele parafialnym
w Opatowie, 1951;*
- APO 4 : Kościół parafialny p.w. św. Floriana w Opatowie 1945 – 1991;*
- APO 5 : Korespondencja z Kurią Metropolitalną 1945 – 1995;*
- APO 6 : „Caritas” oddział w Opatowie 1948 – 1949;*
- APO 7 : Złota księga , 28 sierpnia 1955;*
- APO 8 :Inwentarz Kościoła Parafialnego p.w. św. Floriana w
Opatowie 1950 – 1991;*
- APO 9 : Ogłoszenia parafialne 1946 – 1947;*
- APO 10 : Ogłoszenia parafialne 1947 – 1949;*
- APO 11 : Ogłoszenia parafialne 1968 – 1970;*
- APO 12 : Ogłoszenia parafialne 1970 – 1972;*
- APO 13 : Ogłoszenia parafialne 1972 – 1973;*
- APO 14 : Ogłoszenia duszpasterskie 1974 – 1979;*
- APO 15 : Ogłoszenia duszpasterskie 1986 – 1989;*
- APO 16 : Ogłoszenia duszpasterskie 1990 – 1991;*
- APO 17 : Urząd Gminy i Wojewódzki 1971 – 1994;*
- APO18 :Akta dotyczące budowy kościoła filialnego p.w. św.
Maksymiliana Kolbe w Łęce Opatowskiej parafia Opatów,
1981 1990;*
- APO 19 : Kronika parafii Opatów, 1947 – 1975;*
- APO 20 : Cmentarz, 1977 – 1991;*

- APO 21 : Katechizacja. Punkty katechetyczne , 1976 – 1994;*
- APO 22 : Kronika kaplicy w Biadaszkach;*
- APO 23 : Złota księga na 25 – lecie kapłaństwa ks. J. Nowaka.. Spis
dzieci I – komunijnych 1960 – 1971;*
- APO 24 : Spis dzieci przystępujących do I komunii św. 1967 – 1991;*
- APO 1605 : Akta dotyczące się wyborów dozoru kościelnego 1890 – 1932;*
- APO 4871 : Akta szkolne 1921 – 1932;*
- APO 5923 : Akta dotyczące zarządu parafii 1798 – 1905;*
- APO 7793 : Akta osobiste ks. proboszcza 1877 – 1931;*
- APO 8081 : Akta dotyczące Akcji Katolickiej 1931 – 1933;*
- APO 9667 : Uposażenie kościoła;*
- APO 9889 : Korespondencja dozoru z Kurią i patronatem rządowym
1920 – 1940;*
- APO 9970 : (Akta różne) 1920 – 1932;*
- APO 11724 : Akta dotyczące się wizytacji pasterskich 1841 – 1934;*
- APO 12836 : Akta dotyczące się dozoru kościelnego i patronatu 1906 –
1933;*
- APO 13840 : Akta kościoła w Opatowie dotyczące prowizorów kościoła i
rendantów;*
- APO 15816 : Księga Bractwa Matek Chrześcijańskich i Kólek
Różańcowych 1895 – 1949;*
- APO 16101 : Księga Bracka służąca do wpisu członków Bractwa Straży
Honorowej NSPJ kanonicznie założonego 5 marca 1937 r.
w parafii Opatów, 1937 – 1959;*

Archiwum parafialne w Siemianicach

- APSm : Synod Archidiecezjalny 1987 – 1991;*

Archiwum własne autora

- AWA 1 : Ankieta personalna ks. Jana Ratajczaka , 1995;*

- AWA 2 : Ankieta personalna ks. Mariana Kończaka , 1995;
AWA 3 : Ankieta personalna ks. Władysława Łapawy, 1995;
AWA 4 : Ankieta personalna ks. Władysława Jankowiaka,
1995;
AWA 5 : Ankieta personalna ks. Stanisława Witka, 1995;
AWA 6 : Ankieta personalna ks. Józefa Dutkowiaka, 1995;
AWA 7 : Ankieta dotycząca życia parafii za lata 1930 – 1980
przeprowadzona wśród starszych mieszkańców
parafii, 1995;

II. Źródła drukowane

*Elenchus Omnium Ecclesiarum et Universi Cleri Archidioecesis
Posnaniensis 1915 – 1928;*

*Rocznik Archidiecezji Gnieźnieńskiej i Poznańskiej 1929 – 1932,
1934, 1936, 1938, 1945, 1947;*

*Rocznik Archidiecezji Poznańskiej 1952, 1955, 1960, 1966, 1968,
1976, 1980, 1985 – 1987;*

*Statuty Generalne Wspólnoty Krwi Chrystusa, Miłość dla
wszystkich, Częstochowa 1984;*

III. Opracowania

*Banaszak M., Nekrolog ks. J. Nowaka, w: Miesięcznik kościelny R XXX 1979, s.
231 – 233*

*Banaszak M., Nekrolog ks. L. Bolesławskiego, w: Miesięcznik kościelny R. XXIV
1978, s. 86 – 88*

Baraniak Sł., Dzieje parafii Opatów w latach 1821 – 1914, PWT Poznań 1988

*J. Kłoczowski, Zakony na ziemiach polskich w wiekach średnich w: pr .zb.
Kościół w Polsce t. 1*

Janiszewski J., Powiat kępiński, Kępno 1928

- Kowalski M., Żywy Różaniec, w: Życie parafialne Nr 2 1994*
- Kowalski M., Jest w naszej parafii chór, w: Życie Parafialne Nr 5 1994*
- Kozierowski S., Szematyzm historyczny ustrojów parafialnych dzisiejszej archidiecezji poznańskiej, Poznań 1935;*
- Kuźmak K., Bractwo kościelne, w: Encyklopedia katolicka, Lublin 1985*
- Kuźmak K., Wepner H., Florian św. w: Encyklopedia Katolicka, Lublin 1989 t. V*
- Moska T., Kronika nawiedzenia wędrownego obrazu, w: Regiony nr 2(69) 1993;*
- Nekrolog ks. Fr. Komorowskiego, w: Miesięcznik kościelny R. IX 1958 s. 117 – 118*
- Nowacki J., Dzieje Archidiecezji Poznańskiej t. 2, Archidiecezja Poznańska w granicach historycznych i jej ustrój, Poznań 1964;*
- Praca zb. : Kultura Ludowa Wielkopolski t. 2, Poznań 1964*
- Ruszczyńska, T. Stawska A., Katalog zabytków sztuki w Polsce t. 5: Dawne województwo poznańskie, zeszyt 7: Dawny powiat kępiński, Warszawa 1980*
- Stopniak F., Kościół na ziemiach polskich w latach 1848 – 1978, Historia Kościoła t.V, Warszawa 1985;*
- Wąsiak P., Wspólnota Krwi Chrystusa, w: Życie Parafialne Nr 1 1994*
- Wyczawski H.E., Działalność religijna i społeczna, pr. zb. Pod red. ks. B. Kumora i ks. Zdz. Obertynskiego, Historia Kościoła w Polsce t. II, cz. 2 1918 – 1945;*
- Zakrzewski Zb., Z dziejów Opatowa, Poznań 1984 (maszynopis)*
- Zieliński Z., Kościół katolicki w Wielkim Księstwie Poznańskim w latach 1848 – 1865, Lublin 1973;*

ROZDZIAŁ I

Terytorium i ludność parafii

1. Granice parafii

Terytorialna przynależność parafii opatowskiej do określonej diecezji ulegała na przestrzeni dziejów zmianom. Początkowo należała do diecezji wrocławskiej, razem z całym dekanatem kępińskim. Po ogłoszeniu bulli „De salute animarum” wydanej 16 lipca 1821 roku, a zatwierdzonej przez króla pruskiego 23 sierpnia tegoż roku, została włączona do archidiecezji poznańskiej¹. Z diecezji wrocławskiej przyłączono wówczas do Poznania dwa dekanaty : ostrzeszowski i kępiński².

W 1992 roku po przeprowadzonej reorganizacji struktury administracji kościelnej w Polsce, zatwierdzonej przez papieża Jana Pawła II, parafia Opatów znalazła się w obrębie nowo utworzonej diecezji kaliskiej.

„Metryka Kościoła Parafii Opatowskiej” z 1827 roku wymienia następujące miejscowości należące do parafii : Opatów, Szalonka, Lipie, Łęka, Kolonia, Gołąbek, Szpot, Trzebień, Biadaszki z folwarkami Morawina i Frangot, Karlsberg, Podbolesławiec oraz Młyn Mościński, Grobla i Łusy³.

Wizytacja dekanalna z 1835 roku podaje te same miejscowości⁴.

Analizując Elenchy i Roczniki z lat 1915 – 1991 można stwierdzić, że parafia opatowska nie ulegała w opisywanym okresie, w swym zasięgu terytorialnym żadnym zmianom. Brak zapisu pewnych miejscowości w rocznikach z 1952, 1968 i 1980 roku wynika z faktu, że niektóre osady nie posiadały statusu osiedla w znaczeniu administracyjno – prawnym. Natomiast ich nazwy są nadal używane przez parafian (np. Karlsberg, Gołąbek, Szpot, Grobla Łyse i inne).

Należy więc stwierdzić, że parafia Opatów stanowi do dzisiaj bardzo stabilny pod względem administracyjnym obszar.

Od 1821 roku do dzisiaj parafia graniczy z następującymi parafiami : na południu z parafią Siemianice (powst. w 1553 r.); na wschodzie z parafią Bolesławiec, leżącą do czasu uzyskania przez Polskę niepodległości na terenie Królestwa Polskiego (granica na Prośnie); na północy z parafią Podzamcze (powst. w 1746 r.); na północnym zachodzie z parafią Donaborów (powst. w 1405 roku); na zachodzie z parafią Słupia (parafia oddzielona od Opatowa w 1791 r.).

Opatów stanowi największą wieś w parafii. Zb. Zakrzewski w swoim krótkim opracowaniu dziejów Opatowa podaje, że w oparciu o zachowane materiały kartograficzne można w przybliżeniu odtworzyć topografię Opatowa z około 1850 roku.

Na samej granicy obszaru Opatowa zaznaczono następujące miejscowości: na płn. wsch. Szpot; na pld. zach. staw Szalonki, sztucznie spiętrzony dla zasilenia młyna wodnego Grobli; na wsch. Łysy Młyn; na pld wsch. Grobla Młyn⁵. W zasadzie obszar ten do dzisiaj nie uległ większym zmianom. Około 1928 roku dołączono jedynie Kolonię Opatowską – nowa osadę – powstałą w wyniku parcelacji majątku dworskiego. Znajduje się ona na pld od Młyna Grobla.

Wieś Opatów jest bardzo stara. Jej dzieje są ściśle związane z parafią co pozwala w przybliżeniu określić czas jej powstania na przełom XII i XIII wieku. Do połowy XV wieku dobra opatowskie należały do Opactwa św. Wincentego we Wrocławiu. Po nim Opatowem władali w kolejności Jan Spytek Tarnowski właściciel Kępna, Stanisław Tarnowski, kasztelan sandomierski, Józef Olszewski starosta wieluński, Wawrzyniec Wężyk kanonik metropolitalny gnieźnieński i katedralny plocki, biskup przemyski, Franciszek hr. Stadnicki. Od 1810 roku dobra opatowskie przeszły w ręce niemieckie. Byli to Ernest Wilhelm baron v. Reibnitz, prezes Sądu Wyższego i Aleksander hr. Maltzan, ordynat Milicza⁶.

W źródłach wymieniany jest dzierżawca Opatowa Hipolit Rychłowski (od 1829 roku). Po nim Opatów przejął na własność Edward Goebel, radca ziemski (od 1841 roku). W 1865 roku sprzedał on dobra opatowskie Fryderykowi Wielkiemu Księciu Badeńskiemu. Następni właściciele Opatowa to Kamera Królewska w Charlottenburgu oraz Henryk Książę Pruski. Po odzyskaniu niepodległości w myśl postanowień Traktatu Wersalskiego obszar dworski Opatowa przeszedł na Skarb Państwa⁷. Trzykrotnie dokonano jego parcelacji. Za pierwszym razem objęła ona obszar na południe od drogi do Bolesławca do granicy majątku Siemianice. W 1932 roku dokonano kolejnej parcelacji, która objęła 142 osoby, mieszkańców Opatowa. Pozostawiono jedynie 148,76 ha (własność Skarbu Państwa), które wydzierżawiono p. Bytnerowiczowi⁸. Po II wojnie światowej dokonała się ostatnia parcelacja w wyniku której ziemia całkowicie przeszła w ręce rolników opatowskich.

Opatów posiadał szkołę katolicką, której rok założenia nie sposób ustalić. Oblata z 1694 roku wspomina: „Schola nimis desolata”⁹. Do 1825 roku służyła ona całej parafii. W 1884 roku zbudowano nowy budynek szkolny z trzema klasami, a w 1914 przybudowano jeszcze dwie klasy¹⁰. Szkoła ta istnieje do dzisiaj.

W Opatowie istniała także szkoła ewangelicka. Ufundował ją w 1853 roku ówczesny dziedzic Opatowa Goebel, zakupując na ten cel 30 morgowe gospodarstwo. Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę , z braku uczniów zlikwidowano ją¹¹.

Krótko po II wojnie światowej zamieszkiwali w niej pp. Szczanieccy, właściciele majątku w Mirkowie k/ Wieruszowa. Później budynek ten przeznaczono na przedszkole Państwowe, które istnieje do dzisiaj.

Oprócz kościoła katolickiego istniał także w Opatowie kościół ewangelicki¹². W okresie władzy ludowej budynek ten częściowo rozebrano i po wykonaniu remontu uczyniono zeń Dom Kultury.

W okresie międzywojennym istniały w Opatowie Towarzystwo Powstańców i Wojaków, „Sokół”, Towarzystwo Młodych Polek oraz Kółko Rolnicze.

Następną miejscowością należącą do parafii opatowskiej jest Łęka, później zwana Łęką Opatowską. Jej nazwa pochodzi prawdopodobnie od „łęgu”. Ks. J. Janiszewski podaje, że wieś ta istniała już w 1280 r. jako przysiółek Opatowa¹³.

W miejscowości tej znaleziono groby przedhistoryczne, z których urny znajdują się w Muzeum Wlkp. w Poznaniu. Po roku 1920 zbudowano w Łęce urząd celny oraz budynek mieszkalny dla jego pracowników. Wieś ta bowiem była do 1939 r. stacją graniczną¹⁴.

Znajdował się też tutaj dwór wraz z budynkami dominialnymi. Mieszkali w nim m.in. właściciel dóbr opatowskich E. Goebel (1841 1865)¹⁵, a później zarządcy dóbr opatowskich z polecenia patrona. W latach 20 – tych XX wieku właścicielem dworu był Skarb Państwa. Zamieszkiwał w nim dzierżawca majątku Łęka Franciszek Wunschik¹⁶. Dzisiaj znajduje się w nim ośmioklasowa Szkoła Podstawowa. W 1907 r. założono w Łęce jednoklasową szkołę dla dzieci ewangelickich. Z dniem 23 sierpnia 1920 r. przekazano ją na własność gminie¹⁷. Po II wojnie światowej budynek ten przeznaczono na mieszkania dla nauczycieli. Funkcję tę pełni do dziś.

W 1932 r., podobnie jak w Opatowie, z majątku Łęka Op. Rozparcelowano w następujący sposób 720 ha ziemi:

<i>1 gospodarstwo wzorcowe</i>	<i>75,5 ha</i>
<i>20 osad rolniczych</i>	<i>237,07 ha</i>
<i>22 osady robotnicze</i>	<i>29,22 ha</i>
<i>102 parcele dodatkowe</i>	<i>224,42 ha</i>
<i>11 parcel dyspozycyjnych</i>	<i>31,61 ha</i>

<i>na drogi i rowy</i>	<i>24,5 ha</i>
<i>dla Dyrekcji Lasów Państwowych</i>	
<i>w Poznaniu</i>	<i>80,0 ha</i>
<i>na cele szkoły rolniczej</i>	<i>16,72 ha¹⁸.</i>

Po II wojnie światowej wieś ta stopniowo powiększała się pod względem liczebności mieszkańców. Przy czym zdecydowana większość z nich nie jest związana z rolnictwem. Jedną z przyczyn rozwoju Łęki Op. Było przeniesienie do niej urzędu gminy z Opatowa. W ostatnich latach powstało w niej szereg zakładów związanych z produkcją mebli i tapicerstwem.

Kolejną wsią należącą do parafii Opatów jest Trzebień. Nazwa pochodzi od „wytrzebienia”, czyli wycięcia lasów i utworzenia w ich miejsce osady. Wieś ta ma do dzisiaj charakter zdecydowanie rolniczy. Od 1876 r. istnieje tam szkoła, do której uczęszczały dzieci z Trzebienia, Biadaszek, Morawiny i Frankpolu.¹⁹ Od kilkunastu lat jest to szkoła ośmioklasowa.

Jeśli chodzi o pozostałe wioski w parafii, to w dostępnych mi źródłach nie znalazłem o nich szczegółowych informacji.

2. Liczba parafian

Parafia Opatów terytorialnie stanowiła część wójtostwa Opatów, które należało do powiatu kępińskiego.

Powiat ten w 1910 r. liczył 52.000 mieszkańców. Po roku 1919 na mocy Traktatu Wersalskiego włączono do niego część powiatu sycowskiego i namysłowskiego. Tym samym wzrosła liczba jego mieszkańców do 54.694 (w 1927 r.)²⁰.

Ogólną liczbę mieszkańców parafii opatowskiej w okresie 1915 – 1991 podaje poniższa tabela²¹.

Tabela 1*Liczba mieszkańców parafii w Opatowie w latach 1915 - 1991*

Rok	Liczba Mieszkańców	Rok	Liczba Mieszkańców	Rok	Liczba Mieszkańców	Rok	Liczba mieszkańców
1915	2400	1925	2300	1936	3105	1984	3086
1916	2363	1926	2350	1938	3105	1985	3054
1917	2350	1927	2200	1947	2765	1986	3054
1918	2350	1928	2200	1952	2618	1987	3054
1919	2350	1929	2200	1955	2624	1990	3039
1920	2350	1930	2230	1960	2637	1991	3120
1922	2350	1931	2225	1967	2800		
1923	2400	1932	2218	1975	2900		
1924	2400	1934	3105	1980	3000		

Mimo, że brak jest danych za lata 1921, 1933, 1935, 1939 – 1946, 1953 – 1954, 1956 – 1959, 1961 – 1966, 1968 – 1974, 1981 – 1983, 1985, 1988 – 1989, to zauważalny jest, zwłaszcza w okresie po II wojnie światowej powolny wzrost liczby wiernych. Do roku 1932 liczba ludności kształtowała się na pewnym stałym poziomie. Zastanawiający jest nagły skok liczby mieszkańców (o około 1000) w 1934 r.. Nie sposób racjonalnie wyjaśnić jakie były tego powody. Co prawda w 1932 r. miała miejsce parcelacja majątków Łęka Opatowska i Opatów, to jednak nie tłumaczy wystarczająco takiego wzrostu. Zauważalny jest też spadek liczby parafian po roku 1947. Wydaje się, że miały wówczas miejsce ruchy migracyjne związane z poszukiwaniem pracy w niedalekim Wrocławiu i innych miastach Ziem Odzyskanych²².

Nie wymaga natomiast żadnego komentarza dość znaczny spadek liczby mieszkańców pomiędzy rokiem 1938 a 1947.

Głównym zatrudnieniem ludności powiatu kępińskiego była uprawa ziemi oraz hodowla bydła i trzody. Ks. J. Janiszewski podaje, że na ogólną powierzchnię 70.700 ha całego powiatu przypadło: gruntów ornych, sadów i ogrodów –

49.320 ha, łąk – 6.855 ha, pastwisk – 1.782 ha, lasów – 10.495 ha. Pozostałość to były nieużytki, drogi, parki i ziemia pod zabudowaniami²³.

Głównie uprawiano cztery podstawowe zboża oraz ziemniaki. Natomiast jeśli chodzi o inwentarz żywy, to w 1921 r. przedstawiało się to następująco: konie – 8.180, bydło – 23.922, owce – 5.674, świnie – 29.060. Hodowano też spore ilości drobiu oraz kóz. Wraz z rozwojem rolnictwa po II wojnie światowej doszły nowe uprawy jak rzepak, len, groch, buraki. Z kolei postępująca mechanizacja prac polowych wyeliminowała praktycznie hodowlę koni. W okresie międzywojennym, podobnie jak w całym powiecie, w parafii Opatów najwięcej ludzi utrzymywało się z rolnictwa. Zachowane listy spisów mieszkańców poszczególnych wsi parafii z 1929 r., którzy ukończyli 21 rok życia, sporządzone na okoliczność wyborów do Dozoru i Reprezentacji Parafii, pozwalają na dokładne przedstawienie struktury zawodowej parafian i źródła ich utrzymania²⁴.

Tabela 2

Struktura zawodowa parafian 1929 r.

Zawód/ stan	Opatów	Trzebień	Biadaszki	Szalonka	Lipie	Opatowiec	Podbole.
<i>Zagrodników</i>	-	8	2	6	-	-	-
<i>Murarzy</i>	2	3	-	-	-	-	2
<i>Chałupników</i>	35	6	-	4	1	-	35
<i>Wymierników</i>	-	10	4	5	3	-	-
<i>Gospodarzy</i>	76	12	15	9	13	3	21
<i>Nauczycieli</i>	-	1	-	-	-	-	3
<i>Robotników</i>	-	8	37	5	5	-	2
<i>Kolejarzy</i>	-	-	2	1	2	-	-
<i>Listonoszy</i>	1	-	-	-	1	-	-
<i>Szewców</i>	3	-	-	-	-	-	-
<i>Stolarzy</i>	3	-	-	-	-	-	-
<i>Kowali</i>	2	-	-	-	-	-	-
<i>Krawców</i>	2	-	-	-	1	-	-
<i>Piekarzy</i>	3	-	-	-	-	-	-
<i>Rzeźników</i>	4	-	-	-	-	-	-

Zawód/ stan	Opatów	Trzebień	Biadaszki	Szalonka	Lipie	Opatowiec	Podbole.
<i>Kupców</i>	3	-	-	-	-	-	5
<i>Rymarzy</i>	1	-	-	-	-	-	-
<i>Sekretarzy</i>	1	-	-	-	-	-	-
<i>M.lynarzy</i>	1	-	-	-	-	-	-
<i>Służący</i>	-	-	-	-	-	-	2
<i>Restaurator</i>	2	-	-	-	-	-	1
<i>Dekoratorów</i>	-	-	-	-	-	-	2

Mimo, że zachował się spis 50 mieszkańców Łęki Op., to prawdopodobnie przez przeoczenie nie podano przy nazwiskach zawodu bądź źródła utrzymania. Ponadto istnieją dwa spisy pracowników dworów : w Łęce Op. – 28 osób i w Opatowie – 19 osób²⁵. Można jedynie przypuszczać, że byli oni zatrudnieni jako robotnicy rolni.

Analiza powyższej tabeli potwierdza rolniczy charakter parafii. Ze wszystkich wiosek wybija się Opatów, gdzie rozwinęła się w owym czasie działalność usługowa.

Po II wojnie światowej wraz z rozwojem przemysłu i powstawaniem dużych zakładów przemysłowych, zwłaszcza w pobliskim Kępnie i Kluczborku, nastąpiło odejście wielu parafian z pracy w rolnictwie. Na większe zróżnicowanie zawodowe parafian wpływ miał również rozwój szkolnictwa zawodowego. Wielu rolników posiadających małe, niskodochodowe gospodarstwa podjęło pracę w zakładach państwowych. Doprowadziło to do wykształcenia się na terenie parafii nowej klasy społecznej tzw. chłopo – robotników.

W ostatnich latach można zauważyć powolne jej zanikanie. Wielu bowiem młodych ludzi zdecydowanie wybiera pracę zawodową nie związaną z rolnictwem. Mamy więc do czynienia nie tyle z ucieczką ze wsi, co awersją do pracy na ziemi. Konsekwencją tego jest wchłanianie małych gospodarstw przez większe.

Jedną z przyczyn tego rodzaju zmian jest również rozwój na terenie parafii drobnych i dużych zakładów prywatnych stolarsko – tapicerskich.

W sumie możemy obecnie mówić o rolniczo – przemysłowym charakterze parafii Opatów.

W dostępnych mi źródłach bardzo mało zawartych jest informacji o stanie moralnym wiernych. W 1920 roku ks. Zarzycki pisał do Prześwietnego Ordynariatu Arcybiskupiego w Poznaniu:

„Małżeństwa są wzorowe. (...) Wychowanie dzieci prawidłowe. (...) Nie ma procesów między sąsiadami, są sobie życzliwi i dopomagają sobie. Między wymiernikami a gospodarzami zachodzą spory ze względu na czasy dużej drożyzny. (...)Moralność niektórych dziewczyn ucierpiała ze względu na obecność Grenchutzu, który je zaczepiał i na tańce zapraszał.²⁶ Obecnie zachowują się nienagannie”²⁷.

Ta pozytywna opinia ks. proboszcza na pewno nie upoważnia do wysnucia wniosku o dobrym stanie moralnym parafii. Ks. J. Janiszewski podaje, że w Opatowie istniały dwa gościńce i gorzelnia²⁸. Można więc przypuszczać, że gościńce te były w jakimś stopniu nawiedzane przez mieszkańców Opatowa.

O zdecydowanej postawie wiernych , ich przywiązaniu do wiary i Kościoła świadczy pismo Kurii z 1947 r.. Ze względu na jego wagę przytaczam je w całości:

„Za dzielną postawę parafian i mężną obronę czci Ojca św. wyrażamy ks. Administratorowi (L. Bolesławskiemu) nasze pełne uznanie. Prosimy donieść nam jak zareagowały władze na Jego protest przeciw obelgom rzucanym na Kościół i stan kapłański, a zwłaszcza na papieża”²⁹.

Dwa lata później ks. L. Boleslawski ocenił stan religijny i moralny wiernych jako dobry. Pewne niebezpieczeństwo widział w narastających wówczas wyjazdach młodzieży do Wrocławia i innych większych miast, co w

dużym stopniu było powodem rodzącej się wśród niej demoralizacji i zubożenia w wierze³⁰.

Z kolei ks. J. Ratajczak zwracał uwagę na coraz bardziej szerzące się wśród parafian pijaństwo i alkoholizm³¹.

W 1982 r. na apel ks. proboszcza przeprowadzono zbiórkę pieniędzy na rzecz powodzian w Płocku. Niektórzy z parafian zaoferowali wówczas chęć przyjęcia dzieci z tamtych terenów³².

3. Stosunki wyznaniowe

W 1910 r. w powiecie kępińskim zamieszkiwało 52.000 ludzi, w tym narodowości polskiej 43.000 oraz niemieckiej i żydowskiej 9.000³³.

Z kolei w 1921 r., po wprowadzeniu w życie postanowień Traktatu Wersalskiego przedstawiało się to następująco:

narodowość polska	- 82,9%
narodowość niemiecka	- 16,0%
narodowość żydowska	- 0,1%
narodowość inna	- 1,0%

W parafii opatowskiej w zdecydowanej większości zamieszkiwała ludność polska wyznania rzymsko-katolickiego.

Bardzo małą grupę stanowili protestanci. Trudno ustalić, kiedy osiedlili się tutaj. Faktem jest, że ich liczba stale malała. O ile w 1888 obszar dworski zamieszkiwało 350 osób, z czego 258 było katolikami, 91 protestantami oraz 1 żyd³⁴, to w 1928 r. przedstawiało się to następująco³⁵:

Tabela 3

Struktura wyznaniowa mieszkańców parafii Opatów w 1928 r.

<i>Miejscowość</i>	<i>Katolicy</i>	<i>nar.polska</i>	<i>Ewangelicy</i>	<i>nar. Niem.</i>
Biadaszki	310	310	-	-
Podbolesławiec	110	112	1	-
Lipie	189	194	-	-
Łęka Opatowska	241	258	17	-
Opatów	1176	1190	24	10
Trzebień	300	295	5	-
Szalotka	236	236	-	-

Zastanawiające jest , że na 47 ewangelików tylko 10 mieszkańców parafii było narodowości niemieckiej.

Po 1945 r. parafia stała się jednolita pod względem wyznaniowym. Coroczne sprawozdania z wizyt duszpasterskich (kolęda) potwierdzają , że wszystkie rodziny w parafii są wyznania rzymsko-katolickiego³⁶.

4. Patronowie kościoła

Patronat kościoła w Opatowie był przypisany do aktualnego dziedzica dóbr opatowskich. W latach 1915 – 1939 parafia ta miała dwóch patronów. Pierwszym z nich był książę Henryk Pruski Hohenzollern, brat Wilhelma II, cesarza Niemiec³⁷.

Nie wiadomo, kiedy dokładnie nabył on dobra opatowskie. Zb. Zakrzewski podaje, że miało to miejsce w 1902 r.³⁸. Natomiast Sł. Baraniak stwierdził, że już w 1892 r. wymieniany jest on jako patron³⁹.

W czasach kiedy był patronem wybudowano w Opatowie nowy, murowany kościół oraz postawiono z cegły budynki plebańskie.

W imieniu patrona wszelkie sprawy związane z obciążeniami patronackimi załatwiała Królewska Kamera w Berlinie⁴⁰.

Zgodnie z pruskim prawem krajowym patron był zobowiązany uczestniczyć w 2/3 kosztów budowy lub remontu obiektów należących do parafii, natomiast 1/3 przypadła na parafian⁴¹.

Trzeba przyznać, że Książe Henryk starannie wywiązywał się z tego obowiązku.

Z dniem 14 października 1921 r. dobra opatowskie stały się własnością Skarbu Państwa.⁴² Od tej chwili obciążenia patronackie spadły na Państwo. W początkowym okresie Patronat Rządowy starał się uchylać od swoich obowiązków finansowych wobec parafii. Świadczy o tym obfita korespondencja na ten temat pomiędzy Dozorem kościelnym a Wojewodą Poznańskim. Trzeba było wiele uporczywości ze strony proboszcza i Dozoru by wyegzekwować część przypadającą na patronat. Faktycznie koszty patronackie pokrywali dzierżawcy majątków Opatów i Łęka Opat. – p. Bytnerowicz i p. Wunschik. Po roku 1927 problem musiał zostać jakoś rozwiązany, ponieważ od tego czasu zachowane pisma są zredagowane w spokojniejszym tonie i jest ich zdecydowanie mniej.

Z chwilą dokonania parcelacji majątków Opatów i Łęka Opat. w 1932 r. sprawa patronatu wymagała nowej regulacji. Ks. proboszcz A. Zarzycki konsultując tę sprawę z Kurią otrzymał odpowiedź, że ciężar patronacki spoczywa od tej chwili na nowych właścicielach podzielonych majątków⁴³. Stąd zachowane w archiwum parafialnym „Orzeczenie Prezesa O.U.Z. w Poznaniu w sprawie parcelacji majątku państwowego Łęka Op.” oraz „Wykaz nabywców osad i działek oraz dzierżawców z rozparcelowanego majątku Opatów”. Miały one pomóc Dozorowi ustalić w jakiej skali i na kogo obciążenia te przeszły⁴⁴.

Od 1945 r. instytucja patrona przestała istnieć. Całkowite koszty remontów, budów i innych spraw gospodarczych oraz zakupu wyposażenia kościoła pokrywają parafianie z dobrowolnych ofiar.

5. Majątek beneficjalny

Na podstawie dostępnych mi źródeł nie można było ustalić dokładnych źródeł dochodów kasy kościelnej w okresie 1915 – 1960.

Sł. Baraniak w swej pracy pisze, że w 1827 roku wpływy te pochodziły z:

- dzwonnego*
- ławkowego*

- workowego
- od świec
- z utensyliów

a w 1835 roku z:

- gruntów
- budynków
- czynszów
- procentów od kapitałów
- akcydensów
- kasy rządowej⁴⁵.

Były to główne dochody kasy kościelnej, którymi dysponował dozór kościelny. Z pieniędzy tych czyniono zakupy sprzętów liturgicznych oraz pokrywano wynagrodzenie ludzi pracujących przy kościele. Można przyjąć, że w okresie międzywojennym dochody kasy kościelnej pochodziły z tych samych źródeł.

Jeśli dozór planował poważniejsze prace budowlane lub remontowe, podejmował wówczas uchwały o podatku kościelnym.

W 1921 roku uznano za konieczne fugowanie zewnętrznej strony wieży i kościoła oraz przełożenie dachu na kościele. Aby zebrać odpowiednie fundusze uchwalono podatek kościelny w następującej wysokości:

- 50% od podatku dochodowego
- 300% od podatku gruntowego i budynkowego⁴⁶.

Uchwała ta została zatwierdzona przez konsystorza. Pieniądze starano się lokować na książeczkach oszczędnościowych. Przed 1939 r. istniało 18 takich książeczek wystawionych przez Komunalną Kasę Oszczędności powiatu Kępno. Znajdowało się na nich ogółem 2.792 zł 19 gr⁴⁷.

W pierwszych latach po II wojnie światowej w podobny sposób postępowała ówczesna Rada Parafialna. Początkowo parafia miała swe konto w

NBP o/Kępno, a od 1954 w kasie GS „Samopomoc Chłopska” w Łęce Opatowskiej⁴⁸.

W protokole z rewizji kasy kościelnej w 1954 r. znalazło się stwierdzenie: „Parafia żadnych długów nie posiada”⁴⁹.

Dochody w tym okresie pochodziły z dobrowolnie składanych na tace ofiar wiernych. Z dawnych źródeł zachowało się jedynie tzw. ławkowe oraz z utensyliów.

Z chwilą pogorszenia się stosunków między Państwem a Kościołem i rozwiązania rady parafialnej jedynym dysponentem kasy kościelnej stał się proboszcz.

Ks. J. Ratajczak w czasie corocznego nabożeństwa na zakończenie roku zdawał wiernym sprawozdanie finansowe za miniony rok⁵⁰.

Dochody proboszcza w okresie międzywojennym pochodziły z kilku źródeł. Dokładny ich wykaz przedstawiam poniżej na podstawie rozliczenia ks. A. Zarzyckiego za 1930 r.⁵¹.

Dochody te były :

- z dzierżawy 32,5 ha ziemi (2 ctn żyta z morgi)
- z własnego gospodarstwa
- z ogrodów
- z prowizji od kapitałów wolnych
- z akcydensów (w tym biurowego).

Z rozliczenia tego wynika, że głównym źródłem utrzymania proboszcza były dochody z ziemi (najwyższe kwoty). Karta rejestracyjna parafii z 1928 r. podaje, że ziemi beneficjalnej było 67,07 ha. Z tego :

- sadyby i ogrody 3,66 ha
- grunty orne 46,87 ha
- łąki i pastwiska 16,54 ha⁵².

Ziemia ta do 1810 r. była podzielona na cztery różnie położone pola. W tymże roku Reibnitz, właściciel majątku opatowskiego, doszedł do porozumienia z

ówczesnym ks. proboszczem M. Kaszubkiem doprowadzając do wymiany gruntów⁵³. Od tej pory ziemia proboszczowska była w jednym kawałku. Ciągnęła się od probostwa na zachód do granic Łęki, a na południe do rzeki Pomianki.

W 1929 r. wybuchnął spór pomiędzy proboszczem a mieszkańcami Szalonki o granicę dzielącą ich ziemię od proboszczowskiej. Na zlecenie ks. A. Zarzyckiego geodeta Klüge z Kępna zdecydował, że naturalną granicą powinna być rzeka Pomianka, co pozwoli uniknąć na przyszłość sporów. Do utrzymania mostu zobowiązano gminę Szalonkę i Dyрекcję Lasów Państwowych⁵⁴.

Proboszczowie nie zawsze uprawiali w całości ziemię beneficjalną. Część z niej wydzierżawiali mieszkańcom Opatowa. Praktykę tę stosowali również po roku 1945 ks. Fr. Komorowski i ks. L. Bolesławski.

Za tego ostatniego w 1951 r. Państwo przejęło całą ziemię beneficjalną z wyłączeniem 4 ha użytkowanych przez proboszcza⁵⁵.

Parcelacji roli plebańskiej dokonano w kwietniu 1959 r. pozostawiając dla proboszcza 6,72 ha. Przez łąkę plebańską wytyczono dla parcelantów drogę, dodając jednocześnie ziemi w innym miejscu. Tym samym areal pozostawionej ziemi beneficjalnej nie uległ zmniejszeniu⁵⁶.

W 1980 r. staraniem ks. J. Ratajczaka przywrócono tytuł własności tej ziemi i sprostowano błędne zapisy w księdze wieczystej⁵⁷.

Ks. J. Nowak użytkował pozostawioną ziemię, natomiast jego następcą ks. J. Ratajczak oddał ją w dzierżawę

6. Dozór kościelny – Rada parafialna

Instytucja Dozoru w Kościele bierze swój początek z czasów średniowiecza, kiedy to majątkiem kościelnym zarządzał miejscowy pleban wraz z dwoma rendantami (ekonomami) świeckimi. Ich obowiązkiem było czuwanie nad finansami parafii i ich roztropnym gospodarowaniem.

W 1829 r. abp poznański Przyłuski wydał odnośnie dozorów specjalne rozporządzenia. Zgodnie z nimi dozór kościelny miał składać się z plebana i prowizorów, wybranych spośród parafian i zatwierdzonych przez władzę duchowną. Obowiązkiem tak powołanego dozoru było zarządzanie majątkiem kościelnym oraz prowadzenie kasy parafialnej. Wszelkie decyzje, co do wydatków musiały być konsultowane i zatwierdzone przez Konsystorza⁵⁸.

Przewodniczącym dozoru był zawsze pleban. Sytuacja uległa zmianie, gdy w 1875 roku władza pruska wydała ustawę, w myśl której administrację majątku kościelnego miały przejąć dozory z osobą świecką jako przewodniczącym oraz reprezentacje parafialne⁵⁹. Proboszcz mógł być jedynie członkiem dozoru. Ten warunek został zmieniony decyzją Rządu pruskiego dopiero w 1893 roku. Kadencja dozoru i reprezentacji wynosiła trzy lata.

Reprezentacja parafialna miała nieco większą władzę od dozoru.. Oprócz administrowania majątkiem parafialnym jej zadaniem była troska o właściwą opiekę duszpasterską parafian.

W zwykłych warunkach jej praca ograniczała się do zatwierdzania poważniejszych decyzji dozoru kościelnego.

Zgodnie z obowiązującym prawem kościelnym i państwowym, co trzy lata dokonywano w parafii Opatów wyborów dozoru i reprezentacji.

Pierwsze udokumentowane wybory odbyły się w 1875 roku⁶⁰. Nastąpiło wówczas szczególne nasilenie Kulturkampfu. Władze pruskie wydały wspomnianą wyżej ustawę w myśl której administracją majątku kościelnego miały zająć się osoby świeckie. Jednym z celów było podporządkowanie sobie spraw kościelnych. W parafii opatowskiej ustawa weszła w życie już w styczniu 1876 r.. W składzie dozoru nie było już proboszcza. Funkcję przewodniczącego pełnił Jan Goj natomiast członkami byli: Kasper Kaczmarek, Kacper Kasprzak, Walenty Moska , Jan Gąszczak, (wszyscy z Opatowa), Józef Błażejowski z Szalonki, Wawrzyn Kasprzak z Biadaszek oraz Tomasz Grzesiak z Łęki Opatowskiej.

Istniała także 24 osobowa Reprezentacja do której należeli: Idzi Sieczka, Andrzej Wurnski, Mikołaj Wąsala, Piotr Grzesiak, Marcin Trąpczyński, Marcin Górecki, Stanisław Kasprzak (wszyscy z Opatowa), Jakub Wąsala, Ignacy Balcer i Franciszek Sieczka (wszyscy z Szalonki), Antoni Kłobus z Łęki Opatowskiej, Wawrzyn Sztucki i Józef Jeziorny z Koloni, Michał Konieczny z Gołąbka, Franciszek Kłobus z Koloni, Andrzej Sztucki i Walenty Gąszczak z Trzebienia, Kacper Kosiński i S. Sobczak z Biadaszek, Marcin Grzesiak i Piotr Podyma z Lipia oraz Aleksander Pyzalski z Podbolesławca.

W kolejnych wyborach następowały jedynie niewielkie zmiany członków. Zmieniała się także ich liczba. Stopniowo jednak do obu ciał wchodziłi nowi ludzie.

W rezultacie w 1917 r. skład dozoru i reprezentacji był już nieco inny⁶¹. Członkami dozoru byli wówczas: Tomasz Gąszczak z Trzebienia, Józef Kaczmarzyk i Piotr Kaczmarzyk z Opatowa oraz Jan Błażejowski z Szalonki. Reprezentację natomiast tworzyli: Jan Bykowski z Lipia, Idzi Taras, Jan Gąszczak, Piotr Łakomy, Franciszek Grzesiak, Jan Maciołek i Stanisław Góra z Opatowa, Marcin Kaczmarzyk z Trzebienia, Franciszek Wieloch i Ignacy Maryniak z Łęki, Wojciech Appel z Szalonki oraz Jan Jerczyński z Biadaszek. Przewodniczącym dozoru był ks. A. Zarzycki.

Zachowane protokoły z kolejnych wyborów z lat 1920 i 1923 potwierdzają stabilizację składu dozoru i reprezentacji⁶². Z reguły powtarzają się te same nazwiska

W dniu 14 grudnia 1930 r. na zebraniu dozoru w składzie: Piotr Kaczmarzyk, Józef Kaczmarzyk i Stanisław Grzesiak z Opatowa oraz Walenty Weber, uchwalono wysokość podatku kościelnego dla pokrycia kosztów remontu obory proboszczowskiej w części przypadającej na parafię⁶³. W tej samej sprawie zebrała się kilka dni wcześniej reprezentacja do której należeli: Julian Jeziorny, Stanisław Bykowski, Ludwik Kaczmarzyk i Marcelli Rabiega z Opatowa, Franciszek Mikołajczyk z Szalonki, Jan Jerczyński z Biadaszek, Julian

Marczak i Michał Müller z Łęki, Franciszek Pastusiak i Ignacy Trzęsicki z Podbolesławca oraz Jan Stodolski z Opatowca.

Jest to ostatni tak dokładny spis członków dozoru i reprezentacji z okresu międzywojennego.

Trzeba dodać, że oprócz powyższych spraw dozór rozpatrywał także wnioski o umorzenie lub prolongatę podatku kościelnego⁶⁴. Zastanawiające jest to, że wnioski te składali głównie zamożniejsi mieszkańcy parafii m. in. Jakub Baranowski, Walenty Weber, Jan Holka (przemysłowiec), Szymon Ferdynus⁶⁵.

Po II wojnie światowej funkcjonowała w miejsce dozoru i reprezentacji, zatwierdzona przez Kurię rada parafialna. W 1947 r. należeli do niej : Juliusz Jeziorny - skarbnik kasy kościelnej i Józef Biczysko - obaj z Opatowa oraz Nikodem Gąszczak z Biadaszek i Jakub Błażejowski z Łęki Opatowskiej⁶⁶. Ostatnia wzmianka o jej istnieniu pochodzi z 1954 r.⁶⁷. Kiedy faktycznie przestała działać nie można ustalić.

Można się jedynie domyślać, że z jednej strony udział świeckich w takiej strukturze kościelnej zagrażał ich wolności. Z drugiej natomiast władze kościelne musiały się liczyć z możliwością wprowadzenia do rady osób niepożądanych, związanych z odpowiednimi urzędami zwalczającymi wówczas wszelkimi metodami instytucję Kościoła.

Przypisy:

- ¹ Z. Zieliński, Kościół katolicki w Wielkim Księstwie Poznańskim w latach 1848 – 1865, s. 18.
- ² Tamże, s. 31.
- ³ Metryka Kościoła Parafii Opatowskiej w dekanacie Kępińskim, Powiatu Ostrzeszowskiego (...) spisana w 1827 r., APO 5923, s. 1 – 15.
- ⁴ Sł. Baraniak, Dzieje parafii Opatów w latach 1821 – 1914, s. 11.
- ⁵ Zb. Zakrzewski, Z dziejów Opatowa, s.3.
- ⁶ Tamże, s. 2 – 3.
- ⁷ Tamże, s. 4 – 5.
- ⁸ Wykaz nabywców osad i działek oraz dzierżawców z rozparcelowanego majątku Opatów 1932, APO 12836.
- ⁹ Ks. J. Janiszewski, Powiat kępiński, s.55.
- ¹⁰ Tamże, s. 55.
- ¹¹ Tamże, s. 55.
- ¹² Tamże, s. 55.
- ¹³ Tamże, s. 56.
- ¹⁴ Tamże, s. 56.
- ¹⁵ Wzmianka o kupnie przez E. Goebła dóbr opatowskich, 1841 r., KA 3792.
- ¹⁶ Ks. J. Janiszewski, Powiat kępiński, dz. cyt., s. 56.
- ¹⁷ Tamże, s. 56.
- ¹⁸ Orzeczenie Prezesa Okręgowego Urzędu Ziemskiego w Poznaniu w sprawie parcelacji majątku państwowego Łęka Opatowska, 8 lipca 1932, APO 12836.
- ¹⁹ Ks. J. Janiszewski, Powiat kępiński, dz. cyt., s. 57.
- ²⁰ Tamże, s. 7.
- ²¹ Elenchy 1915 – 1920, 1922 – 1928; Rocznik Archidiecezji Gnieźnieńskiej i Poznańskiej 1929 – 1932, 1934, 1936, 1938; Rocznik Archidiecezji Poznańskiej 1947, 1952, 1955, 1960, 1980, 1985, 1986 – 1987, 1991; Sprawozdanie wizytacyjne 1949, 1967, 1975, 1984, 1990.
- ²² Sprawozdanie wizytacyjne z 28 marca 1949 r., APO 4.
- ²³ ks. J. Janiszewski, Powiat kępiński, dz. cyt., s. 8.
- ²⁴ Spis mieszkańców parafii, którzy ukończyli 21 rok życia, 1929 r. oraz spis mieszkańców Dworu Opatów i Łęka Opatowska, APO 1605.
- ²⁵ Tamże.
- ²⁶ Interrogationes z odpowiedziami oraz referat o stanie moralnym parafii, 1920. Grenschutz stacjonował na terenie parafii do 1920 r., OAX 322.
- ²⁷ Tamże.
- ²⁸ ks. J. Janiszewski, Powiat kępiński, dz. cyt., s. 55.
- ²⁹ Pismo z 27 stycznia 1947 r., APO 5.
- ³⁰ Sprawozdanie wizytacyjne z 28 marca 1949 r., APO 4.
- ³¹ Tamże, Przemówienie powitalne na rozpoczęcie wizytacji pasterskiej z 22 września 1984 r..
- ³² Pismo z 11 lutego 1982 r., APO 5.
- ³³ ks. J. Janiszewski, Powiat kępiński, dz. cyt., s. 7.
- ³⁴ Sł. Baraniak, Dzieje parafii..., dz. cyt., s.19.
- ³⁵ ks. J. Janiszewski, Powiat kępiński, dz. cyt., s. 30 – 41.
- ³⁶ Ogłoszenia duszpasterskie za lata 1947 – 1991, APO.
- ³⁷ Zb. Zakrzewski, Z dziejów..., dz. cyt., s.4.
- ³⁸ Tamże, s. 4.
- ³⁹ Sł. Baraniak, dz. cyt. s. 76.
- ⁴⁰ Tamże, s. 76.
- ⁴¹ J. Nowacki, , Dzieje Archidiecezji Poznańskiej t. 2, Archidiecezja Poznańska w granicach historycznych i jej ustrój, s. 346.
- ⁴² Pismo Wojewody Poznańskiego do dozoru kościelnego w Opatowie z 27 stycznia 1922 r., APO 12836.
- ⁴³ Pismo Kurii z 28 lutego 1931 r., APO 9970.
- ⁴⁴ APO 12836.
- ⁴⁵ Sł. Baraniak, Dzieje parafii..., dz. cyt., s.68.
- ⁴⁶ Uchwała dozoru o podatku kościelnym na fundusz budowlany z 29 maja 1921 r., APO 9970.

- ⁴⁷ Wykaz książeczek oszczędnościowych kościoła katolickiego w Opatowie wystawionych przez Komunalną Kasę Oszczędnościową w Kępnie przed 1 września 1939 r., podane też są tam ich numery, APO 9889.
- ⁴⁸ Protokół rewizji kasy kościelnej parafialnej z 9 maja 1954 r., APO 4.
- ⁴⁹ Tamże.
- ⁵⁰ Sprawozdania finansowe za lata 1977 – 1990, APO 14, 15, 16.
- ⁵¹ Pismo A. Zarzyckiego do Kurii w celu obliczenia 5% Cathedraticum z 18 kwietnia 1931r., APO 7793.
- ⁵² Karta rejestracyjna parafii z 1928 r., APO 9970.
- ⁵³ Sł. Baraniak, Dzieje parafii..., dz. cyt., s. 70.
- ⁵⁴ Pismo z 2 czerwca 1929 r., APO 12836.
- ⁵⁵ Protokół z rewizji kasy kościelnej parafialnej z 19 września 1954 r., APO 4.
- ⁵⁶ Dodatkowy spis inwentarza kościelnego i parafialnego sporządzony przez ks. proboszcza L. Bolesławskiego z 25 sierpnia 1959 r., APO 8.
- ⁵⁷ Sprawozdanie wizytacyjne z 31 kwietnia 1984 r., APO 4.
- ⁵⁸ Rozporządzenie Konsystorza w sprawie dozorów kościelnych z 24 listopada 1829 r., APO 13840, s. 11 – 12.
- ⁵⁹ J. Nowacki, Dzieje Archidiecezji..., dz. cyt., s. 344.
- ⁶⁰ Ogłoszenie z 28 września 1875, APO 1605.
- ⁶¹ Sprawozdanie z wyborów dozoru i reprezentacji z 15 października 1917 r., APO 1605.
- ⁶² Protokoły z wyborów dozoru i reprezentacji w 1920 i 1923 r., APO 1605.
- ⁶³ Protokół z zebrania dozoru z 14 grudnia 1930 r., APO 12836.
- ⁶⁴ Wykaz uiszczonych podatku kościelnego i płatników zalegających z II ratą podatku za rok 1930/31, APO 9889.
- ⁶⁵ Pisma z 12 lutego 1933, 13 lutego 1933, 10 marca 1933, 18 marca 1933, APO 9889.
- ⁶⁶ Pismo ks. L. Bolesławskiego do Kurii z 11 maja 1947 r., APO 4.
- ⁶⁷ Protokół rewizji kasy kościelnej parafialnej, APO 4.

ROZDZIAŁ II

Kościół, kaplice i obiekty parafialne

1. Kościół parafialny

Kościół parafialny, to miejsce w którym ogniskuje się sakramentalno – liturgiczne i duszpasterskie życie parafii. Nic więc dziwnego, że stanowi on szczególną troskę parafian i duszpasterzy.

Obecny kościół parafialny jest trzecim z kolei. O pierwszym kościele p.w. św. Floriana trudno podać dokładne informacje. Jego powstanie należy łączyć z opactwem św. Wincentego we Wrocławiu. Wiadomo, że już w 1149 roku benedyktyni z tego klasztoru władali pobliską Trzcinicą z nadania swego fundatora Piotra Włostowica¹. Opatów został włączony do dóbr tego klasztoru w 1239 roku². Klasztor św. Wincentego był wówczas obsadzony przez norbertanów³. Można przyjąć, że ten pierwszy kościół powstał z inicjatywy norbertanów w I połowie XIII wieku, krótko po przeniesieniu relikwii św. Floriana z Włoch do Krakowa i Koprzywnicy (1184 r.)⁴. Jego wygląd i wyposażenie nie są znane.

W XIV wieku - jak podaje Zbigniew Zakrzewski⁵ - powstał drugi kościół w całości z drzewa modrzewiowego. Ulegał on ciągłej przebudowie. W XVI w. istniało tylko prezbiterium. Dopiero w 1829 r. dzięki fundacji Hipolita Rychłowskiego - ówczesnego dzierżawcy Opatowa - kościół ten uzyskał swój ostateczny kształt. Nie sposób ustalić kiedy oraz przez kogo ten kościół został konsekrowany z tej prostej przyczyny, iż 24 lutego 1768 roku spłonęło probostwo, a wraz z nim całe archiwum⁶.

Kościół był zbudowany w kształcie krzyża, pokryty gontami. Wysokość wewnątrz wynosiła 9 łokci, długość, wyjąwszy prezbiterium $24\frac{1}{2}$ łokci, szerokość 13 łokci⁷. Prezbiterium miało wysokość w ścianach 9 łokci, szerokość 13 łokci, a długość 12 łokci. Znajdowało się ono od strony wschodniej.

W tymże prezbiterium umieszczony był wielki ołtarz św. Floriana Męczennika z relikwiami innych świętych Pańskich. Z prawej strony prezbiterium znajdował się ołtarz św. Krzyża, a po przeciwnej stronie obok ambony, ołtarz św. Jana Nepomucena.

Kościół ten miał dwie kaplice, stojące naprzeciw siebie. Od północy była kaplica Matki Bożej. Wchodząc do niej na wprost znajdował się ołtarz Matki Boskiej Pocieszenia (zwanej potocznie „Pocieszna”), a po prawej stronie ołtarz Matki Bożej Szkaplerznej (z Bractwem i odpustem parafialnym). Naprzeciw, od strony południowej była kaplica św. Michała (też z odpustem parafialnym). Z lewej strony ołtarza św. Michała znajdował się mały ołtarzyk św. Antoniego Padewskiego. Wejście do kościoła było od zachodniej strony i prowadziło przez kruchtę o wymiarach: długa 14 łokci, wysoka $5 \frac{1}{2}$ łokci i szeroka na półpięta łokcia.

Kościół miał też niewielkie podziemia (tzw. sklep), w których chowano zmarłych. Anonimowy autor „Metryki Kościoła Parafii Opatowskiej...” (prawdopodobnie ks. Maciej Hübner) pisze, że w 1827 były one w złym stanie.

Istniała też niewielka zakrystia, długa na $9 \frac{1}{2}$ łokci, wysoka na 4 łokcie i szeroka na 5 łokci. Na kościele w małej wieży umieszczona była sygnaturka. Natomiast duże dzwony znajdowały się w osobno stojącej drewnianej dzwonnicy. Przy kościele stała kapliczka św. Jana Nepomucena. Całość była otoczona wiązami i lipami oraz drewnianym płotem.

Ten nieistniejący już kościół został utrwalony na płótnie przez malarza Stanisława Szembeka⁸. W 1898 roku kościół został zamknięty, a w rok później rozebrany.

Pogarszający się stan techniczny kościoła drewnianego, oraz rosnąca liczba parafian, spowodowały podjęcie decyzji o budowie nowego kościoła.

Zimą 14 lutego 1859 roku odbyło się pierwsze w tej sprawie zebranie przedstawicieli parafian z ks. proboszczem J. Nowackim, na którym wybrano

komisję budowlaną⁹. Do roku 1887 nie podjęto jednak żadnych działań zmierzających do realizacji tego zadania. Sł. Baraniak uważa, że przerwa ta spowodowana była głównie trudnościami „z jakimi borykał się Kościół katolicki pod zaborem pruskim w okresie Kulturkampf”¹⁰.

Decydujący wpływ na przyśpieszenie tempa prac związanych z budową nowego kościoła miały – wydaje się – cztery czynniki:

1. zmiana w 1863 r. proboszcza, którym został ks. Wojciech Sierakowski;
2. czynne wsparcie patronów, zwłaszcza Wielkiego księcia Badeńskiego Fryderyka (w latach 1865 – 1887) i księcia Pruskiego Henryka, brata królewskiego; obaj nie uchylali się od ponoszenia 2/3 kosztów budowy przypadających na patronat¹¹;
3. zły stan kościoła drewnianego, w którym dotychczas skupiało się życie religijne parafii i definitywne jego zamknięcie przez ówczesne władze w 1898 roku, ze względu na duże zagrożenie dla życia wiernych¹²
4. duże zaangażowanie i cierpliwość parafian opatowskich.

Wstrzymanie prac przygotowawczych nastąpiło pod koniec 1887 roku, gdy patronem kościoła została Królewska Kamera w Berlinie. Przez pięć lat toczył się spór o potrzebę budowania nowego kościoła. Patron sugerował wyremontowanie starego kościoła. W rzeczywistości Kamera chciała się uchylić od ponoszenia ciężarów patronackich. Sprawa ruszyła zdecydowanie do przodu z chwilą, gdy w 1892 roku nowym patronem został, wspomniany wyżej, książę Henryk Hohenzollern¹³. W końcu sierpnia 1898 roku, po zatwierdzeniu rysunku i kosztorysu p. Dahmsa, zarówno przez władze duchowną jak i świecką, rozpoczęto prace budowlane¹⁴. Trwały one dwa lata.

W dniu 14 października 1900 roku ks. bp Edward Likowski dokonał konsekracji kościoła, który zachował dawne wezwanie św. Floriana¹⁵.

Kościół ten, istniejący do dzisiaj, położony jest w południowej części Opatowa, przy drodze do Siemianic, nad doliną Pomianki. Zbudowany został w

stylu neoromańskim na planie krzyża¹⁶. Budowla ta łączy w sobie neoromańską formę z typowym dla neogotyku materiałem – cegłą.

Cechy romańskie podkreślają detale – tzw. fryz arkadkowy oraz półkoliste zamknięcie okien i drzwi.

Kościół posiada dwie wieże. Większa o wysokości 39 m¹⁷, wyposażona jest w 4 tarcze zegarowe, usadowione zgodnie z głównymi kierunkami geograficznymi. W jej wnętrzu znajdują się: mechanizm zegarowy wykonany w fabryce p. F. Wenle, który zakupiono 15 stycznia 1900 roku oraz dzwony. Wieża ta posiada neogotyckie zwieńczenie – hełm strzelisty. Nad środkiem kościoła, na skrzyżowaniu jego ramion, wznosi się mniejsza wieża z dzwonem sygnaturką.

Dach kościoła pokryty został szarą dachówką (łupek), dość twardą i odporną na działanie warunków atmosferycznych.

Wymiary kościoła wynoszą : długość wraz z prezbiterium – 30 m., szerokość w ramionach krzyża – 17,6 m., szerokość nawy głównej – 11 m., wysokość – 8 m.

Kościół posiada trzy nawy z transeptem. Całość przekryta jest sklepieniem kolebkowym, z lunetami, wspartym na gurtach i 8 filarach. Dziewiętnaście okien zapewnia dość dobre oświetlenie kościoła.

Do wnętrza świątyni prowadzą trzy wejścia, które wiodą przez kruchty. Wejście główne znajduje się od strony północnej. Z lewej jego strony umieszczono małe wejście prowadzące na chór i do kościoła, trzecie natomiast znajduje się od strony wschodniej. Było ono kiedyś przeznaczone dla kobiet. Oprócz tego jest jeszcze wejście prowadzące przez zakrystię.

Prezbiterium zamknięte trzema bokami ośmiokąta, mieści w sobie ołtarz główny wykonany z drzewa sosnowego w stylu romańskim. Pochodzi on z 1898 roku¹⁸.

W ołtarzu głównym początkowo umieszczone tabernakulum wykonane było z drzewa – wewnątrz wyłożone jedwabiem. W 1954 roku ks. L. Bolesławski

zwracał uwagę, że jest ono za małe i słabo zabezpieczone¹⁹. Dopiero jednak w 1960 roku wymieniono je na nowe, wykonane ze stali i dobrze zabezpieczone²⁰.

Nad tabernakulum umieszczono obraz św. Floriana namalowany w 1900 r. przez J. Szpetkowskiego z Poznania. Jest on wzorowany na ikonografii XVI-wiecznej, która przedstawiała św. Floriana jako patrona walki z ogniem i pożarem²¹. Na obrazie Florian ubrany w zbroję, trzyma w ręku naczynie z wodą, którą gasi znajdujący się pod stopami płonący dom. W prawym dolnym rogu artysta umieścił wieżę kościoła opatowskiego. Trudno jest ustalić dlaczego temat męczeństwa św. Floriana, występujący w poprzednim kościele, został zastąpiony powyższym przedstawieniem. Należy jedynie stwierdzić, że nastąpiło przesunięcie akcentu - z świadectwa wiary na orędownictwo świętego.

W trakcie remontu kościoła w roku 1982, cały ołtarz został poddany gruntownej renowacji (m.in. pozłociono go)²².

Zgodnie ze zmianami wprowadzonymi przez Sobór Watykański II w czerwcu 1976 roku ks. proboszcz J. Ratajczak umieścił w prezbiterium ołtarz soborowy wraz z pulpitem (oba złocone), wykonane przez p. Berdyszaka – artystę rzeźbiarza ze Śremu²³.

W kościele znajdują się także dwa ołtarze boczne. Można przyjąć, że oba pochodzą z dawnego kościoła drewnianego. Umieszczone są w ramionach krzyża.

Po lewej stronie znajduje się barokowy ołtarz Matki Bożej Szkaplerznej, wykonany z drzewa - rzeźbiony i polichromowany. Powstał on w I poł. XVIII wieku²⁴. Początkowo znajdował się w nim obraz Matki Bożej Szkaplerznej nieznanego autora pochodzący z II poł. XVII wieku²⁵. W jego miejsce, w roku 1901 umieszczono obraz MB Szkaplerznej autorstwa T. Lesiewicza. W trakcie wizytacji pasterskiej w 1920 roku zauważono pewne uszkodzenia na tym obrazie. Stąd w dekrete powizytacyjnym nakazano by je usunąć²⁶. Ks. A. Zarzycki otrzymał od hr. Szembekowej obietnicę, iż dla usunięcia uszkodzenia

przyśle w tym celu artystę malarza. Niestety trwało to zbyt długo, stąd uszkodzenie to usunął zwykły malarz²⁷.

Obraz ten znajdował się w ołtarzu do 1972 r.. Ze względu na duży stopień jego zniszczenia, usunięto go. Wówczas to ponownie wrócił do ołtarza pierwotny obraz. W trakcie ogólnego odnowienia świątyni w 1982 roku oba obrazy poddano gruntownej renowacji i konserwacji. Obraz Lesiewicza, po odnowieniu przez Juliana Wiącka z Ostrowa Wlkp., został umieszczony na ścianie kościoła. Natomiast starszym zajęła się pracownia konserwatorska Muzeum Archidiecezjalnego w Poznaniu. Ks. Kan. St. Tomaszewicz pisał do ówczesnego proboszcza J. Ratajczaka, że po zdjęciu licznych przemalowań i wylataniu dziur „rzeczywiście można go zaliczyć do dzieł z II połowy XVII wieku²⁸. Oba zdobią do dzisiaj kościół.

W ołtarzu tym umieszczono relikwie :św. Amacjusza, św. Florydy, św. Kolumba, św. Symplicjusza i św. Walda.

Po przeciwnej stronie znajduje się ołtarz św. Michała, również wykonany z drzewa, rzeźbiony i polichromowany. Pochodzi on z II połowy XVII w.²⁹. Początkowo umieszczona w nim była figura św. Michała nieznanego rzeźbiarza³⁰. W 1935 roku zastąpiono ją obrazem św. Michała namalowanym przez p. Krzyżaka. Z boku obrazu postawiono figurę św. A. Padewskiego. W ołtarzu tym również znajdują się relikwie następujących świętych: św. Amacjusza, św. Walentego, św. Florydy, św. Kolumba, św. Prospera, św. Symplicjusza.

Nieodzownym elementem każdej świątyni parafialnej jest chrzcielnica. To właśnie przy niej wspólnota parafialna przeżywa radosne momenty narodzin nowego człowieka dla Boga i Kościoła. W opisywanym kościele znajduje się ona obok ołtarza M. B. Szkaplerznej. Wykonana została z masy gipsowej. W czasie II wojny światowej, gdy kościół był nieczynny, jej metalową górę zrabowali Niemcy³¹. Ks. L. Bolesławski postarał się o nowe, mosiężne nakrycie³². Nieco później sporządzono drewnianą głowę chrzcielnicy.

Do sprawowania sakramentu pokuty służą trzy konfesjonały większe, stałe oraz cztery mniejsze, przenośne. Pochodzą one z około 1900 roku.

Przepowiadanie Słowa Bożego w czasie Mszy św., nabożeństw oraz misji i rekolekcji dokonywało się przez dłuższy czas z ambony. Znajduje się ona z prawej strony kościoła wykonana z drzewa wspiera się na kamiennym filarze. Z chwilą zaprowadzenia zmian posoborowych, kiedy jej funkcję przejął wspomniany już pulpit, wykorzystywana jest w celach homiletycznych jedynie okazjonalnie.

Dla upiększenia świętej liturgii, kościół został wyposażony w organy. Znajdują się one na chórze. Ich wykonawcą była firma „Szlag i Synowie” ze Świdnicy.³³ Powstały w 1901 roku. Są to organy o trakturze pneumatycznej systemu ssącego. Głosy rozłożone są na dwóch manualach i pedale. Razem instrument ma 13 głosów i 19 rejestrów. W dniu 23 stycznia 1918 roku Niemcy zabrali 29 sztuk piszczałek o wadze 59 kg. Mimo, że zapłacili za nie 406 marek, kwota ta nie wystarczyła na zakup nowych³⁴.

Ks. A. Zarzycki z chwilą odzyskania przez Polskę niepodległości, podjął usilne starania o odzyskanie prospektu organowego. Swoje pisma w tej sprawie kierował zarówno do Konsystorza jak i Głównego Urzędu Likwidacyjnego, a nawet do Zarządu Obrony Kresów Zachodnich w Warszawie³⁵.

Wysiłki te okazały się całkowicie bezskuteczne. Ks. Kazimierz Ruciński, Wikariusz Generalny, w piśmie z dnia 3 lutego 1926 roku poinformował ks. A. Zarzyckiego o negatywnym skutku nacisku władz duchownych na Główny Urząd Likwidacyjny. Sam instrument znajdował się wówczas w bardzo złym stanie. Niektóre rejestry brzmiały same i nie można było ich zahamować. W manualach i pedalach nie odzywało się wiele tonów, a niektóre z nich haczyły się i brzmiały podczas gry. Brak prospektu sprawiał, że nie miały pełnego brzmienia³⁶. Dlatego ks. Zarzycki zwrócił się do Józefa Bacha, organmistrza z Rychtala o przeprowadzenie ich remontu. Pracę tę wykonano w 1928 r.. ze względu na ograniczone fundusze nie założono prospektu. Koszt remontu pokryła parafia

oraz dzierżawcy majątków Opatów i Łęka Opat. pp. Bytnerowicz i Wąsik (Wunschik). Z akt wynika, że prawdopodobnie brakujące piszczałki założono w 1939 roku.

Po II wojnie światowej przeprowadzono kolejne trzy remonty:

1. w 1952 przez Wł. Kaczmarka z Wronek (wówczas wykonano turbinę powietrzną o napędzie elektrycznym;
2. w 1979 roku przez A. Fiołkę z Kępna;
3. w 1987 roku przez firmę Jarosława Kałużyńskiego z Wronek.

Ks. Kazimierz Szachowicz, rzeczoznawca Kurii w „Protokóle z odbioru wyremontowanych organów w Opatowie” z dnia 12 lipca 1979 roku zaznaczył, że instrument tego typu jest uważany za najmniej funkcjonalny i często psujący się.

Na ścianach i filarach kościoła wiszą stacje „Drogi krzyżowej” malowane na drzewie. W dostępnych źródłach nie ma żadnej wzmianki o dacie ich powstania oraz autorze. W 1982 roku zostały gruntownie odnowione.

W nawie głównej, po obu jej stronach oraz w prezbiterium umieszczono 12 figur Apostołów, atrybuowanych. Reprezentują one dobry warsztat. Podobnie jak stacje „Drogi krzyżowej”, nie można było ustalić autorstwa i czasu ich powstania.

W latach 1970 – 1974 powstały dwa obrazy, które do dzisiaj zdobią ściany kościoła. Są to wizerunki M.B. Częstochowskiej oraz o. M. Kolbe. Oba są autorstwa ówczesnego wikariusza opatowskiego ks. Stanisława Witka.

Dla ułatwienia wiernym uczestnictwa w liturgii, kościół wyposażono w ławki. Gdy administrował parafią ks. L. Boleślawski było 20 ławek dużych, pochodzących z kościoła drewnianego oraz 12 średnich z oparciami i 12 ławek zwyczajnych, przyznanych przez Urząd Likwidacyjny z kościoła ewangelickiego w Opatowie³⁷. Wszystkie wymienione ławki służą wiernym do dzisiaj.

Z prawej strony prezbiterium znajduje się zakrystia. Na podstawie dostępnych źródeł trudno ustalić, jak była wyposażona w początku istnienia

kościola. Wizytacja kanoniczna w 1920 r., poza tym, że „*Preces post missam*” nie był oszklony, nie stwierdziła żadnych uchybień.

Pierwszy dość dokładny opis jej wyposażenia sporządził ks. L. Bolesławski³⁸. Znajdowały się w niej trzy małe szafy, jedna komoda duża z szufladami oraz komoda mniejsza z nadstawką, w której przechowywano księgi liturgiczne, olej św., kielichy, ampułki itp. Według ks. L. Bolesławskiego wszystkie te sprzęty są stare i pochodzą z dawnego kościoła. Dodał jednak, że ich stan jest dobry. W ścianie zakrystii była już tablica rozdzielcza prądu elektrycznego. Były też dwa konfesjonały przenośne z przeznaczeniem do słuchania spowiedzi starców i głuchych. Z boku zakrystii znajduje się skarbiec, dobrze zabezpieczony, w którym wówczas przechowywano się ornaty i cenniejsze rzeczy kościoła.

W 1982 roku ks. proboszcz J. Ratajczak wymienił stare szafy na nowe i całą zakrystię odnowił.

Jej wymiary wynoszą : długość 3,5 m., szerokość 2,5 m.

We wspomnianej już dużej wieży oprócz mechanizmu zegarowego znajdują się dzwony. Ks. A. Zarzycki pisał w 1917 roku, że „kościół opatowski posiada trzy dzwony z roku 1899 wykonane przez fabrykę braci Ulrich Lauchan/Unstrutt”³⁹. Były one odlane w tonach A + Cis + E o wadze circa 350 + 180 + 110 kg. Miały one napisy:

1. *In honorem S. Floriani Martyris Gegessen von Gebr. Ulrich in Lauchan/Unstrutt 1899*
2. *In honorem S. Michaelis Arch. Gegessen von Gebr. Ulrich in Lauchan/Unstrutt 1899*
3. *In honorem B. Mariae V. Gegessen von Gebr. Ulrich in Lauchan/Unstrutt 1899.*

W dniu 23 stycznia 1918 roku wraz z prospektem organowym Niemcy zarekwirowali dwa ucha z 1899 roku oraz dwa dzwony – św. Floriana i św. Michała o łącznej wadze 536,5 kg. Zapłacili za nie 1877,75 mk. W 1919 roku ks.

Zarzycki rozpoczął starania o odzyskanie straconych dzwonów. Podobnie jak w przypadku prospektu organowego zwracał się o pomoc do różnych urzędów.

Główny Urząd Likwidacyjny Komisariat dla Ziem Polskich pod byłym panowaniem pruskim podjął sprawę uzyskania odszkodowania⁴⁰. W międzyczasie ks. A. Zarzycki pisał do Charlottenburga, do firmy braci Ulrich o zwrot dzwonów⁴¹.

Główny Urząd Likwidacyjny potwierdził w 1920 roku przypuszczenie, że oba dzwony są zachowane w Charlottenburgu. Przez następne kilka lat sprawa stała w miejscu. W 1924 roku ks. proboszcz zwrócił się o pomoc do władz duchownych, gdyż Wydział Odszkodowań w Poznaniu nie odpowiadał na jego pisma i monity⁴². Na początku 1925 roku ks. A. Zarzycki podjął kolejną próbę odzyskania dzwonów. W piśmie do Konsystorza informował, że w Warszawie są do kupienia dzwony, „które Moskale Polsce oddali”⁴³. Powiadomił go o tym p. poseł Wojtkowiak z Donaborowa. Prosił, by władza duchowna wpłynęła na Urząd Likwidacyjny, aby za odszkodowanie uzyskane od Niemców zakupił dwa dzwony w Warszawie w tonie A – 356 kg i Cis – 180 kg. Jednocześnie z walką o odzyskanie zarekwirowanych dzwonów, ks. A. Zarzycki szukał odpowiedniego wykonawcy nowego dzwonu. W tym celu podjął korespondencje z kilkoma firmami⁴⁴. Ostatecznie wybrał Odlewnię Braci Felczyńskich i zamówił u niej jeden dzwon w tonie „cis” o wadze 180 kg. Początkowo miał być na nim napis „In Honorem St. Antonii A. D. 1925”, a z drugiej strony obrazek św. Antoniego Padewskiego. Ostatecznie jednak na dzwonie znalazł się napis: In honorem S. Michaelis Arch. A. D. 1925”. W dniu 5 listopada 1925 roku przysłano dzwon o wadze 189,5 kg. Jego koszt wyniósł 1440 zł 20 groszy.

Jedenaście dni później ks. proboszcz zwrócił się do Kurii o delegację do poświęcenia dzwonu. Uroczystość ta miała miejsce 22 listopada 1925 roku przy licznych udziale wiernych i po stosownym przemówieniu⁴⁵. Wydaje się, że starania uzyskania odpowiedniego odszkodowania za dzwony upadły

definitywnie w 1926 roku. Wspomniany już Wikariusz Generalny ks. K. Ruciński uznał je za całkiem bezskuteczne⁴⁶.

Prawdopodobnie z początkiem 1928 roku ks. proboszcz złożył kolejne zamówienie u braci Felczyńskich na wykonanie dzwonu o tonie „A” i wadze 358 kg. Już jednak w lipcu 1928 roku pisał o wstrzymanie się od podpisania umowy, ponieważ nie ma gwarancji iż Patron, którym wówczas był Urząd Wojewódzki w Poznaniu, pokryje 2/3 kosztów.

Z dostępnych dokumentów wynika , że do wybuchu II wojny światowej kościół posiadał tylko dwa dzwony:

1. o wadze 189,5 kg circa 80 cm średnicy, ton „cis” z 1925 roku braci Felczyńskich;
2. o wadze 110 kg circa 80 cm średnicy z 1899 roku, Gebr. Ulrich i Laucha an/ Unstrutt⁴⁷.

Stan ten trwał do lipca 1940 roku. Po opuszczeniu parafii przez ks. prob. Fr. Komorowskiego oraz zamknięciu kościoła przez władze okupacyjne, w bliżej nieokreślonym czasie nastąpiła kolejna rekwizycja dzwonów. Następca ks. Komorowskiego, ks. L. Bolestawski informował Kurię, że po powzięciu uchwały Rady Parafialnej i komitetu parafialnego, parafianie postanowili z dobrowolnych ofiar kupić jeden dzwon o wadze 350 – 400 kg o tonie „A”, podobny do przedwojennego. W tym celu zwrócił się w 1948 roku do firmy Brzeziński – Wysocki w Poznaniu⁴⁸. Po pozytywnej opinii Kurii, w listopadzie 1948 roku parafia przesłała do Poznania 500 kg złomu spiżowego⁴⁹. Koszt odlewu dzwonu wynosił 296 500 złotych⁵⁰. Nieco później zakupiono drugi dzwon o wadze 175 kg. Trzeci natomiast, o wadze 100 kg został przyznany kościołowi przez Urząd Likwidacyjny w Ostrowie Wlkp.. Pochodził on z kościoła ewangelickiego w Opatowie⁵¹.

W 1966 roku parafianie opatowscy postanowili zakupić trzy nowe dzwony dla upamiętnienia i uczczenia Tysiąclecia Chrześcijaństwa w Ojczyźnie⁵². Należy przypuszczać , że dawne dzwony zostały przetopione. Brak jest

dokumentów, które by pomogły bliżej określić wagę, ton oraz odlewnię, która je wykonała. Napisy jakie się na nich znajdują (podaję w kolejności od największego dzwonu do najmniejszego) są następujące:

Dzwon 1 Paweł VI, Opatów pow. Kępno 1966

Dar parafian opatowskich na 1000-lecie Chrztu Polski

Dzwon 2 Święty Florianie

Chroń nas od wszelkich kataklizmów

1966

Dzwon 3 bez nazwy (być może z kościoła ewangelickiego)

Dzwon 4 Św. Florian

Na pamiątkę Soboru Watykańskiego II i Milenium Chrztu

Polski

Opatów k. Kępna 1964 – 1966

Za czasów proboszczowania ks. A. Zarzyckiego kościół był dobrze wyposażony. Znajdowały się w nim wykonane ze srebra:

dwie monstrancje,

3 kielichy z patenami,

1 krzyż,

2 puszki,

naczynia do olejów,

8 wotów

lampka wieczna.

Wykonane z mosiądzu były:

2 trybularze

kropielniczka

2 łódki do kadzidła,

lampy wieczne.

Wykonane z brązu:

2 krzyże,

2 latarki do procesji,

24 lichtarze

2 małe lichtarze,

3 dzwonki.

Wykonane z miedzi:

kociołek i garnuszek do wody święconej,

bęben do procesji

oraz wiele innego sprzętu z cyny, żelaza, szkła i drzewa. Były też odpowiednie księgi liturgiczne. Bardzo bogato był wyposażony kościół w bieliznę i szaty liturgiczne⁵³.

Spis wyposażenia kościoła dokonany po II wojnie światowej przez ks. L. Bolesławskiego wykazuje, że stan powyższy nie uległ w trakcie działań wojennych uszczupleniu⁵⁴.

W kolejnych spisach inwentarza kościelnego wyraźnie zauważa się troskę, zarówno parafian jak i proboszczów, o należyty stan sprzętów i szat liturgicznych. Dokonywano też nowych zakupów. Dotyczyło to szczególnie szat liturgicznych, takich jak : kapy, ornaty, alby i in. Wierni fundowali też nowe sztandary. Między innymi w okresie 1950 – 1958 zakupiono sztandary:

1 Straży Honorowej

1 Panien

1 Mężów

1 chorągiew czarna

1 Krucjaty Eucharystycznej⁵⁵.

Poniżej przedstawiony został wykaz chronologiczny ważniejszych zakupów sprzętów i szat liturgicznych w okresie administrowania parafią przez ks. J. Nowaka.

1962 – 2 dalmatyki

2 manipularze

36 pelerynek dla ministrantów w 4 kolorach

- 1963 - *nowy feretron dla matek*
 1 kustodium
 1 mszał
 1 mszał żałobny
 1 nowy rytuał Polski
- 1967 - *34 m. chodnika (fundowały matki)*
 1 trybularz, łódka i łyeczka
- 1971 - *nowy obraz M. B. Szkaplerznej (fundacja matek)*
 nowy karawan
 biały ornat, humerał, cingulum, alba (osobisty dar ks.
 Nowaka z okazji 25- lecia kapłaństwa)

W latach 1967 – 1975 dzieci przystępujące do I komunii świętej przekazały jako dar kościołowi 4 ornaty i puszkę do komunikantów⁵⁶.

Ostatni całościowy spis ruchomości kościoła sporządził 30 czerwca 1991 roku ks. J. Ratajczak. Według spisu kościół posiadał m. in.:

- 3 monstrancje*
- 2 kustodie*
- 1 kropidło i naczynie do wody święconej*
- 4 kielichy mszalne z patenami*
- 5 puszek do komunii św.*
- 5 sukienek na puszki komunijne*
- 2 trybularze + 2 łódki do kadzidła*
- 2 latarki procesyjne*
- 1 krzyż procesyjny*
- 2 relikwiarze (św. M. Goretti i św. Stanisława Kostki)*
- 1 latarka do chorych*
- 3 bursy do chorych*
- 3 naczynia do chorych*
- 1 lavabo do Mszy św.*

1 naczynie do hostii

Szaty liturgiczne:

12 humerałów

8 alb

7 komży

9 cingulum

20 ręczników do lavabo

30 puryfikaterzy

2 kapy czerwone

2 kapy białe

1 kapa fioletowa

2 kapy czarne

1 kapa zielona

3 welony

80 kołnierzy dla ministrantów

7 ornatów białych

2 ornaty czerwone

3 ornaty fioletowe

3 ornaty czarne

2 białe ornaty z kompletem stuł do koncelebry

2 dalmatyki czerwone

Chorągwie i sztandary:

9 chorągwi stanowych

2 chorągwie Straży Honorowej

2 chorągwie czarne

2 chorągwie ministrantów

1 chorągiew Krucjaty Eucharystycznej

5 feretronów procesyjnych.

Z powyższego wykazu widać, że szczególnie w okresie duszpasterzowania ks. J. Ratajczaka wzrósł stan wyposażenia kościoła.

Z opisanego wyposażenia kościoła niektóre obiekty ruchome zostały wpisane do rejestru zabytków jako dobra kultury. Są to:

- 1. Ołtarz boczny św. Michała,*
- 2. Ołtarz boczny M. B. Szkaplerznej,*
- 3. Tabernakulum drewniane, rzeźbione, polichromowane z I poł. XVIII wieku*
- 4. Feretron drewniany, malowany, neobarokowy z II poł. XIX wieku z obrazami : Wniebowstąpienie i M. B. Różańcowej z połowy XIX w.*
- 5. Feretron drewniany, malowany, neorenesansowy z 3 ćw. XIX w.*
- 6. Feretron drewniany, malowany, neobarokowy z 3 ćw. XIX wieku z obrazem M. B. z Dzieciątkiem,*
- 7. Feretron drewniany, malowany z monogramem IHS w zwięczeniu neorokokowym z II poł. XIX w.*
- 8. Obraz M. B. Szkaplerznej, olejny, płótno o wymiarach 70 x 91, barokowy z II połowy XVII wieku,*
- 9. Krucyfiks drewniany, polichromowany, barokowy z I połowy XVIII wieku o wysokości 90 cm ⁵⁷.*

Ponadto pewną wartość przedstawiają dwa ornaty z XVIII wieku oraz nieużywana już mała monstrancja z tego samego wieku. Są one oznakowane⁵⁸.

Od początku swego istnienia kościół był kilka razy remontowany i modernizowany. Pierwsze dość poważne odnowienie świątyni nastąpiło w 1925 roku. Okazało się bowiem, że malowanie po wybudowaniu było błędem, gdyż mury były zbyt świeże i po pewnym czasie pojawiła się na nich wilgoć⁵⁹. Przygotowania do remontu rozpoczęto w 1921 roku. Na posiedzeniu Dozoru kościelnego w dniu 29 maja uchwalono podatek kościelny obciążający parafian. Chodziło o zebranie 1/3 kwoty przypadającej na parafie. Oprócz malowania, zaplanowano fugowanie zewnętrznej strony wieży, przełożenie dachu na

kościelne oraz remont zegara⁶⁰. Uchwała ta została zatwierdzona przez Konsystorza pismem z dnia 16 czerwca 1921 roku. Wówczas ks. A. Zarzycki zwrócił się do ówczesnego Patrona – Wojewody Poznańskiego – o pokrycie pozostałych 2/3 wydatków. W załączeniu przesłał rachunek za wykonany już remont zegara. Niestety patronat Rządowy uchylił się od pokrycia go. W uzasadnieniu, Wojewoda Poznański pisał:

„Księstwo Opatowskie przeszło na skarb Państwa Polskiego z dniem 14 października 1921 roku. Prace zaś są wykonane w czerwcu lub początkiem lipca 1921 roku. Rząd Polski nie byłby zatem zobowiązany do uregulowania tego rachunku, tem więcej, że Dozór nie przedłożył odnośnych uchwał obydwóch korporacji kościelnych i oświadczenia patronackiego. Dopóki nie otrzymam tych aktów, nie mogę wydać ostatecznej decyzji”⁶¹.

Dlatego też 24 czerwca 1923 roku odbyło się kolejne w tej sprawie zebranie Dozoru, na którym jeszcze raz podjęto uchwałę o przeprowadzeniu remontu⁶². Ostatecznie prace rozpoczęto w 1924 roku, gdy przysłała zgoda Wojewody. Jego decyzją koszty mieli pokryć dzierżawcy majątków Opatów i Łęka Opatowska pp. Bitnerowicz i Wąsik.

W pierwszej kolejności, w lipcu 1924 roku, przełożono dach na kościele oraz przeprowadzono fugowanie wieży. Dopiero w następnym roku kościół wymalowano. Dokonała tego firma p. Wojciecha Siwika z Kępna⁶³.

Ks. Proboszcz informując 12 grudnia 1925 roku Wojewodę o zakończeniu prac pisał: „pp. Bitnerowicz i Wunschik są zadowoleni z prac malarskich i część patronacką zapłacili”⁶⁴.

Przez następne 26 lat nie wykonywano w kościele żadnych renowacji.

Wiosną 1951 roku w kościele założono instalację elektryczną⁶⁵. Wówczas to ks. L. Bolesławski podjął dość kontrowersyjną decyzję o zatynkowaniu wewnątrz kościoła gurt i filarów.

W 1955 roku ks. proboszcz wraz z parafianami podjął się wymalowania kościoła. Prace ukończono 11 lipca 1955 roku tuż przed planowaną wizytą

pasterską. Wykonawcą prac był p. Leon Juszcak z Poznania. Zachował się też imienny spis ofiarodawców, których było 1002⁶⁶. Niestety firma ta wykonała prace niestarannie. W dniu 10 października 1956 roku komisja kurialna w osobach ks. kan. Haendschke i architekt Morawski wytknęła L. Juszcakowi błędy. Ten jednak nie reagował. Stąd Rada Parafialna w kwietniu 1956 roku zaangażowała p Mariana Lesickiego, by odnowił boczne ołtarze⁶⁷.

W 1961 roku z inicjatywy ks. J. Nowaka zainstalowano w kościele głośniki, co ułatwiło wiernym udział w liturgii⁶⁸.

Wynikła też potrzeba ponownego fugowania wież i zewnętrznych murów kościoła oraz naprawienia jego dachu. Prace te wykonano w 1963 roku. Przy tej okazji wyremontowano murowane oplotowanie kościoła⁶⁹.

Dla ogrzania wnętrza kościoła, zwłaszcza w czasie zimy, w 1966 roku zakupiono cztery elektryczne piece akumulacyjne. Postawiono też dwa nowe słupy dla figur – Niepokalanego PNM i Serca Pana Jezusa – znajdujących się przed kościołem⁷⁰.

W okresie od 30 czerwca do 14 sierpnia 1970 roku nastąpiło gruntowne odnowienie wnętrza kościoła. Umowa zawarta między p. Zygmuntem Sączewskim a ks. J. Nowakiem obejmowała:

- a) malowanie całego kościoła, skarbcza i zakrystii;*
- b) malowanie ławek, drzwi i lamperii olejno*
- c) malowanie figur w kościele*
- d) odnowienie dwóch figur na zewnątrz kościoła;*
- e) odnowienie ołtarzy⁷¹.*

Pewne zastrzeżenia u wiernych budziła dość abstrakcyjna w formie lamperia, która zupełnie nie pasowała do stylu kościoła.

W okresie od 1970 do 1975 roku dokonywano jedynie drobnych prac, takich jak: nowe rynny na całym dachu kościoła, reparacje dachu, przełożenie dachówki na zakrystii⁷².

Z chwilą objęcia w 1977 roku parafii przez ks. J. Ratajczaka, przystąpiono do przygotowań mających na celu przywrócenie kościołowi wyglądu dopasowanego do jego stylu. Prace były zakrojone na szeroką skalę. Stąd rozłożono je na kilka lat.

W 1979 roku przeprowadzono kapitalny remont organów oraz fugowanie kościoła i wieży. Przed malowaniem wnętrza kościoła nastąpiła, w 1981 roku, całkowita wymiana instalacji elektrycznej, grzewczej i głośnikowej⁷³. W dniu 30 marca 1982 roku odbyła się konsultacja członka Archidiecezjalnej Komisji Artystyczno – Konserwatorskiej ks. kan. Stefana Tomaszkiewicza z wykonawcą prac malarskich J. Wiąckiem z Ostrowa Wlkp. Jej celem było dopasowanie kolorystyki do stylu kościoła. Nie przewidziano żadnych kompozycji figuralnych, a za najważniejsze uznano uczytelnienie elementów architektonicznych⁷⁴. Pismem z dnia 12 czerwca Kuria wyraziła zgodę na odnowienie kościoła ściśle według powyższych ustaleń⁷⁵.

Malowanie rozpoczęto 24 sierpnia 1982 roku. Oczyszczono sklepienie, ściany i filary, zakonserwowano i pozłocono ołtarze, odnowiono ławki, konfesjonały, obrazy, ferefony, figury i organy, odnowiono stacje Drogi krzyżowej oraz wymieniono drzwi: główne i do zakrystii. Zmodernizowano też oświetlenie kościoła zastępując lampy rtęciowe kinkietami i żyrandolami⁷⁶.

Ks. kan. St. Tomaszkiewicz 8 sierpnia 1983 roku w wystawionej nocie o zakończeniu prac renowacyjnych pisał: „Prace wykonano zgodnie z zaleceniami Kurii Metropolitalnej. Kościół jest zadbany. Prace wykonano solidnie. Zastrzeżenie budzą tylko te partie, które są na olejno”⁷⁷.

Ten ostatni remont kościoła stał się w dużej mierze realny, co często podkreślał ks. prob. J. Ratajczak, dzięki dużej ofiarności parafian.

W tym kształcie świątynia służy parafianom do dzisiaj.

2. Kościół filialny p.w. św. M. Kolbe w Łęce Opatowskiej

Do wybudowania tej świątyni skłoniły ks. proboszcza J. Ratajczaka głównie dwa powody. Pierwszy związany był z obecnością na terenie tej wsi Szkoły Podstawowej. Katechizacja dzieci tej szkoły odbywała się w bardzo trudnych warunkach, w kaplicy w Lipiu. Aby tam się dostać dzieci musiały za każdym razem przebyć około 1,5 km drogi w jedną stronę. Zimą kaplica opalana była węglem. Dzieci siedziały na prostych ławkach. Brak było stolików. Drugim powodem natomiast było ułatwienie parafianom z Łęki i Lipia uczestnictwa w niedzielnej mszy św.

Realizację tego projektu trzeba było zacząć od wyznaczenia terenu pod budowę. Stało się to możliwe dopiero w 1981 r., kiedy to minister kierownik Urzędu d/s Wyznań Jerzy Kuberski w piśmie do wojewodów wyraźnie określił nowe zasady postępowania w sprawach własności parafii. Punkt 10 tego pisma brzmiał:

„Punkty katechetyczne stanowią trwałe rozwiązanie problemu nauczania religii dla tych dzieci, których rodzice sobie tego życzą. Dlatego też niezbędne jest przenoszenie punktów z pomieszczeń tymczasowych i niedostosowanych do obiektów stałych, stwarzających dzieciom potrzebne warunki higieniczne i przeciwpożarowe oraz zabezpieczających normalne warunki dydaktyczne. Wobec tego uważam za niezbędne załatwianie (...) wniosków parafii katolickich o nabywanie nieruchomości zabudowanych w celu adaptacji obiektów istniejących lub o nabywanie placów budowlanych w celu wybudowania nowych budynków na potrzeby punktów katechetycznych”⁷⁸.

W oparciu o powyższe ustalenia w maju 1981 roku ks. J. Ratajczak zwrócił się do naczelnika gminy w Łęce Opatowskiej o zarezerwowanie w planie przestrzennego zagospodarowania gminy działki w Łęce Op. na wybudowanie budynku na potrzeby katechizacji.

Pewną mobilizacją do podjęcia konkretnych kroków w celu realizacji tego pomysłu było zalecenie ks. bpa St. Napierały, znajdujące się w dekreście powizytacyjnym z 1984 roku⁷⁹.

Na spotkaniu mieszkańców wsi z ks. proboszczem w dniu 14 kwietnia 1985 roku wybrano Społeczny Komitet Budowy Kaplicy Katechetycznej w osobach: Stanisław Wójcik - przewodniczący, Mieczysław Maryniak - I zastępca, Jan Jagieniak - II zastępca, Marian Lekki - skarbnik, Bronisław Jankowy - sekretarz, Ignacy Mońka, Jan Kawula, Leon Kuboszek, Józef Jany, Edmund Golus, Marian Jędrecki, Maria Kubicka, Jan Chwałczyński, Alojzy Stencel, Jerzy Skowronek, Jan Wieloch, Grzegorz Kucharski, Jan Sroka i Ryszard Górecki (wszyscy członkowie). W kilkanaście dni później odbyło się kolejne zebranie Komitetu Budowy z ks. J. Ratajczakiem i Naczelnikiem Gminy Jerzym Flaczykiem. Spotkanie to prowadził St. Wójcik. Zdecydowano wówczas o kupnie działki pod budowę kaplicy oraz ustalono wysokość wpłat mieszkańców wsi Łęka na ten cel w wysokości 30 000 zł na okres 1985 - 1987 od każdej rodziny. Ponadto członkowie Komitetu zobowiązali się do zebrania informacji odnośnie roboczości deklaryowanych przez mieszkańców wsi⁸⁰.

Wreszcie 2 czerwca 1986 roku parafia nabyła na własność działkę od p. Antoniego Nawrota o powierzchni 1400 m².

Do października 1986 roku trwało załatwianie wszystkich wymaganych przepisami państwowymi formalności takich jak : ustalenie warunków realizacji inwestycji, jej lokalizacji oraz decyzji o wyłączeniu nabytej działki z produkcji rolnej⁸¹. W sprawach tych niezbędna okazała się pomoc Kurii⁸². Wreszcie decyzją Naczelnika Gminy z dnia 5 listopada ks. proboszcz otrzymał pozwolenie na budowę. Dwa dni później rozpoczęto prace związane z wykonaniem fundamentów, które zakończono 6 grudnia. W następnym roku postawiono ściany na których umocowano metalową konstrukcję dachu. Aby zachęcić parafian do dalszej pracy - 13 czerwca 1987 roku - po powrocie z parafialnej pielgrzymki ze spotkania z Ojcem Św. w Łodzi, na terenie budowy

odprawiono pierwszą Mszę św.. Była ona połączona z poświęceniem terenu budowy przez ks. dziekana M. Gmerka. Miesiąc później odprawiono uroczystą mszę św. ku czci Maksymiliana Kolbe. Najbardziej jednak zapadła w pamięci uczestnikom odprawiona pod gołym niebem Pasterka.

W 1988 roku kaplicę pokryto blachą, a sufit i chór wybito boazerią.

Z początkiem września kaplica była już gotowa. Brakowało jedynie posadzki. Mimo to ks. prob. J. Ratajczak zwrócił się do abpa J. Stroby z prośbą o poświęcenie kaplicy. Aktu tego dokonał z upoważnienia ks. abpa ks. bp St. Napierała - wikariusz Generalny w dniu 19 listopada 1988 roku⁸³.

Używana oficjalnie nazwa „kaplica katechetyczna” była pewnym wybiegiem wobec ówczesnych władz państwowych. W rzeczywistości bowiem zbudowano dość spory kościół wraz z salą katechetyczną.

Dwuletni okres budowy tej świątyni świadczy o dużym zaangażowaniu mieszkańców Łęki Opatowskiej. Trzeba jednak zaznaczyć, że środki finansowe pochodziły z różnych źródeł :

<i>Kuria</i>	<i>- 1 150 000 zł</i>
<i>Łęka Op., Lipie, Opatów</i>	<i>- 9 645 000 zł</i>
<i>Inne parafie</i>	<i>- 338 000 zł</i>
<i>Pomoc parafii</i>	<i>- 4 611 000 zł⁸⁴</i>

Należy więc stwierdzić, że kościół p.w. św. Maksymiliana Kolbego, to dzieło całego Kościoła Poznańskiego . Nie umniejsza to w niczym faktu, że ten Dom Boży to głównie zasługa ówczesnego proboszcza J. Ratajczaka, mieszkańców Łęki i całej parafii.

Prace wykończeniowe prowadzono jeszcze w 1989 roku. Wówczas to położono posadzkę z płytek lastrkowych. Sprawiono także ławki, dwa konfesjonały, sprzęt liturgiczny i organy. W czasie rekolekcji adwentowych poświęcono tabernakulum. Dnia 6 maja 1990 roku podczas wizytacji pasterskiej ks. bp Zdzisław Fortuniak poświęcił pamiątkową tablicę. Z kolei w 1991 roku

kościół otrzymał stacje „Drogi krzyżowej”. Ich erekcja została dokonana 15 lutego z upoważnienia ks. abpa J. Stroby przez ks. J. Ratajczaka⁸⁵.

Kościół posiada jedną nawę główną na planie trapezu. Nad wejściem głównym znajduje się chór, a z tyłu prezbiterium – zakrystia. Od strony południowej usytuowano salę katechetyczną wraz z dwoma pomieszczeniami gospodarczymi. Sala ta posiada osobne wejście, wiodące przez niewielki korytarz.

Kościół bardzo dobrze wyposażono, co przedstawia poniższy wykaz.

W prezbiterium znajduje się:

Tabernakulum

Krzyż z pasyjką

Ołtarz soborowy i pulpit

Figura św. Maksymiliana Kolbe

Świecznik trójramienny

3 sedilie lit

2 ławki dla ministrantów

W nawie głównej umieszczono:

14 ławek z oparciami i klęcznikami;

8 ławek dla dzieci;

5 ławek z oparciami, po bokach

2 konfesjonały

2 klęczniki

3 kropielnice

14 stacji Drogi krzyżowej

2 żyrandole

12 kinkietów

2 reflektory

Na chórze są:

Organy elektonowe

13 ławek

W zakrystii znajdują się następujące sprzęty liturgiczne:

1 monstrancja posrebrzana i pozlacana

1 kielich mszalny

1 puszka

1 trybularz i lódka

1 naczynie do wody i kropidło

4 ornaty na każdy okres liturgiczny

6 stuł do spowiedzi

2 alby

3 humerały

3 ręczniki do lavabo

2 ampulki

1 mszał ołtarzowy

cały zestaw lekcjonarzy

sejf pancerny do przechowywania cenniejszych przedmiotów.

Sala katechetyczna posiada:

20 stolików

60 taboretów

1 tablicę

1 mapę Palestyny

portrety Ojca św. i ks. Arcybiskupa

komplet figur do żłóbka.

3.Kaplice

Do zakończenia II wojny światowej na terenie parafii nie było kaplic jako pomieszczeń dla celów liturgicznych. Z wypowiedzi mieszkańców różnych wiosek parafii wynika, że istniały jedynie tzw. kapliczki przydrożne niewielkich rozmiarów. Wyjątek stanowiła kapliczka w Łęce Opatowskiej, która mogła

pomieścić kilka osób. Nie sprawowano jednak w niej żadnych czynności liturgicznych. Można przyjąć, że były one spontanicznym tworem parafian, którzy w ten sposób wyrażali swą wiarę. Ich obecność w różnych miejscach - pole, droga, las, wieś - była znakiem obecności Boga w życiu codziennym tych ludzi. Były one też miejscem, gdzie społeczność danej wsi gromadziła się na różnych nabożeństwach paraliturgicznych.

Wiele z tych znaków religijnych zniknęło z krajobrazu parafii. Powodem nie zawsze było zapomnienie czy obojętność. Niektóre z nich zostały usunięte przez Niemców w czasie okupacji. W 1941 roku we wsi Biadaszki Niemcy posługując się grupą więźniów żydowskich zniszczyli kapliczkę poświęconą MB Różańcowej, pochodząca z I poł. XIX w.. Na uwagę zasługuje fakt, że jeden z Żydów zabrał figurę Matki Bożej i oddał ją w ręce gospodarza p. Sroki, w obejściu którego kapliczka ta stała, ze słowami: „by ją do lepszych czasów zachował”⁸⁶.

Podobny los spotkał wspomnianą już kapliczkę w Łęce Opatowskiej.

Po II wojnie światowej przystąpiono na terenie parafii do budowy kaplic dla celów liturgicznych, służących wspólnotom wiernych poszczególnych wsi.

Jako pierwsza zbudowana została kaplica w Łęce Opatowskiej. Mieszkańcy wsi po rozmowach z ks. Fr. Komorowskim postanowili, że stanie ona na miejscu poprzedniej w posesji pp. Osadów. W 1945 roku rozpoczęto jej budowę, i jeszcze w tym samym roku została poświęcona przez ks. Komorowskiego⁸⁷. Nie otrzymała też wezwania.

W tym samym czasie, co budowa kaplicy w Łęce Opatowskiej, zaczął się krystalizować projekt budowy kaplicy w najbardziej oddalonej od kościoła parafialnego wsi Biadaszki. Była to także wspólna inicjatywa ks. Fr. Komorowskiego i mieszkańców tej wsi. Budowę rozpoczęto wiosną 1946 roku. Sami mieszkańcy Biadaszek bardzo aktywnie wspierali dzieło budowy. Oprócz ofiar materialnych nie szczędzili swego czasu i pracy fizycznej. Głównymi budowniczymi byli : Jan Jerczyński i Szczepan Haziak. Kaplica stanęła w

miejscu poprzedniej, zburzonej przez Niemców. Jej wymiary wynosiły: 4 m długości, 3,80 m szerokości i 3,20 m wysokości. Wieżyczkę kaplicy wybudowano w kształcie pierwotnej, umieszczając na niej zachowany krzyż. W środku wieżyczki zawieszono mały dzwon, a pod nim tablicę z napisem: „Królowo Różańca świętego - módl się za nami”. Ołtarz wewnątrz kaplicy wykonał, według własnego projektu, Jan Gąszczak - mieszkaniec wsi. Umieszczony w nim obraz MB Różańcowej z Dzieciątkiem, Edwarda Wrońskiego, zakupiony w Częstochowie, był darem rodziny Kurzawów. Wszystkie prace zakończono w październiku 1946 roku. W dniu odpustu ku czci MB Różańcowej odbyła się uroczystość jej poświęcenia. Dokonał tego następca ks. Komorowskiego, ks. L. Bolesławski. Za zgodą Kurii raz w miesiącu, w niedzielę, odprawiał w niej Mszę św.⁸⁸. Sprzęty liturgiczne przywożono z kościoła parafialnego.

W 1978 roku ks. prob. J. Ratajczak powziął zamiar rozbudowania kaplicy. Za zgodą władz gminnych⁸⁹ wiosną 1980 roku rozpoczęto pierwsze prace. Do istniejącej kaplicy dobudowano drugą, wyższą, o długości 7 metrów i szerokości 6 metrów. W ten sposób kapliczka powojenna stała się jakby kruchną do małego kościółka. Całość prac wykonali społecznie mieszkańcy wsi. Nadzór nad pracami prowadził p. Łuczka Piotr. Wówczas to z kaplicy usunięto ołtarz z 1946 roku. W następnych latach kaplicę wyposażono w nowy ołtarz soborowy z modrzewia, lichtarze, fisharmonię, pulpity oraz założono nagłośnienie. Jesienią 1984 roku na prośbę mieszkańców Biadaszek, na swoje dawne miejsce wrócił, odmalowany przez Jadwigę Haziak dawny ołtarz⁹⁰. W 1986 roku ks. proboszcz zwrócił się do Kurii z prośbą o upoważnienie do dokonania erekcji stacji „Drogi krzyżowej”. Obrzęd ten odbył się w dniu 12 października 1986 r.⁹¹. Stacje „Drogi Krzyżowej” oraz kinkiety i żyrandole były ufundowane przez ks. prob. J. Ratajczaka, który w tymże roku obchodził 25 – lecie swego kapłaństwa.. Natomiast ławki i klęcznik wykonał i przekazał w darze p. Bogdan Wróbel, cieśla i stolarz z Opatowa⁹².

Spis inwentarza tejże kaplicy, sporządzony w 1990 roku świadczy o dobrym jej wyposażeniu. Znajdowało się w niej:

- 1 ołtarz soborowy*
- 1 pulpit ołtarzowy*
- 1 szafa do bielizny*
- 10 ławek bez oparcia*
- 2 ampulki*
- 1 ornat zielony*
- 1 ornat biały*
- 1 ornat fioletowy*
- 1 lichtarz trójramienny*
- 6 kinkietów dwuramiennych*
- 1 pulpit do liturgii słowa*
- 1 obraz M. B. Różańcowej*
- 1 fisharmonia*
- 1 konfesjonał*
- 1 tacka*
- 2 alby*
- 2 obrusy ołtarzowe*
- 1 komża*
- 3 żyrandole – dwa 6-ramienne i jeden 4-ramienny*
- 1 krzyż procesyjny⁹³.*

Stan wszystkich tych rzeczy był bardzo dobry. Dla ukazania pełniejszego obrazu trzeba również wspomnieć, że w 1992 roku kaplica została ponownie powiększona. Wpłynęło na tę decyzję kilka czynników.

- 1. Wystąpił problem przechowywania konsekrowanych komunikantów.
Kaplica bowiem nie była przystosowana do wmurowania tabernakulum (zbyt cienkie ściany)*
- 2. Pojawił się problem zakrystii.*

3. Większa kaplica umożliwiła liczniejszej grupie wiernych bardziej godne uczestnictwo we Mszy św.
4. w kaplicy mieściło się zbyt mało ławek dla ludzi w podeszłym wieku i chorych.

Do dawnej kaplicy dobudowano w kierunku zachodnim 7 metrów murów. Od strony południowej usytuowano zakrynię o pow. 12 m². Całą kaplicę podwyższono o 1/2 metra. W prezbiterium wmurowano tabernakulum. Jak poprzednio wszystkie prace wykonano społecznie. Zaangażowanie całej wsi musi budzić podziw. Dał temu wyraz ks. bp Stanisław Napierała, który osobiście, w dniu 29 października 1992 roku dokonał jej poświęcenia⁹⁴. Staraniem ks. prob. A. Ratajczaka działka na której od 1946 roku znajduje się kaplica przeszła na własność parafii⁹⁵.

W okresie administrowania parafią przez ks. Leona Bolesławskiego powstały na terenie parafii jeszcze dwie kaplice. Obie do czasu powrotu religii do szkół pełniły głównie rolę punktów katechetycznych

Kaplica w Trzebieniu pw. MB Nieustającej Pomocy zbudowana została przez mieszkańców tej wsi w 1948 roku. Uroczystość jej poświęcenia miała miejsce w niedzielę 11 lipca. Nie przechowuje się w niej Najświętszego sakramentu. Według spisu z 1990 r. wyposażona była m. in. w ołtarz soborowy, konfesjonał, obraz MBNP, lichtarze ołtarzowe i 5 ławek bez oparcia⁹⁶. Opiekę nad nią sprawują mieszkańcy wioski.

W 1948 roku ks. L. Bolesławski zwrócił się do Kurii o wyrażenie zgody na budowę kaplicy we wsi Lipie i zatwierdzenie jej projektu.⁹⁷ Odpowiedź była pozytywna. Prace budowlane przy sporym zaangażowaniu mieszkańców Lipia ukończono w 1950 roku. W maju dokonano poświęcenia. Kaplica ta otrzymała wezwanie MB Częstochowskiej. Podobnie jak w Trzebieniu i Łęce Opatowskiej o jej właściwy wygląd dbają mieszkańcy wioski. Kaplica jest wyposażona m. in. w obraz M. B. Częstochowskiej, ołtarz soborowy, pulpity do liturgii słowa, krzyż procesyjny, konfesjonał, krzyż ołtarzowy, świeczniki i 10 ławek bez oparcia.⁹⁸

Charakter wiejski parafii Opatów sprawiał, że dla wielu parafian dokonanie czynności pogrzebowych stanowiło pewną trudność. Odległość bowiem wielu wiosek od cmentarza parafialnego w Opatowie wynosi od 3 - 7 km. Stąd ks. J. Ratajczak postanowił, wspólnie z parafianami, wybudować na cmentarzu kaplicę przedpogrzebową. W 1984 roku sporządzono projekt oraz dokumentację techniczną. W następnym roku przystąpiono do prac, w które zaangażowała się cała parafia. Do tego stopnia, że już w listopadzie była postawiona w stanie surowym.⁹⁹ W 1986 roku przeprowadzono prace wykończeniowe. Kaplica ta posiada osobne pomieszczenie do przechowywania trumny ze zmarłym oraz niewielką zakrystię. W jej wnętrzu na szczególne wyróżnienie zasługują dwie rzeźby: krzyż duży z figurą Chrystusa Zmartwychwstałego wykonany przez śp. Ks. Żurawskiego oraz płaskorzeźba MB Bolesnej (Pieta) autorstwa p. Owczarka. Ponadto posiada ona:

- 1 ołtarz soborowy*
- 1 pulpit do liturgii słowa*
- 1 katafalk*
- 6 świeczników przy katafalku*
- 1 konfesjonał*
- 1 chorągiew żałobna*
- 1 krzyż procesyjny*
- 1 fisharmonia.¹⁰⁰*

Kaplica ta stanęła na dawnym cmentarzu ewangelickim, który z dniem 6 grudnia 1979 roku został przekazany w użytkowanie parafii Opatów.¹⁰¹ Jej poświęcenia dokonał 25 września 1986 roku ks. bp Stanisław Napierała. Kaplica otrzymała wezwanie Zmartwychwstania Pana.

4. Budynki parafialne

Pierwszy jaki znalazłem w dostępnych mi źródłach dokładny opis budynków należących do probostwa w Opatowie pochodzi z 1930 roku.¹⁰² Były to następujące budynki:

- 1. Plebania murowana*
- 2. Stajnia, obora, drwalnik, wozownia w jednym budynku*
- 3. Stodoła duża z filarami murowanymi*
- 4. Dwie stodoły z drewna*
- 5. Chlewiki murowane razem z pralnią*
- 6. Szopa z drzewa do narzędzi rolniczych*
- 7. Ustępy z drzewa*
- 8. Organistówka murowana*
- 9. Dom komorniczy tzw. czworak.*

Stan ten zasadniczo nie odbiega od tego jaki istniał w 1863 roku.¹⁰³

Ze źródeł wynika, że kolejni proboszczowie starali się o jego zachowanie. Czynie to głównie poprzez wykonywanie na bieżąco napraw i remontów poszczególnych budynków.

Plebania, do dzisiaj istniejąca, została wybudowana w 1868 roku wspólnym wysiłkiem patrona i parafian.

Budynek ten ma wymiary 16 x 10 x 3,5 m.. została ona wymurowana z cegły wypalanej systemem gospodarczym. Wskutek tego jej mury łatwo nabierały wilgoci. Całość została pokryta karpiówką. Rozkład pomieszczeń wewnątrz zachował swój pierwotny kształt. Składa się ona z czterech pokoi na dole, kuchni i spiżarni oraz dwóch pokoi na poddaszu. Te ostatnie nadawały się do zamieszkania jedynie latem.¹⁰⁴ Kuchnia, spiżarnia oraz pokój służebny znajdują się w przybudówce od strony zachodniej. Pierwsza znaleziona przeze mnie wzmianka o istnieniu takowej pochodzi z 1934 roku.¹⁰⁵ Budynek ten często był przerabiany i remontowany. W 1934 roku przypominał on stary dworek, z facjatką od frontu i umieszczonym nad nią oryginalnym krzyżem.¹⁰⁶ Całość w

tymże samym roku została odnowiona. W okresie okupacji, do stycznia 1945 roku, plebania była zajęta przez Schüllera – pracownika gestapo.¹⁰⁷

Po II wojnie światowej kolejni proboszczowie starali się modernizować plebanie. Ks. L. Bolesławski w 1953 roku założył instalację wodno – kanalizacyjną oraz wybudował łazienkę. Posiadała też już wówczas instalację elektryczną.¹⁰⁸

Jego następcą, ks. J. Nowak, zaraz po objęciu urzędu w 1959 roku, gruntownie wymalował całą plebanie. W następnych latach dokonywano jedynie drobnych napraw takich jak: wymiana stolarki, malowanie, nowe schody. W 1965 roku z ofiar parafian zakupiono wyposażenie pokoju księdza wikarego. Poważnym remontem była wymiana pokrycia plebani dokonana w 1968 roku.¹⁰⁹

Kolejnego gruntownego remontu plebani doczekała się w 1983 roku. Wówczas to założono centralne ogrzewanie, wymieniono całą stolarkę okienną i drzwiową oraz instalację elektryczną.¹¹⁰

Z powyższych danych widać wyraźnie starania kolejnych proboszczów o zachowanie budynku plebani w dobrym stanie. Konieczność wielu prac remontowych wynikała jednak głównie z dużego wieku budynku. Wiele elementów budowlanych po prostu nie wytrzymało próby czasu. Świadczy o tym przygotowywana obecnie wymiana stropu drewnianego nad kuchnią i spiżarnią.

Jeśli chodzi o pozostałe budynki gospodarcze, to również wymagały częstych remontów. Obora, wymurowana przez ks. W. Sierakowskiego w latach 1904 – 1905, o wymiarach 20 x 12 m., już w 1923 roku wymagała naprawy dachu. Prace dekarские wykonano jednak dopiero w 1928 roku. Główną przyczyną był brak pieniędzy, a właściwie zwlekanie ze strony patrona rządowego z pokryciem 2/3 kosztów remontu. Sprawa ciągnęła się do 1933 roku.¹¹¹ Już jednak w 1935 roku ks. Fr. Komorowski pisał, że budynek ten wraz ze stajnią wymagał ponownie gruntownego remontu ze względu na zbyt ciężki dach.¹¹² Podobnie sprawa wyglądała z jedną ze stodół. Wykonana w całości z

drzewa, kryta słomą, groziła zawaleniem. W 1934 roku dokonano jej remontu. Opis majątku nieruchomego kościoła i beneficjum z 1934 roku sporządzony przez ks.Fr. Komorowskiego podaje, że stan pozostałych budynków gospodarczych był dobry.¹¹³ Wszystkie te budynki były użytkowane przez kolejnych proboszczów do 1977 roku.

W dostępnych mi źródłach w okresie 1934 – 1977 nie znalazłem żadnych informacji co do stanu tych obiektów. Dopiero protokół z tradycji mienia kościelnego i beneficjalnego z 13 kwietnia 1977 roku, sporządzony na okoliczność przejścia parafii przez ks. J. Ratajczaka wspomina, że poza jedną stodołą, która uległa zniszczeniu, pozostałe budynki są w stanie średnim.¹¹⁴ Z chwilą wydzierżawienia ziemi beneficjalnej przestały one pełnić swoją funkcję. Wspomnianą stodołę rozebrano. Natomiast budynek, w którym znajdowały się kiedyś stajnia, obora, drwalnik i wozownia, został poddany modernizacji. Po stosownych przeróbkach, które wykonano w 1977 roku, znalazły się w nim: salka katechetyczna, garaż, pomieszczenie na karawan oraz podręczny dom gospodarczy.¹¹⁵ Poświęcenia salki dokonał ks. bp M. Przykucki w dniu 24 września 1977 roku. w rok później całość otynkowano i założono kanalizację.¹¹⁶

Okolo 1914 roku wybudowano z cegły własnym sumptem parafii dom komorniczy o wymiarach 14 x 8 m. w 1934 roku zamieszkiwało w nim pięć rodzin : grabarz oraz służba plebańska. Każda z nich zajmowała kuchnię i jedną izbę. Ze względu na dużą wilgoć dostającą się w ściany, wokół całego tego budynku, w 1934 roku , położono kanalizację. Każda rodzina miała do dyspozycji chlewik.¹¹⁷ Od 1945 roku mieszkają tam ludzie nie związani z parafią. W 1984 roku budynek ten otynkowano oraz wymieniono stolarkę okienną i drzwi wejściowe.¹¹⁸

Obecny dom organistowski oraz przynależące do niego budynki gospodarcze jest drugim z kolei. Poprzedni, który stał w tym samym miejscu, pochodził z 1800 roku. Musiał być wykonany z fatalnych materiałów, gdyż już w 1827 roku wymagał gruntownego remontu. W 1854 roku organista Jarosz

narzekał, że: są zgniłe kozły, słaby sufit i uszkodzona podłoga. W dziesięć lat później budynek groził zawaleniem.¹¹⁹ Dlatego parafianie postanowili z własnych środków postawić nową organistówkę.¹²⁰ Brak jest dokładnej daty ukończenia prac budowlanych. Należy jednak przypuszczać, że stało się to wkrótce po zakończeniu budowy kościoła. Domek ten ma trzy pokoje i kuchnię oraz pokój na górze, który w 1934 roku zamieniono na świetlice dla Towarzystw Młodzieży.¹²¹ Od 1945 roku w pokoju tym odbywały się próby chóru parafialnego.¹²² W 1982 roku dobudowano łazienkę i skrytkę oraz doprowadzono wodę.¹²³

Cały teren wokół probostwa w 1978 roku otoczono płotem metalowym na podbudowie cementowej.¹²⁴

Źródła wspominają, że do majątku beneficjalnego należał most na rzece Pomiance. W wyniku sporu o staw pomiędzy mieszkańcami Szalonki a proboszczem A. Zarzyckim, uznano, że do jego utrzymania zobowiązani są : gmina Szalonka oraz Dyrekcja Lasów Państwowych.¹²⁵

Dla potrzeb gospodarskich i domowych na terenie plebani znajdowały się dwie pompy ocembrowane. Ks. Fr. Komorowski narzekał, że w czasie suszy mają one małą wydajność wody.¹²⁶

5.Cmentarze , krzyże przydrożne i figury

CMENTARZE

Do chwili wybudowania nowego kościoła parafialnego parafia posiadała dwa cmentarze: przy kościele i poza wsią. Pierwszy z nich został zlikwidowany prawdopodobnie z chwilą udostępnienia wiernym nowej świątyni. Przy czym wiadomo, że już od 1810 roku nikogo na nim nie chowano. W tym bowiem roku powstał cmentarz poza wsią, który istnieje do dzisiaj.¹²⁷

Autor „Metryki Kościoła Parafii Opatowskiej” pisze, że zmarłych chowa się już tylko na tym nowym cmentarzu. W 1835 roku miał on $9 \frac{1}{2}$ prentów długości i 8

prentów szerokości.¹²⁸ Teren cmentarza był ogrodzony drewnianym płotem. Wymagał on stosunkowo częstych reparacji. W 1931 roku ks. dziekan Zarzycki zlecił wykonanie nowego oparkania Franciszkowi Tycowi z Kępna.¹²⁹

Według danych z 1949 roku jego powierzchnia wynosiła 85 arów i 24 metry kwadratowe. Był on wystarczający na potrzeby parafii. Znajdował się na nim krzyż benedykowany przy poświęceniu cmentarza. Całość otoczona była płotem będącym w dobrym stanie. W okresie międzywojennym porządek na nim utrzymywał grabarz p. Teodor Krzymiński. Cmentarz był podzielony na trzy części : dla zasłużonych w parafii, dla dzieci i dla dorosłych.¹³⁰ Świadczą o tym zachowane do dzisiaj groby.

W 1925 roku w centrum cmentarza postawiono pomnik ku czci poległym i zmarłym podczas wojny 1914 - 1921 o niepodległość Ojczyzny.

Inicjatorem pomysłu był Piotr Pregiel - prezes Towarzystwa Powstańców i Wojaków w Opatowie.

Na początku 1925 roku powołano Komitet Obywatelski budowy pomnika. Już na starcie pojawiły się jednak trudności finansowe. Brak też było stosownego miejsca jego usytuowania. Pomysł wydaje się upadać. Z dokumentów wynika, że pierwotnie pomnik miał być okazały i oryginalny. Prawdopodobnie liczone na fundusze państwowe. Na kolejnym posiedzeniu Towarzystwa zapada decyzja wybudowania go własnymi siłami i to niestety w skromniejszym wymiarze. W końcu 2 sierpnia 1925 roku podjęta została ostatecznie uchwała, aby z okazji zakupu sztandaru dla Towarzystwa przystąpić do jego budowy. Miejsce wybrano na cmentarzu. Termin odsłonięcia i poświęcenia pomnika oraz sztandaru ustalono na dzień 30 sierpnia 1925. Od razu podjęto energiczne kroki. Uzyskano zgodę ks. dziekana A. Zarzyckiego na lokalizację. Ponadto ogłosił on kwestę domową na ten cel. Wykonanie projektu zlecono technikowi budowlanemu F. Fenglerowi. za prace murarskie odpowiedzialny był druh Jan Kasprzak a malarskie Wojciech Siwik z Kępna. Zaczęto zbierać pieniądze. Głównymi ofiarodawcami byli początkowo członkowie Towarzystwa i

mieszkańcy Opatowa. Mimo to zebrana kwota była skromna. Wpłynęło to na jeszcze uboższy jego kształt. Jednocześnie zwrócono się z apelem do innych wiosek. Ofiary były dwójakiego rodzaju: w gotówce i w naturze. W sumie zebrano 405,55 zł. Wśród ofiarodawców wyróżnili się: A.Fengler - 15 zł, St. Bytnerowicz - 10 zł, ks. A. Zarzycki - 10 zł, Witold Wieruszowski - 5 zł, Antoni Ciusielski - 5 zł, Kasper Moska - 5 zł, (wszyscy z Opatowa), Fr. Wunschik - 10 zł, (Łęka Opat.), Henryk Wesołowski - 5 zł (Bolesławiec). Natomiast Czesław Fengler - sekretarz obwodowy - opłacił korespondencję za 15 zł. Około 30 osób złożyło ofiary w materiałach takich jak : śruby, beczki cementu, żwir, gruz. Wzruszające są ofiary złożone w naturze: jaja, zboże czy zwierzęta. Trzeba tu wyraźnie zaznaczyć, że często wartością przewyższały wyżej wspomniane ofiary gotówkowe. Przykładowo Ignacy Moik z Dobrygościa przekazał cetnar żyta o wartości 8 zł, Józef Taras 1 owcę, którą sprzedano za 7 zł, Koch ze Słupi dostarczył 2 kubiki gruzu i wóz szutu za 22 zł. Byli też i tacy, którzy wsparli budowę pracą fizyczną. Wyróżnił się tu Jan Kasprzak z synami, wykonując prace o wartości 28 zł .

Wreszcie po 28 dniach imponującej pracy pomnik został ukończony, i zgodnie z planem 30 sierpnia 1925 roku nastąpiło jego odsłonięcie i poświęcenie. Dokonali tego starosta Kasprzak i ks. A. Zarzycki. Opiekę nad pomnikiem przekazano parafianom opatowskim.¹³¹

Za urzędowania ks. J. Nowaka cmentarz ogrodzono siatką drucianą.

Opisywany cmentarz graniczył z cmentarzem ewangelickim. W 1949 roku ks. L. Bolesławski pisał, że nie grzebano już na nim zmarłych. Z biegiem lat ulegał on coraz większej dewastacji. W 1977 roku naczelnik gminy Jerzy Flaczyk zwrócił się do ówczesnego proboszcza z pisemną propozycją przejęcia go na potrzeby parafii katolickiej.¹³² W owym czasie cmentarz parafialny był już prawie cały zajęty. Zmarłych chowano głównie na starych grobach. Stąd ks. J. Ratajczak zwrócił się do Kurii w Poznaniu o zgodę na podjęcie starań o przyłączeni cmentarza ewangelickiego. Zgodę taką otrzymał.¹³³ Pierwszym krokiem było

zwrócenie się do parafii Ewangelicko - Augsburskiej w Kępnie. Jej administrator ks. Paweł Anwoiler w odpowiedzi pisał: „ Uprzejmie informuję, iż parafia Ewangelicko - Augsburska w Kępnie, działając w duchu ekumenicznego zrozumienia, a także kierując się potrzebą społeczną (...) zrzekła się praw użytkowania przedmiotowego cmentarza w Opatowie”.¹³⁴ Ostatecznie przekazanie przyjęło charakter wieczystego użytkowania na mocy decyzji Urzędu Wojewódzkiego i Naczelnika Gminy w Łęce Opatowskiej w dniu 6 grudnia 1979 roku. W decyzji tej zobowiązano parafię do opłaty rocznej. Po odwołaniu się do Urzędu Wojewódzkiego zmniejszono ją o połowę.¹³⁵ W końcu 16 maja 1980 roku w Państwowym Biurze Notarialnym w Kępnie został spisany akt notarialny, na podstawie którego parafia Opatów weszła w wieczyste użytkowanie tegoż cmentarza o powierzchni 0,1119 ha. Dodatkowo ks. proboszcz dla wyprostowania granicy cmentarza podjął rozmowy z gospodarzem Stanisławem Janikiem by odstąpił 240 m² swojej działki graniczącej z cmentarzem parafialnym i byłym cmentarzem parafii ewangelickiej. W zamian za to parafia miała przenieść na niego swoje prawa wieczystego użytkowania drogi biegnącej od byłego cmentarza ewangelickiego wzdłuż cmentarza parafialnego. W dniu 15 sierpnia 1980 roku doszło do spisania stosownej umowy.¹³⁶

Zmiany polityczne w kraju doprowadziły do zaistnienia nowej rzeczywistości prawnej, która pozwoliła w 1991 roku na wystąpienie z wnioskiem o stwierdzenie przejścia z mocy prawa własności nieruchomości byłego cmentarza ewangelickiego.¹³⁷ Po rozpatrzeniu go Urząd Wojewódzki w Kaliszu wydał decyzję pozytywną.¹³⁸

W 1991 roku cały obszar cmentarza – 650 mb – ogrodzono solidnym płotem z siatki górniczej na podbudowie betonowej.

KRZYŻE PRZYDROŻNE I FIGURY

Nieodłącznym elementem krajobrazu prawie każdej parafii, a szczególnie wiejskiej są krzyże. Stawiano je w różnych miejscach. Niestety nie wiadomo ile ich było w okresie 1915 – 1945 oraz gdzie stały. Jediną, pewną informacją, jaką znalazłem w źródłach jest ta, że na pewno we wspomnianych latach stał krzyż misyjny obok kościoła oraz krzyż na cmentarzu. W okresie II wojny światowej władze niemieckie starały się usunąć i zniszczyć wszystkie krzyże, figury i kaplice z miejsc publicznych. Na ile zarządzenie to w parafii Opatów zostało wykonane w odniesieniu do krzyży, trudno określić.

Pierwszym krzyżem, który wrócił na dawne miejsce w 1945 roku, był przedwojenny krzyż misyjny. Ocalał dzięki parafianom opatowskim, którzy przechowywali go przez cztery lata okupacji w kościele. Aktu tego dokonano w Wielki Piątek, 30 marca 1945 roku, przy pomocy Ochotniczej Straży Pożarnej oraz przy tłumnym udziale parafian opatowskich.¹³⁹

W następnych latach zaczęły pojawiać się krzyże w różnych miejscach parafii. W 1946 roku ks. Fr. Komorowski poświęcił krzyż w Szalonce.¹⁴⁰ W rok później, 11 maja, z okazji zakończenia 10-dniowych Misji św. postawiono nowy krzyż misyjny przy kościele. Poprzedni usunięto, gdyż był bardzo stary i zniszczony. Z tej okazji odbyła się uroczysta procesja, której towarzyszyła modlitwa, by Chrystus strzegł parafię i Ojczyznę od wszelkich nieszczęść.¹⁴¹ W 1948 roku ks. L. Bolesławski poświęcił, za zgodą Kurii dwa następne krzyże przydrożne: u Jana Szybki w Trzebieniu oraz u p. Błażejewskiego w Szalonce.¹⁴² Sprawozdanie wizytacyjne z 1948 roku podaje, że na terenie parafii znajduje się 7 krzyży nad którymi opiekę sprawują ich fundatorzy. W latach 1967 – 1971 stanęły trzy nowe krzyże: przy szosie do Siemianic, w polu proboszczowskim i krzyż misyjny przy kościele. Umocowano je na betonie w żelaznych szynach.¹⁴³ Kolejne lata przyniosły nowe fundacje krzyży, których liczba w 1984 roku wynosiła 19, z tego 17 to krzyże przydrożne. Wówczas sporządzono ich dokumentację fotograficzną. W tymże samym roku wszystkie zostały odnowione z

okazji Roku Jubileuszowego.¹⁴⁴ Ich liczba w następnych latach nie uległa zmianie.¹⁴⁵ Krzyże te znajdują się w następujących miejscach:

- krzyż misyjny przy kościele w Opatowie
- na cmentarzu parafialnym
- przy drodze z Opatowa do Trzebienia
- przy drodze do Bolesławca
- w Opatowie przy domu pp. Ochędzanów
- na polu proboszczowskim
- przy drodze do Trzebienia, na polu pp Grzesiaków
- na skrzyżowaniu dróg do Kępna, Trzebienia i Wieruszowa
- przy drodze do Łęki Opatowskiej u pp. Polaszczków
- w Biadaszkach na polu pp. Musiałów
- przy drodze z Biadaszek do Donaborowa na polu pp. Gojów
- w lesie w Biadaszkach
- przy drodze z Biadaszek do Donaborowa na polu pp. Balcerzaków
- w Szalonce przy mieszkaniu pp. Kupczków
- w Szalonce na polu pp. Wodzickich
- w Lipiu przy mieszkaniu pp. Wąsalów
- przy drodze z Łęki Op. Do Kuźnicy w posesji pp. Zimochów
- przy drodze do Kępna w Opatowcu
- przy drodze do Kępna przy domu pp. Kasprzaków.

Nad wszystkimi opiekę sprawują parafianie oraz indywidualni fundatorzy.

Obok wspomnianych już figur NSPJ i Serca Maryi (1905r.) znajdujących się przy kościele parafialnym na terenie parafii znajduje się jeszcze figura Serca Pana Jezusa w lesie w Biadaszkach.¹⁴⁶

Przypisy:

¹ S. Kozierowski, Szematyzm historyczny ustrojów parafialnych dzisiejszej archidiecezji poznańskiej, s. 267 - 269

² Tamże, s. 267 - 269

³ J. Kłoczowski, Zakony na ziemiach polskich w wiekach średnich w: pr. zb. Kościół w Polsce t.1 , ss. 401 i 441; J. Kłoczowski pisze, iż około 1190 r. benedyktyni zostali usunięci z klasztoru św. Wincentego we Wrocławiu. Klasztor ten oddano norbertanom. Przybyli oni z Kościelnej Wsi k/Kalisza. Benedyktyni wrocławscy zmuszeni zostali do zadowolenia się prepozyturą w Kościelnej Wsi zależnej odtąd od Tyńca.

⁴ K. Kuźmak, H. Wepner, Florian św.. Encyklopedia Katolicka t. V, Papież Lucjusz III (1181 – 1185) przebywając na wygnaniu w pn Italii odwdzięczając się Kazimierzowi II Sprawiedliwemu przekazał w 1184 r. dla Krakowa relikwie Floriana. W rzeczywistości były to relikwie męczennika włoskiego o tym samym imieniu.

⁵ Zb. Zakrzewski, Z dziejów..., dz. cyt., s. 7

⁶ Metryka Kościoła Parafii Opatowskiej w Dekanacie Kępińskim, Powiatu Ostrzeszowskiego (...) spisana w 1827 r., APO 5923, ss. 1 - 15

⁷ O kościele i stanie jego, s. 2; Wszystkie podane dane pochodzą z tego źródła, APO 5923.

⁸ Kultura Ludowa Wielkopolski, pr. 25, t. II, s. 321; reprodukcja obrazu drewnianego kościoła. Obraz ten dzisiaj należy do zbiorów Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu zdeponowanych w Muzeum Narodowym w Poznaniu.

⁹ Sł. Baraniak, Dzieje parafii, dz. cyt., s. 41. W pracy tej znajduje się dokładny opis powstania obecnego kościoła parafialnego s. 41 - 55

¹⁰ Tamże, s. 42

¹¹ Tamże, s. 41; dotychczasowy właściciel dóbr opatowskich E. Goebel jako ewangelik nie był zainteresowany partycypowaniem w kosztach budowy kościoła katolickiego

¹² Tamże, s. 36

¹³ Tamże, s. 76

¹⁴ Tamże, s. 51

¹⁵ Fakt ten upamiętnia tablica w kościele

¹⁶ Opis majątku nieruchomości kościoła, beneficjum i innych osób prawnych parafii opatowskiej z 29 lipca 1934 r., APO 11724.

¹⁷ Źródła podają dwa różne wymiary wieży: 35 m. i 39 m

¹⁸ Inwentarz majątku kościelnego, fundacyjnego i plebańskiego rzymsko – katolickiego kościoła parafialnego w Opatowie z 30 czerwca 1991r., APO 8.

¹⁹ APO 8

²⁰ Dodatkowy spis inwentarza kościelnego i parafialnego z 15 grudnia 1965 r., APO 8.

²¹ K. Kuźmak, H. Wepner, Encyklopedia..., dz. cyt. Ikonografia św. Floriana

²² Opis prac przeprowadzonych w kościele parafialnym w Opatowie związanych z malowaniem kościoła, Pismo z 8 września 1983 r., APO 4.

²³ Protokół z wizytacji dziekańskiej w Opatowie , 3 października 1976 r., APO 4.

²⁴ Pismo Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu. Wpis do rejestru zabytków jako dobra kultury z 24 maja 1972 r., APO 4.

²⁵ Pismo ks. St. Tomaszkwicza z 19 listopada 1982 r., APO 4.

²⁶ OAX 322, k. 3

²⁷ Odpowiedź ks. dziekana A. Zarzyckiego do Konsystorza o wykonaniu dekretów wizytacyjnych z 29 listopada 1923 r., APO 11724.

²⁸ Pismo ks. St. Tomaszkwicza do ks. prob. J. Ratajczaka z 19 listopada 1982 r., APO 4.

²⁹ Pismo Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z 24 maja 1972 r., APO 4.

³⁰ T. Rusczyńska, A. Stawska, Katalog zabytków sztuki w Polsce t. 5: Dawne województwo poznańskie, zeszyt 7: Dawny powiat kępiński, Warszawa 1980, s. 16.

³¹ Cz.D pkt Ic Ruchomości kościoła, APO 8.

³² Tamże

³³ Protokół z odbioru wyremontowanych organów w Opatowie z dnia 12 lipca 1979, APO 4.

³⁴ Pismo ks. A. Zarzyckiego do Głównego Urzędu Likwidacyjnego z 1919 r., APO 9889.

³⁵ Pismo Głównego Urzędu Likwidacyjnego Komisariat dla Ziemi Polskich pod byłym panowaniem pruskim z 28 listopada 1919 r., Pismo ks. A. Zarzyckiego do Konsystorza z 23 czerwca 1924 r. Pismo ks. A. Zarzyckiego do Zarządu Obrony Kresów Zachodnich, Delegatura w Warszawie z dnia 2 listopada 1925, APO 9889.

- ³⁶ Kosztorys na remont organów i wstawienie prospektu z dnia 13 maja 1928 r., APO 12836.
- ³⁷ Spis Inwentarza cz. D pkt. I k, APO 8.
- ³⁸ Spis Inwentarza cz. D pkt. I a, APO 8.
- ³⁹ Pismo ks. A. Zarzyckiego do Konsystorza z 28 kwietnia 1917 r., APO 9889.
- ⁴⁰ Pisma Głównego Urzędu Likwidacyjnego do ks. A. Zarzyckiego z 28 listopada 1919 i 25 stycznia 1920 r., APO 9889.
- ⁴¹ Pismo ks. A. Zarzyckiego do braci Ulrich z 14 stycznia 1919 r., APO 9889.
- ⁴² Pismo Ks. A. Zarzyckiego do Konsystorza z 23 czerwca 1924 r., APO 9889.
- ⁴³ Pismo ks. A. Zarzyckiego do Konsystorza z 27 stycznia 1925 r., APO 9889.
- ⁴⁴ W teczce znajduje się kilkanaście pism o ofert różnych odlewni dzwonów w Polsce.. APO 9889.
- ⁴⁵ Na piśmie, w którym Kuria upoważniła ks. A. Zarzyckiego do poświęcenia dzwonów znajduje się odrębny dopisek ks. prob. o dokonaniu benedykcji dzwonu. APO 9889.
- ⁴⁶ Pismo ks. K. Rucińskiego Wikariusza Generalnego do ks. A. Zarzyckiego z 3 lutego 1926 roku., APO 9889.
- ⁴⁷ Odpowiedź ks. Fr. Komorowskiego na zapytanie Kurii w sprawie dzwonów z 28 kwietnia 1940 r., APO 9889.
- ⁴⁸ Pismo ks. L. Bolesławskiego do Kurii z 13 września 1948 r., APO 9889.
- ⁴⁹ Pismo ks. L. Bolesławskiego do Odlewni dzwonów A. Brzeziński, T. Wysocki z 14 października 1948 r., APO 9889.
- ⁵⁰ Pismo Odlewni Dzwonów Brzeziński – Wysocki do ks. L. Bolesławskiego z 13 września 1948 r., APO 9889.
- ⁵¹ Ruchomości kościoła cz. D pkt. I j, APO 8.
- ⁵² APO 23
- ⁵³ APO 9667, s. 1 - 7
- ⁵⁴ Spis Inwentarza cz. D, APO 8.
- ⁵⁵ Dodatkowy spis inwentarza kościelnego i parafialnego sporządzony przez ks. L. Bolesławskiego z 13 lutego 1958 r., APO 8.
- ⁵⁶ Dodatkowe spisy inwentarza kościelnego i parafialnego sporządzone przez ks. J. Nowaka 15 grudnia 1965, 4 czerwca 1967, 4 czerwca 1971, 25 października 1975., APO 8.
- ⁵⁷ Pismo Wojewódzkiego konserwatora zabytków w Poznaniu z dnia 24 maja 1972 r., APO 4.
- ⁵⁸ Sprawozdanie wizytacyjne z 30 marca 1990 r., APO 4.
- ⁵⁹ Pismo do Wojewody Poznańskiego z 12 grudnia 1925, APO 9970.
- ⁶⁰ Protokół z posiedzenia Dozoru kościelnego z 29 maja 1921 r., APO 9970.
- ⁶¹ Pismo Wojewody Poznańskiego do Dozoru kościelnego z 27 stycznia 1922, APO 12836.
- ⁶² Uchwała Dozoru z 24 czerwca 1923 r., APO 9970.
- ⁶³ Rachunek za malowanie kościoła z 10 września 1925 r., APO 9970.
- ⁶⁴ Pismo ks. A. Zarzyckiego do Wojewody Poznańskiego z 12 grudnia 1925 r., APO 9970.
- ⁶⁵ Projekt i kosztorys na roboty elektryczne w kościele parafialnym w Opatowie 1951 r., APO 3.
- ⁶⁶ APO 7
- ⁶⁷ Tamże.
- ⁶⁸ Dodatkowy spis inwentarza kościelnego i parafialnego z 15 grudnia 1965 r., APO 8.
- ⁶⁹ APO 8.
- ⁷⁰ Dodatkowy spis inwentarza kościelnego i parafialnego z 4 czerwca 1967 r., APO 8.
- ⁷¹ Pismo z 22 czerwca 1970 r., APO 4.
- ⁷² Spis inwentarza kościelnego i parafialnego z racji wizytacji pasterskiej ks. bpa T. Etterera , 25 październik 1975, APO 8.
- ⁷³ Sprawozdanie wizytacyjne z 31 kwietnia 1984 r. załącznik: „Inwestycje w parafii po ostatniej wizytacji”, APO 4, s. 17 – 18.
- ⁷⁴ Pismo ks. J. Ratajczaka do Kurii z 26 maja 1982 r., APO 4.
- ⁷⁵ APO 4.
- ⁷⁶ Pismo z 8 września 1983 r., APO 4.
- ⁷⁷ APO 4.
- ⁷⁸ Pismo min. J. Kuberskiego do Wojewodów z 16 lutego 1981 r., APO 18.
- ⁷⁹ Dekret powizytacyjny bpa St. Napierały z 24 września 1984 r., APO 4.
- ⁸⁰ Protokół z dnia 29 kwietnia 1935 r., APO 18.
- ⁸¹ Pismo z 10 sierpnia 1986 r., APO 18.
- ⁸² Pismo z 16 października 1986 r., APO 18.
- ⁸³ Historia budowy kościoła filialnego pw. św. Maksymiliana Kolbe w Łece Opatowskiej, APO 4.

- ⁸⁴ Ogłoszenia duszpasterskie za rok 1988, APO 15.
- ⁸⁵ Pismo z dnia 27 lutego 1991 r., APO 4.
- ⁸⁶ APO 22
- ⁸⁷ Ankieta dotycząca Łęki Opatowskiej, AWA 7.
- ⁸⁸ Pismo z 12 kwietnia 1948 r., APO 5.
- ⁸⁹ Pismo ks. J. Ratajczaka do Naczelnika Gminy z 14 lipca 1978 r., APO 17.
- ⁹⁰ APO 22
- ⁹¹ Pismo ks. abpa J. Stroby do ks. J. Ratajczaka z 11 października 1986 r., Dokument erekcji „Drogi krzyżowej w kaplicy w Biadaszkach, APO 4.
- ⁹² APO 22
- ⁹³ Spis inwentarza kaplicy pw. M. B. Różańcowej w Biadaszkach z 20 listopada 1990 r., APO 8.
- ⁹⁴ APO 22
- ⁹⁵ Decyzja Urzędu Wojewódzkiego z 29 marca 1993, APO 17.
- ⁹⁶ Spis inwentarza kaplicy pw. M.B. N.P. w Trzebieniu z 20 listopada 1990 r., APO 8.
- ⁹⁷ Pismo z 6 listopada 1948 r., APO 5.
- ⁹⁸ Spis inwentarza kaplicy pw. M.>B> Częstochowskiej w Lipiu z 20 listopada 1990 r., APO 8.
- ⁹⁹ Protokół z wizytacji dziekańskiej ks. M. Gmerka w parafii Opatów z 13 listopada 1985 r., APO 4.
- ¹⁰⁰ Spis inwentarza kaplicy pw. Zmartwychwstania Pana na cmentarzu w Opatowie z dnia 20 listopada 1990 r., APO 8.
- ¹⁰¹ Pismo z 6 grudnia 1979 r., APO 20.
- ¹⁰² Pismo ks. A. Zarzyckiego do Wojewody Poznańskiego z 15 kwietnia 1930 r., APO 12836.
- ¹⁰³ Śl. Baraniak, Dzieje parafii..., dz. cyt., s. 61
- ¹⁰⁴ Spis Inwentarza Cz. A pkt. 2, APO 8.
- ¹⁰⁵ Opis majątku nieruchomego kościoła, beneficjum i innych osób prawnych parafii Opatów, z 29 lipca 1934 r., APO 11724.
- ¹⁰⁶ Tamże
- ¹⁰⁷ Ankieta za lata 1939 – 1949, APO 5.
- ¹⁰⁸ Spis inwentarza Cz. A pkt. 2, APO 8.
- ¹⁰⁹ Spis inwentarza kościelnego parafii Opatów od 3.06. 1967 do 30.05. 1971 r., APO 8.
- ¹¹⁰ Sprawozdanie wizytacyjne z 31 kwietnia 1984 r., Załącznik : „Inwestycje w parafii po ostatniej wizytacji”, APO 4.
- ¹¹¹ Kosztorys dla Rady Parafialnej w Opatowie na prace dekarские na oborze, z 28 listopada 1923 r. oraz pismo z 15 maja 1933, APO 9889.
- ¹¹² Opis majątku nieruchomego kościoła, beneficjum i innych osób prawnych parafii opatowskiej z 29 lipca 1934 r., APO 11724.
- ¹¹³ Tamże
- ¹¹⁴ APO 4
- ¹¹⁵ Protokół z wizytacji dziekańskiej ks. prałata M. Magnuszewskiego z 30 listopada 1982 r., APO 4.
- ¹¹⁶ Sprawozdanie wizytacyjne z 31 kwietnia 1984 r., APO 4.
- ¹¹⁷ Opis majątku nieruchomego kościoła , beneficjum... z 29 lipca 1934 r., APO 11724.
- ¹¹⁸ Sprawozdanie wizytacyjne ks. J. Ratajczaka z 31 kwietnia 1984 r., APO 4.
- ¹¹⁹ Śl. Baraniak, Dzieje parafii..., dz. cyt. s. 59 i nn
- ¹²⁰ Pismo ks. A. Zarzyckiego do Wojewody Poznańskiego z 15 kwietnia 1920 r., APO 12836.
- ¹²¹ Opis majątku nieruchomego kościoła , beneficjum ... z 29 lipca 1934, APO 11724l.
- ¹²² Ankieta 1995, AWA 7.
- ¹²³ Sprawozdanie wizytacyjne, 30 marca 1990 r., APO 4.
- ¹²⁴ Protokół z wizytacji dziekańskiej z 3 października 1978 r., APO 4.
- ¹²⁵ Pismo z 2 czerwca 1929 r., APO 12836.
- ¹²⁶ Pismo z 29 lipca 1934 r., APO 11724.
- ¹²⁷ Metryka kościoła parafii opatowskiej ... z 1827 r., APO 5923, s. 2.
- ¹²⁸ Wizytacja dziekańska z 1835 r., KA 15813.
- ¹²⁹ Pismo z 3 sierpnia 1931 r., APO 12836.
- ¹³⁰ Sprawozdanie wizytacyjne z 28 marca 1949 r., APO 4.
- ¹³¹ Protokół z budowy pomnika ku czci poległych 1924 – 1925, APO 1.
- ¹³² Pismo z 26 marca 1977 r., APO 20.
- ¹³³ Pismo Kurii z 23 kwietnia 1977. Odpowiedź pozytywna z 28 kwietnia 1977, konsekwencją są pisma do Naczelnika Gminy i Urzędu Wojewódzkiego w Kaliszu. APO 20.

- ¹³⁴ Pismo ks. J. Ratajczaka do administratora parafii Ewangelicko – Augsburskiej z 24 lutego 1978 i odpowiedź tegoż z 14 marca 1978 r., APO 20.
- ¹³⁵ Decyzja Urzędu Wojewódzkiego w Kaliszu z 30 stycznia 1980, APO 20.
- ¹³⁶ Umowa przedwstępna, APO 20.
- ¹³⁷ Wniosek o stwierdzenie przejścia z mocy prawa własności nieruchomości na własność parafii z 9 stycznia 1991 r., APO 20.
- ¹³⁸ Decyzja z 12 marca 1991 r., APO 20.
- ¹³⁹ Pismo ks. Fr. Komorowskiego z 30 marca 1945 r., APO 4.
- ¹⁴⁰ Pismo z 29 marca 1946 r., APO 5.
- ¹⁴¹ Pismo ks. L. Bolesławskiego z 11 maja 1947 r., APO 4.
- ¹⁴² Pisma z 20 kwietnia i 2 sierpnia 1948 r., APO 5.
- ¹⁴³ Spis inwentarza kościelnego i parafialnego od 4 czerwca 1967 do 4 czerwca 1971 sporządzony przez ks. J. Nowaka, APO 8.
- ¹⁴⁴ Sprawozdanie wizytacyjne ks. J. Ratajczaka z 31 kwietnia 1984 r., APO 4.
- ¹⁴⁵ Sprawozdanie wizytacyjne ks. J. Ratajczaka z 30 marca 1990, podaje on identyczną liczbę krzyży w parafii., APO 4.
- ¹⁴⁶ Krzyże i figury św. na terenie parafii Opatów 1984 r., APO 2.

ROZDZIAŁ III

Duszpasterze parafialni

1. Księża proboszczowie

W okresie , który obejmuje niniejsza praca, w parafii Opatów pracowało 5 proboszczów. W rozdziale tym przedstawione zostały ich dane personalne. Działalność duszpasterska i materialna tychże opisana została w innych rozdziałach.

Ks. Antoni Zarzycki¹ to pierwszy z proboszczów tego okresu. Urodził się 26 maja 1865 r. w Żerkowie powiat Jarocin jako syn Jana i Józefy z domu Deplewskiej. Po ukończeniu szkoły elementarnej w Żerkowie wstąpił w 1878 r. do gimnazjum w Gnieźnie. Ukończył je w roku 1866. W tym samym roku udał się na uniwersytet w Würzburgu ,gdzie studiował teologię do roku 1888. Następnie przeniósł się do akademii w Münster (Monastyr) , gdzie przez jeden rok studiował na wydziale teologicznym i filozoficznym ,po czym wstąpił do seminarium duchownego w Gnieźnie. Święcenia kapłańskie przyjął 10 sierpnia 1890 r. .Pierwszą jego placówką była parafia w Bydgoszczy, gdzie pełnił funkcję wikariusza. W latach 1893 -1895 był wikariuszem w Pile. Stamtąd w 1895 r. został przeniesiony do Mikstatu koło Ostrzeszowa. Do roku 1906 był tam komendarzem, a później proboszczem. Ks. bp E.Likowski pismem z dnia 16 grudnia 1905 r. zawiadomił dozór kościoła w Opatowie, że od nowego roku zarząd parafii opatowskiej obejmuje ks. A.Zarzycki. Stało się to 10 maja 1906 r. W tym samym roku abp F.Stablewski powierzył mu funkcję dziekana dekanatu kępińskiego, którą pełnił aż do śmierci. W czasie niewoli wraz z innymi kapłanami z dekanatu został skazany przez ówczesne władze niemieckie za ogłoszenie z ambony listu w obronie nauczania religii w języku ojczystym. W 1931 r. obchodził jubileusz 25 - lecia pracy duszpasterskiej w Opatowie i działalności dziekańskiej. Został wówczas mianowany przez ks. Kard. A.Hlonda radcą duchownym ad honores. Warto też dodać ,że był nauczycielem religii

dzieci urzędników państwowych, które przebywały na letnisku w Ustroniu. Zmarł po dwumiesięcznej chorobie w nocy z 30 na 31 lipca 1933 r. zaopatrzony sakramentami.

Następcą ks.A. Zarzyckiego był ks. Franciszek Komorowski. Urodził się 17 stycznia 1886 r. w Szarleju (powiat Inowrocław) jako syn Antoniego i Marii z domu Groblewskiej.² Pierwsze nauki pobierał w domu oraz w szkole w Łajewie. Po odbyciu studiów gimnazjalnych w Inowrocławiu (bez matury) wstąpił do nowicjatu Księżych Zmartwychwstańców w Krakowie, gdzie po półtorarocznej próbie wysłano go na studia filozoficzno - teologiczne do Rzymu. W ciągu sześciu lat ukończył wydział filozoficzny z doktoratem na Akademii Rzymskiej św. Tomasza z Akwinu (1909 r.) oraz teologię na Uniwersytecie Gregoriańskim (1909 - 1912).³ W Wielką Sobotę, 6 kwietnia 1912 r., otrzymał z rąk ks. Kard. Respighi święcenia kapłańskie.⁴ Z woli przełożonych wrócił do kraju, gdzie został rektorem zakładu wychowawczego dla młodzieży gimnazjalnej w Krakowie.⁵ Był tam do wybuchu I wojny światowej, która go zaskoczyła na wakacjach w domu rodzinnym. Ponieważ zakład i dom krakowski zajęły władze wojskowe, za wiedzą przełożonych pozostał u rodziny. Wobec przedłużającej się wojny prosił Arcybiskupa gnieźnieńskiego i poznańskiego o wyznaczenie mu jakiejś pracy. Kilka miesięcy był wikariuszem w Czeszewie. W lutym 1915 r. oddano mu kapelanię u państwa Chłapowskich w Turwi, a w maju z powodu braku kapłanów powołano go na wikariusza w Opalenicy. Był tam do października 1916 r.. Ze względu na chorobę, na własną prośbę został przeniesiony do Lwówka na kapelanię u hrabiego Łęckiego. Zobowiązał się jednak do pomagania w parafii. Pracował tam do marca 1919 r.. Po wybuchu Powstania Wielkopolskiego zgłosił się do szeregów polskich w charakterze kapelana. Brał też udział w całej kampanii antybolszewickiej. Wówczas to właśnie został osobistym kapelanem marszałka J.Piłsudskiego.⁶ Razem z nim był pod Kijowem. Po powrocie zamieszkał w Belwederze pełniąc nadal obowiązki kapelana Marszałka. Jednocześnie pracował w jednej z parafii warszawskich. Z

końcem 1920 roku wrócił do Zgromadzenia.⁷ Ponownie objął stanowisko rektora przy zakładzie wychowawczym w Krakowie.

W 1923 r. władze zgromadzenia mianowały go przełożonym domu krakowskiego oraz w dalszym ciągu rektorem zakładu. Szczególnym okazał się dla niego rok 1926. Ojciec św. Pius XI mianował go rektorem Papieskiego Kolegium Polskiego w Rzymie, które to stanowisko zajmował do lipca 1929 r. . Pełniąc tę funkcję był na prywatnej audiencji u Ojca św..⁸ Parokrotnie chciano go mianować prałatem.⁹ Propozycję tę przedstawiali niektórzy kardynałowie rzymscy, a nawet ks. kard. A. Hlond. Odmówił ,gdyż (to jego własne słowa) „chciał być zawsze szeregowcem w kapłaństwie.” Ponadto opłacenie kosztów tej nominacji uważał za zbytek . Prawdopodobnie w tym właśnie czasie był osobistym spowiednikiem kard. A. Hlonda.¹⁰

W lipcu 1929 roku przyjechał do Polski. Wówczas to zwrócił się do ks. Kard. A.Hlonda z prośbą o przyjęcie do Archidiecezji Poznańskiej na okres trzech lat. Motywował to koniecznością utrzymania będących w podeszłym wieku rodziców. Byli oni w fatalnej sytuacji materialnej spowodowanej powojenną dewaluacją. Zgromadzenie udzieliło mu kilka zapomóg , które jednak były niewystarczające.¹¹

Kard. A. Hlond zasięgnął opinii Zgromadzenia.¹² W odpowiedzi general ks. Jakób Jagotka nie wyraził zgody na czasową eksklaustrację. Rozumiejąc jednak położenie ks. Fr.Komorowskiego nie będzie - jak pisał - sprzeciwiał się definitywnemu wystąpieniu ze Zgromadzenia.¹³

Wówczas Kard. A.Hlond powiadamia ks. Komorowskiego o stanowisku władz Zgromadzenia, jednocześnie zapewniając, że chętnie przyjmie go do swej diecezji po uzyskaniu przezeń sekularyzacji, czyli na stałe. Ks. Komorowski będąc na audiencji u Kardynała nie przyjął tej propozycji.¹⁴ Powodem było zapewnienie przyjaciół amerykańskich o udzieleniu mu pomocy materialnej dla jego rodziców. Niestety nie przyjęła ona realnej postaci, stąd ponownie poprosił o przyjęcie do Archidiecezji Poznańskiej.¹⁵ Na zapytanie ks .kard. A. Hlonda

general zakonu ponownie potwierdził, że nie będzie przeszkadzał w wystąpieniu ks. Komorowskiego ze Zgromadzenia.¹⁶ Wreszcie 21 marca 1930 r. otrzymał indult sekularyzacji, a 8 kwietnia tego roku został inkardynowany do archidiecezji poznańskiej.¹⁷

W okresie, w którym prowadził powyższe starania pracował jako prefekt Gimnazjum Polskiego w Gdańsku, gdzie równocześnie organizował parafię polską w Nowym Porcie. Czynił to bardzo ofiarnie. Stąd prześladowany przez Niemców musiał opuścić Gdańsk. Udał się do Warszawy.. Objął tam funkcję wikariusza w parafii św. Bonifacego (na Czerniakowie).¹⁸

Wskutek swych starań, o których powyżej, z dniem 1 października 1933 r. otrzymał administrację kościoła parafialnego w Opatowie.¹⁹ Tu też obchodził jubileusz 25 - lecia kapłaństwa (6 kwietnia 1937 r.). W związku z tym otrzymał życzenia od Prymasa Polski (A. Hlond) za pośrednictwem ks. Dziekana Nowackiego.²⁰

W okresie od 1 lutego 1935 r. do 15 listopada 1937 r. pełnił funkcję wizytatora nauki religii na obwód szkolny ostrzeszowski rejon opatowski.²¹

Z chwilą wybuchu II wojny światowej duchowieństwo polskie na terenach przyłączonych do Rzeszy znalazło się w trudnej sytuacji. Szczególnie ostre prześladowania Kościoła dotknęły tzw. Kraj Warty czyli Wielkopolskę. Zamknięto tu 97% katolickich świątyń, a udział w nabożeństwach był możliwy tylko w określonym przez władze niemieckie czasie i miejscu.²²

Los ten spotkał również kościół w Opatowie. Masowo podjęto także akcję aresztowań duchowieństwa diecezjalnego i zakonnego. Na 1800 księży pracujących w Wielkopolsce przed wybuchem wojny w 1941 r. pozostało ich tylko 73.²³

Ks. Fr. Komorowski zmuszony był ukrywać się. Początkowo przeniósł się do budynku organistówki. W październiku 1941 r. udał się do Generalnej Guberni unikając tym samym aresztowania. Najpierw przebywał w Częstochowie, a następnie w Zakopanem pod przybranym nazwiskiem ks. Dudzika.²⁴

Do Opatowa wrócił pod koniec marca 1945 r. i zajął się organizowaniem życia parafialnego.²⁵ Z braku księży objął też parafię Siemianice.²⁶

Z dniem 1 października 1946r. na specjalne życzenie ks. kard. A.Hlonda objął parafię NMP Wniebowziętej w Ostrzeszowie.²⁷ Już wtedy dają się u niego zauważyć początki choroby, o czym świadczą częste wyjazdy lecznicze do sanatoriów (m.in. Krynica). Jego zasługą w Ostrzeszowie było odnowienie fary i sprowadzenie dzwonów.²⁸ Miał też na uwadze los ludzi ubogich i biednych. Lubił też dzieci. To właśnie z jego inicjatywy wznowiono w Ostrzeszowie „Ogródki Jordanowskie”.²⁹ Metropolita poznański abp W. Dymek pisał o nim w 1954 r.: „życie kapłańskie wzorowe”.³⁰ Niewątpliwie względy zdrowotne sprawiły, że z dniem 1 września 1955 r. przeszedł w stan spoczynku.³¹ O zwolnienie z obowiązków duszpasterskich zabiegał już wcześniej. W lutym 1956 roku przeżył zapalenie płuc i zawał serca. W związku z tym otrzymał indult (zezwoleń władzy duchownej na odstąpienie od przepisu kościelnego w szczególnych przypadkach, pozwolenie) na odprawianie Mszy św. w domu.³² Zmarł 9 maja 1956 roku.³³ Nie pozostawił po sobie żadnego majątku. Już po śmierci nadeszło na jego adres zaproszenie na jubileusz Gimnazjum Polskiego w Gdańsku. Pochowany został na cmentarzu ostrzeszowskim. Warto dodać, iż grób jego matki znajduje się na cmentarzu w Opatowie.

Kolejnym, proboszczem parafii w Opatowie został ks. Leon Bolesławski. Urząd proboszcza objął w Opatowie po ks. Fr. Komorowskim. Pochodził ze wsi Synowódzko Wyżne w dawnym powiecie Skole na Ukrainie.³⁴ Urodził się 21 lipca 1900 roku jako syn Karola i Józefy z Kordasiewiczów. W domu miał trudne warunki materialne. Rodzina była liczna (siedmioro starszego rodzeństwa). W trzecim roku życia stracił ojca. Mimo to po ukończeniu szkoły powszechnej rozpoczął naukę w gimnazjum w Stryju. Niestety wybuch I wojny światowej zmusił go do przerwania nauki. W styczniu 1918 roku został wcielony do wojska austriackiego, z którym znalazł się na froncie włoskim. Do domu wrócił w listopadzie 1918 roku i od razu został internowany przez nacjonalistów

ukraińskich w Kosaczowie. Uwolniony w 1919 roku złożył egzamin dojrzałości w lipcu tego roku, a od października rozpoczął studia seminaryjne we Lwowie. W dniu 21 czerwca 1925 roku otrzymał święcenia kapłańskie z rąk ks. abpa B. Twardowskiego. Pierwszą jego placówką była parafia Grzymałów (powiat Skułat), gdzie pracował jako wikariusz. Choroba zmusiła go do półrocznego urlopu zdrowotnego w 1926 roku. Po powrocie z urlopu rozpoczął pracę duszpasterską w Kałuszu, jako administrator parafii i prefekt gimnazjalny. Od 1 stycznia 1929 r. został przeniesiony do Jagielnicy, gdzie również był prefektem w miejscowym gimnazjum. Wówczas to miał wypadek motocyklowy. Po dłuższym leczeniu wrócił ponownie do pracy duszpasterskiej.

We wrześniu 1929 r. był prefektem w Łopatynie, a po roku został administratorem parafii Jabłonów w powiecie kołomyjskim i jednocześnie prefektem tamtejszego gimnazjum. Po sześciu latach przeniesiono go do Kosowa Huculskiego. W 1936 r. otrzymał wokację (powołanie) na prefekta szkół powszechnych w Busku koło Lwowa. Gdy wybuchła II wojna światowa, za zgodą Kurii arcybiskupiej we Lwowie, w październiku 1939 r. udał się do rodziny w Stryju, skąd w kwietniu 1941 r. powołano go na administratora parafii Mogielnica w powiecie Trembowelskim. Ze względu na bezpieczeństwo swego życia od września 1943 r. zamieszkał w Trembowli w tamtejszym klasztorze karmelitów. W parafii posługę duszpasterską sprawował już tylko w niedziele i święta. W marcu 1944 musiał ją całkowicie zaniechać ze względu na rosnące zagrożenie ze strony nacjonalistów ukraińskich oraz sowietów. W maju 1945 r. udało mu się znaleźć w transporcie ewakuowanej z Ukrainy ludności polskiej z którym dotarł do Koźła nad Odrą. Na własną prośbę skierowano go do Kępna (miał w Baranowie brata). Przybył tam 5 czerwca 1945 r.. Jeszcze w tym samym dniu udał się do Poznania, by prosić w Kurii o przydział placówki. Otrzymał stanowisko wikariusza kooperatora w Donaborowie, gdzie wkrótce został administratorem. Pracował tam ponad rok. Z dniem 1 października 1946 roku został przeniesiony do Opatowa. Duszpasterzował tu przez 13 lat. Był uważany

za dobrego i sumiennego kapłana. Szczególnie znany był z uzdolnień medycznych. Wizytacje biskupie i dziekańskie potwierdzają, że duszpasterstwo w Opatowie odpowiadało ówczesnym wymaganiom. Z dniem 15 lipca 1959 r. ,żegnany przez parafian opatowskich odszedł do Jutrosina. Był tam proboszczem aż do swojej śmierci. W parafii tej dbał o trzy kościoły, ich wystrój oraz wyposażenie. Cieszył się dużym zaufaniem parafian. W 1974 r. otrzymał od ks. Abpa A.Baraniaka tytuł radcy ad honores jako wyraz uznania dla jego wieloletniej gorliwej pracy w archidiecezji oraz przykładnego życia kapłańskiego. Zmarł 25 lutego 1977 roku.

Następca ks. Leona Boleslawskiego został ks. Józef Nowak. Urodził się w Dzieńmierowie 18 lutego 1916 r. w parafii kórnickiej.³⁵ Był synem Antoniego i Stanisławy z Zaworskich. W domu miał trudne warunki materialne, co sprawiło, że szukał możliwości zdobycia wykształcenia bez obciążania rodziny. Po ukończeniu szkoły podstawowej zgłosił się w 1928 r. do Niższego Seminarium Duchownego oo. Oblatów w Krobi. Po roku opuścił je na życzenie ojca. Dalszą naukę kontynuował w gimnazjum im. J. Wybickiego w Śremie i zamieszkał w tamtejszym konwiktie arcybiskupim. Maturę składał jednak w gimnazjum im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu, do którego uczęszczał od 16 stycznia 1933 roku. Wpływ rodziny, która prowadziła intensywne życie religijne oraz osobiste zaangażowanie w życie sakramentalne i działalność w towarzystwach młodzieży katolickiej zaowocowały chęcią wstąpienia do seminarium duchownego. Opinie jakie wystawili mu ks. proboszcz i prefekt gimnazjum ukazują go jako młodzieńca o wyrobionym charakterze. Po zdaniu matury zgłosił się do Seminarium Duchownego w Poznaniu. Studia filozoficzne odbył w Gnieźnie w latach 1936 - 1938. Potem rozpoczął studia teologiczne w Poznaniu. W czerwcu 1939 roku zaliczył kolejny rok studiów. Po wakacjach, 25 września, przybył do Seminarium. Wykłady trwały jednak tylko dwa tygodnie i w końcu zostały zawieszane przez Niemców. Na początku listopada tegoż roku po zajęciu gmachu seminarium przez Niemców, wrócił do domu rodzinnego. Przez cały

okres wojny pracował jako robotnik rolny w miejscowym folwarku. Do kościoła uczęszczał w Kórniku. Z chwilą zakończenia wojny wrócił do Seminarium w Poznaniu. Jego budynek był bardzo zniszczony, stąd dalszą naukę pobierał w Gnieźnie. Formalny wniosek o ponowne przyjęcie na studia teologiczne złożył 13 maja 1945 r.. Nauka wówczas trwała w przyśpieszonym trybie. W styczniu i lutym 1946 r. złożył egzaminy końcowe. Wreszcie 2 czerwca tegoż roku otrzymał w Gnieźnie święcenia kapłańskie z rąk abpa Walentego Dymka. Z dniem 15 czerwca tego roku został powołany do Leszna na swój pierwszy i jedyny wikariat. Za ten okres swej pracy zyskał pochlebną opinię wytrwałego pracownika w duszpasterstwie, a szczególnie w pracy z dziećmi. W 1950 roku został administratorem parafii radomickiej. Kontynuował prace swego poprzednika nad usunięciem wojennych spustoszeń. W kościele założył instalację elektryczną, wyposażył okna w nowe witraże, a całość otynkował. Według protokołu powizytacyjnego cieszył się zaufaniem i szacunkiem parafian (po roku pracy). Jednocześnie przez siedem lat administrował drugą parafią - Stare Bojanowo. Wymagało to częstych wyjazdów. Jeden z nich zakończył się wypadkiem. W 1952 roku przystąpił do egzaminu proboszczowskiego. Warto wspomnieć, że wyrażona wówczas opinia ks. Dziekana ukazuje ks. J. Nowaka jako kapłana sumiennego i gorliwego. W grudniu 1958 roku zgłosił chęć zmiany parafii. Zaproponowano mu Opatów. Jednak mimo tego, że dekret nominacyjny ustanawiał go tam proboszczem z dniem 15 lipca 1959 roku, wahał się. Do Opatowa przybył dopiero 1 września tego roku. Mimo świadomości swej potęgającej się choroby prowadził bardzo aktywny tryb życia, o czym świadczą wykonane przezeń prace. Ze względu na stan zdrowia przydzielano mu do pomocy wikariuszy. W 1971 roku obchodził 25 - lecie kapłaństwa. Dolegliwości występujące już w Radomicku sprawiły, że musiał leczyć się w Poznaniu, Kępnie i pobliskim Grębaninie. Nie zatrzymało to jednak postępującej cukrzycy. Na nogach zaczęły powstawać rany. Znosił swoje cierpienie z dużą wiarą i cierpliwością. W ostatnim okresie życia praktycznie nie wstawał z łóżka.

Pogarszający się stan zdrowia zmusił go do przejścia z dniem 1 marca 1977 roku na emeryturę. Zmarł w szpitalu kępińskim 8 czerwca 1978 roku, wkrótce po ukończeniu 32 roku kapłaństwa. Został pochowany na cmentarzu w Opatowie.

Ostatnim proboszczem , którego urzędowanie mieści się w ramach czasowych objętych niniejszą pracą, był ks. Jan Ratajczak.³⁶

Urodził się 14 sierpnia 1936 roku w Bączylesie ,gmina Poniec woj. Leszczyńskie ,jako syn Jana i Joanny z domu Cieślak. Chrzest otrzymał w kościele parafialnym w Żytowiecku . Naukę na poziomie podstawowym realizował w Rokosowie i Żytowiecku W roku 1952 podjął naukę w Niższym Seminarium Duchownym w Gostyniu, a następnie kontynuował ją w Niższym Seminarium Duchownym w Wolsztynie. Tam też w czerwcu 1955 roku zdał maturę. W październiku tego roku rozpoczął studia filozoficzne w Seminarium Duchownym w Poznaniu, które ukończył 26 czerwca 1957 roku. Trzy lata później , 11 czerwca, egzaminem rigirosus ukończył teologię . Po otrzymaniu aprobaticum 20 maja 1961 roku, ks. Abp A .Baraniak (w siedem dni później) udzielił mu święceń kapłańskich. Przez dwa miesiące pracował na zastępstwie w Mosinie. Natomiast z dniem 1 września otrzymał przeznaczenie na wikariusza w Zalesiu Wlkp., dekanat gostyński. Pracował tam przez trzy lata . Następną placówką był Kościan, gdzie duszpasterzował jako wikariusz w parafii farnej. Po roku został przeniesiony do parafii Poznań - Splawie. Pracował tam w latach 1965 - 1968 . Przez następne sześć lat był wikariuszem w Buku. Z dniem 1 lipca 1974 roku został przeniesiony do Opatowa koło Kępna. Choroba tamtejszego ks. proboszcza J. Nowaka spowodowała, że praktycznie na nim ciążyło administrowanie parafią. Z dniem 1 marca 1977 roku otrzymał nominację na proboszcza w tejże parafii. Tu dane mu było przeżywać jubileusz 25 - lecia i 30 - lecia kapłaństwa. Urząd proboszcza w tej parafii pełnił do 1 lipca 1991 roku. Wtedy bowiem został proboszczem w Bojanowie Poznańskim. Parafianie opatowscy zgotowali mu wspaniałe pożegnanie w dowód wdzięczności za wieloletnią ofiarną pracę duszpasterską. Zaznaczył się bowiem w tej parafii

wielką troską zarówno o stan duchowy parafian, jak i dbałością o obiekty sakralne. Zasługą jego było szczególnie wybudowanie kościoła filialnego w Łęce Opatowskiej oraz kaplicy na cmentarzu parafialnym. Więcej szczegółów o jego pracy w Opatowie można znaleźć w innych rozdziałach.

2. Księża wikariusze

W parafii Opatów okresie objętym niniejszą pracą urzędowało 6 wikariuszy. Wszyscy pracowali w okresie powojennym. Było to spowodowane doraźnymi potrzebami tej parafii. Pięciu spośród nich wspierało ks. proboszcza J. Nowaka, który ze względu na postępującą chorobę nie był w stanie wykonywać w pełni obowiązków duszpasterskich.

Jako pierwszy w tym charakterze do Opatowa został skierowany ks. Marian Kończak. Miało to miejsce 1 września 1965 roku³⁷

Urodził się 2 września 1934 roku w Kępnie, syn Marcina i Stanisławy z domu Rybacka. Szkołę Podstawową ukończył w Kępnie w roku 1950. Dalszą naukę kontynuował w Niższym Seminarium Duchownym w Wolsztynie, które ukończył maturą w czerwcu 1954 roku. Aby nabyć prawa państwowe ponownie zdawał maturę w Liceum Ogólnokształcącym dla Dorosłych w Poznaniu przy ulicy Kościuszki w czerwcu 1959 roku. Studia seminaryjne odbył w latach 1954 – 1960 w Arcybiskupim Seminarium Duchownym w Poznaniu. W dniu 26 maja 1960 roku otrzymał z rąk ks. abpa Antoniego Baraniaka święcenia kapłańskie. Od 1 lipca 1960 roku zaczął pełnić obowiązki wikariusza w Kamieńcu Poznańskim. Następne wikariaty to w kolejności: Poznań parafia św. Jana Jerozolimskiego (1 lipca 1961 – 30 czerwca 1963), Drobnin dekanat leszczyński (1 lipca 1963 – 30 czerwca 1964), Buk (1 lipca 1964 – 31 sierpnia 1964).

Od 1 września 1964 roku podjął obowiązki kapelana sióstr Urszulanek w Lipnicy parafia Otorów, które pełnił do 31 sierpnia 1965 roku. Wtedy to właśnie został ustanowiony wikariuszem w Opatowie. Pracował tu do 31 sierpnia 1966 roku. W okresie od 1 września 1966 do 31 sierpnia 1967 duszpasterzował w

Rakoniewicach dekanat grodziski. A następnie od 1 maja 1972 był wikariuszem – rezydentem w Solcu Nowym dekanat zbąszyński. Od 2 maja 1972 roku został ustanowiony proboszczem w Gruczu dekanat czarnkowski. W listopadzie 1983 roku został przeniesiony na ten sam urząd do Biskupic Ołobocznych, gdzie pracuje do dzisiaj. Obok duszpasterstwa parafialnego jest referentem. duszpasterstwa dobroczynnego i trzeźwości na dekanat ołobocki.

Kolejnym wikariuszem był ks. Władysław Łapawa. Pełnił ten urząd od 1 września 1966 roku do 1 stycznia 1969.³⁸

Urodził się 7 czerwca 1942 roku w Urzędowie koło Kraśnika Fabrycznego. W czasie wojny rodzice byli deportowani przez Niemców z Wielkopolski do Generalnej Guberni. Po wojnie wrócili do rodzinnej miejscowości Roszkowo w parafii Miejska Górka. Tu też kształcił się w Szkole Podstawowej (kl. I – IV) , a później w Miejskiej Górcie (kl. V – VII). Po jej ukończeniu zamierzał wstąpić do Małego Seminarium Duchownego w Wolsztynie. Po namyśle zdecydował się jednak na Liceum Ogólnokształcące w Rawiczu. Po zdaniu matury w 1960 roku, mimo rady nauczycieli i przyjaciół, sugerujących mu studia na Politechnice Wrocławskiej, poszedł za głosem powołania do służby kapłańskiej i zgłosił się do Arcybiskupiego Seminarium Duchownego w Poznaniu. Dnia 19 maja 1966 roku przyjął święcenia kapłańskie z rąk ks. arbpa Antoniego Baraniaka. Pierwsze dwa miesiące pracował na zastępstwie w parafiach Bożego Ciała w Poznaniu i św. Jana Bosko w Luboniu. Natomiast od września został skierowany na urząd wikariusza do Opatowa. Zajmował się głównie katechizacją dzieci i młodzieży w Trzebieniu , Biadaszkach i Lipiu. Organizował wyjazdy dla dzieci i młodzieży do Częstochowy. Współpracował też z chórem prowadzonym przez organistę p. A. Trąpczyńskiego. Od 1 stycznia 1969 roku z woli władzy duchownej przeszedł do parafii św. Wawrzynca w Koźminie Wlkp.. Tu również zajmował się duszpasterstwem dzieci i młodzieży oraz katechizacją. Od 1 lipca 1971 roku został wikariuszem w parafii pw. św. Ducha w Gostyniu. Pracował tam do śmierci proboszcza ks. Kazimierza Skoka, która miała miejsce w wigilię

Bożego Narodzenia 1974 roku. Kolejne placówki wikariuszowskie to : parafia św. Marcina w Poznaniu, parafia farna w Czarnkowie (10 miesięcy) oraz ostatnia, dość duża parafia (ok. 24 tysięcy) św. Jana Chrzciciela w Lesznie Wlkp. W styczniu 1975 roku zmarł mu ojciec, który był dlań „wzorem pracy i wiary Bogu i Kościołowi”. W dniu 1 czerwca 1981 roku otrzymał nominację na urząd proboszcza w dwóch parafiach dekanatu leszczyńskiego – Zbarzewo i Niechlód. Przy wspólnym udziale parafian, a szczególnie ich pracy społecznej doprowadził je do poprawnego stanu. Z dniem 12 sierpnia 1986 roku został przeniesiony do parafii Nawiedzenia NMP w Dopiewie dekanat bukowski, gdzie do dzisiaj jest proboszczem. W 1992 roku zmarła mu matka.

Od 1 stycznia 1969 roku parafia opatowska była pozbawiona wikariusza. Dopiero w październiku 1969 roku ustanowiono nim ks. Władysława Jankowiaka.³⁹ Urodził się 1 maja 1943 roku w Gościejewie, parafia Mokronos. Syn Stanisława i Franciszki z domu Juskowiak. W 1950 roku rozpoczął naukę w Szkole Podstawowej w Gościejewie (do klasy V), kontynuował ją w Szkole podstawowej w Koźminie Wlkp., którą ukończył 17 czerwca 1957 roku. Następnie uczęszczał do Liceum Ogólnokształcącego w Koźminie Wlkp. W 1961 roku zdał maturę i wstąpił do Seminarium Duchownego w Poznaniu. W dniu 20 maja 1967 roku otrzymał święcenia kapłańskie z rąk abpa Antoniego Baraniaka. Pierwszy wikariat to Połajewo. Z dniem 1 lipca 1969 roku został przeniesiony do parafii Biezdrowa, gdzie pracował tylko do 5 października. Wtedy to na własną prośbę otrzymał nominację na wikariusza w Opatowie. Pełnił te obowiązki do końca czerwca 1970 roku. Praktycznie na nim ciążyły sprawy całej parafii, ponieważ w tym okresie proboszcz ks. J. Nowak przebywał na leczeniu w szpitalu. Za zgodą ks. abpa A. Baraniaka rozpoczął w 1970 roku kurs licencjacki w Seminarium Duchownym w Poznaniu. W okresie od 1 lipca 1970 roku do 16 września 1974 roku pracuje jako wikariusz w następujących parafiach: Brody Poznańskie, Murowana Goślina i Przemęt. 22 listopada 1972 roku zdał egzamin proboszczowski. Od 18 września 1974 roku za aprobatą ks.

Arcybiskupa został skierowany do pracy duszpasterskiej w diecezji Koszalińsko-Kołońskiej. Z pracy tej został zwolniony 15 czerwca 1978 roku. Po powrocie do diecezji macierzystej ks. bp Tadeusz Etter powołał go na stanowisko wikariusza w Ośrodku Duszpasterskim pw. św. Andrzeja Boboli w Krotoszynie. W latach 1980 – 1988 był wikariuszem w kolejności: Bralin, Ujście i Nietrzanów. Wreszcie od 1 lipca 1988 roku otrzymał zastępstwo w obowiązkach proboszczowskich w parafiach św. Józefa w Silnej i św. Mikołaja w Lewicach. W 1990 roku umiera mu matka. Dwa lata później obchodził jubileusz 25-lecia kapłaństwa. W parafii Lewice wyremontował probostwo, które każdego roku w okresie wakacyjnym służy młodzieży z ruchu „Wiara i Światło” z Poznania, Wrześni i Zielonej Góry.

Kolejnym wikariuszem w parafii Opatów był ks. Stanisław Witek.⁴⁰

Urodził się 16 maja 1942 roku w Borzęcicach. Po ukończeniu Szkoły Podstawowej kontynuował naukę w Liceum Ogólnokształcącym w Pleszewie, gdzie w 1960 roku zdał maturę. W 1961 roku wstąpił do Seminarium Duchownego w Poznaniu. Po roku studiów został wcielony do wojska i przez dwa lata służył w jednostce wojskowej we Włodawie. Do seminarium wrócił w 1964 roku i ukończył je przyjmując 23 maja 1968 roku święcenia kapłańskie z rąk ks. abpa A. Baraniaka. Pierwszą jego placówką była Cerekwica koło Poznania. Duszpasterzował tam dwa lata. W latach 1970 – 1974 był wikariuszem w Opatowie. Obok pracy duszpasterskiej i katechizacji zajmował się dekoracjami świątecznymi (żłóbki, grób Pański i inne). Ponadto wystawił z młodzieżą i dziećmi kilka misteriów religijnych. Jego dziełem są również trzy obrazy, które pozostawił po sobie w Opatowie: Matki Bożej Częstochowskiej, o. M. Kolbe, oraz św. Dominika Savio. Dwa pierwsze zdobią kościół parafialny, a trzeci znajduje się w kaplicy w Lipiu. Z dniem 2 lipca 1974 roku został przeniesiony do Krotoszyna, gdzie pracował w parafii pw. św. Jana Chrzciciela. Cztery lata później objął wikariat w Rawiczu w parafii Zwiastowania NMP. Od 1 lipca 1982 roku został administratorem parafii w Krerowie. W związku z

chorobą od 1988 był rezydentem w Krobi. Obecnie jest kapelanem w zakładzie „Caritas” w Wieleniu.

Jego następcą był ks. Jan Ratajczak, późniejszy proboszcz parafii. Informacje o nim zostały zawarte w pierwszej części rozdziału.

W latach 1977 – 1989 praca duszpasterska w parafii nie wymagała wsparcia w osobie wikariusza. Sytuacja uległa zmianie, gdy na jej terenie powstał nowy kościół filialny w Łęce Opatowskiej oraz została wprowadzona Msza św. niedzielna w najbardziej oddalonej od kościoła parafialnego wsi Biadaszki. Dlatego od 1 lipca 1989 roku ponownie ustanowiono w niej wikariusza. Został nim neoprezbiter ks. Józef Dutkowiak..⁴¹

Urodził się 16 lutego 1963 roku w Krotoszynie. Wychowywał się w swej rodzinnej miejscowości Kromolice. Rodzice pracowali we własnym gospodarstwie indywidualnym. W 1970 roku rozpoczął naukę w Szkole Podstawowej, a po jej ukończeniu kontynuował ją w Liceum Ogólnokształcącym w Krotoszynie. W 1983 roku po zdaniu matury wstąpił do Arcybiskupiego Seminarium Duchownego w Poznaniu. Święcenia kapłańskie przyjął w maju 1989 roku. Pierwszą jego placówką była parafia Opatów. Obok duszpasterstwa podstawowego i katechizacji zajmował się młodzieżą organizując dla niej spotkania modlitewno – dyskusyjne. Swą opieką otaczał także ministrantów. Organizował wyjazdy do Częstochowy, w tym jedną pielgrzymkę rowerową młodzieży. Pracował tu do końca czerwca 1991 roku. Wówczas to został przeniesiony do parafii św. Krzyża w Lesznie. Po dwóch latach w 1993 roku został ustanowiony wikariuszem w parafii MBNP w Nowym Tomysłu, gdzie przebywa do dzisiaj. Opieką duszpasterską objął w tej parafii grupę Odnowy w Duchu Św., oazę, ministrantów, seniorów oraz dwa zespoły młodzieżowe. Prowadzi cotygodniowe spotkania młodzieży.

Przypisy:

- ¹ Śl. Baraniak, Dzieje parafii..., dz. cyt., s. 28 - 29
- ² Życiorys ks. Fr. Komorowskiego do 1929 r., KA 16054.
- ³ Odpowiedzi na zapytania Kurii. KA 16054.
- ⁴ Tamże
- ⁵ Tamże
- ⁶ Wspomnienie pośmiertne, Pismo z 31 grudnia 1957, KA 16054.
- ⁷ Życiorys do 1929 r., KA 16054.
- ⁸ Dokładnej daty na podstawie dostępnych materiałów nie można było ustalić. KA 16054.
- ⁹ Wspomnienie pośmiertne. KA 16054.
- ¹⁰ Wspomina się o tym bez konkretnej daty. KA 16054.
- ¹¹ Podanie o przyjęcie do Archidiecezji Poznańskiej. Pismo z dnia 5 września 1929. KA 16054.
- ¹² Pismo kard. A. Hlonda do Generała Zmartwychwstańców z 11 września 1929. KA 16054.
- ¹³ Pismo z 11 września 1929, KA 16054.
- ¹⁴ Pismo ks. Fr. Komorowskiego do kard. A. Hlonda z 19 września 1929, KA 16054.
- ¹⁵ Pismo ks. Fr. Komorowskiego do kard. A. Hlonda z 10 stycznia 1930. KA 16054.
- ¹⁶ Zapytanie ks. kard. A. Hlonda z 11 stycznia 1930. KA 16054.
- ¹⁷ Indult sekularyzacji i formuła iurament z 21 marca 1930 i 8 kwietnia 1930. KA 16054.
- ¹⁸ Nekrolog ks. Fr. Komorowskiego , w: Miesięcznik kościelny R. IX 1958 s. 117
- ¹⁹ Pismo z 1 października 1933 r., KA 16054.
- ²⁰ Pismo ks. dziekana Nowackiego do Kurii Arcybiskupiej z 18 marca 1933 oraz życzenia Prymasa Polski. KA 16054.
- ²¹ Pismo z 31 stycznia 1935 oraz odpowiedź Kurii na pismo Kuratora o nominacji ks. proboszcza Falkowskiego z Trzcinicy z 15 listopada 1937. KA 15516.
- ²² F. Stopniak, Kościół na ziemiach polskich w latach 1848 – 1978, Historia Kościoła t.V., s. 594
- ²³ Tamże, s 594
- ²⁴ Nekrolog, dz. cyt. s. 117
- ²⁵ Sprawozdanie działalności ks. dr Fr. Komorowskiego w Opatowie, Pismo z 16 lutego 1947, KA 16054.
- ²⁶ Tamże
- ²⁷ Nekrolog, dz. cyt. s. 117
- ²⁸ Tamże, s. 117
- ²⁹ Pismo z 31 grudnia 1957, KA 16054.
- ³⁰ Nekrolog, dz. cyt. s. 117
- ³¹ Pismo Wojewódzkiej Rady Narodowej z 5 sierpnia 1955, KA 16054.
- ³² Pismo ks. Fr. Komorowskiego z 29 lutego 1956 i odpowiedź Kurii z 5 marca 1956, KA 16054.
- ³³ Nekrolog, dz. cyt. s. 118
- ³⁴ Ks. M. Banaszak, Nekrolog ks. L. Bolesławskiego, w: Miesięcznik kościelny R. XXIV 1978, s.86 – 88; wszystkie podane informacje pochodzą z tego opracowania, gdyż personalia tego księdza są obecnie zastrzeżone.
- ³⁵ Ks. M. Banaszak, Nekrolog ks. J. Nowaka, w: Miesięcznik Kościelny R. XXX 1979, s. 231 – 233, podane informacje oparte są tylko na tym źródle, gdyż personalia tego kapłana są zastrzeżone
- ³⁶ AWA 1
- ³⁷ AWA 2
- ³⁸ AWA 3
- ³⁹ AWA 4
- ⁴⁰ AWA 5
- ⁴¹ AWA 6

ROZDZIAŁ IV

Duszpasterstwo

Przez duszpasterstwo rozumieć należy wszelką zorganizowaną działalność Kościoła polegającą na służbie wobec człowieka przez głoszenie słowa Bożego, sprawowanie ofiary eucharystycznej i pozostałych sakramentów oraz na chrześcijańskim świadectwie życia. Celem tej działalności jest włączenie i umacnianie wspólnoty ludzi z Bogiem. Ma więc ona charakter zbawczy, który spełni się w pełni eschatycznej.

I. Duszpasterstwo sakramentalne

Sprawowanie sakramentów stanowi jedną z najistotniejszych form duszpasterskich w parafii jest ono funkcją kapłana pracującego w niej i odzwierciedla stan życia Bożego jej mieszkańców.

Podstawowym sakramentem jest chrzest. Jest on włączeniem człowieka w paschalne misterium Chrystusa, a tym samym w życie Trójcy Świętej oraz oczyszczeniem z grzechu pierworodnego i grzechów osobistych człowieka. Stąd stanowi on źródło radości całej wspólnoty parafialnej. Sakrament ten bowiem włącza nowego człowieka do wspólnoty Kościoła.

Poniższa tabela ukazuje liczbę ochrzczonych w okresie objętym niniejszą pracą.

Tabela 4*Liczba ochrzczonych w latach 1915 - 1991*

<i>Rok</i>	<i>Liczba Chrztaów</i>	<i>Rok</i>	<i>Liczba chrztaów</i>	<i>Rok</i>	<i>Liczba chrztaów</i>	<i>Rok</i>	<i>Liczba chrztaów</i>	<i>Rok</i>	<i>Liczba chrztaów</i>
1915	62	1921	83	1927	78	1933	76	1939	69
1916	45	1922	97	1928	81	1934	76	1940	65
1917	58	1923	80	1929	77	1935	90	1941	56
1918	43	1924	77	1930	100	1936	63	1942	32
1919	75	1925	99	1931	65	1937	75	1943	39
1920	108	1926	87	1932	85	1938	77	1944	30
1945	88	1955	65	1965	55	1975	75	1985	74
1946	126	1956	81	1966	61	1976	66	1986	59
1947	76	1957	79	1967	62	1977	54	1987	69
1948	87	1958	62	1968	56	1978	70	1988	55
1949	95	1959	75	1969	62	1979	61	1989	54
1950	83	1960	68	1970	45	1980	68	1990	38
1951	82	1961	65	1971	70	1981	60	1991	64
1952	75	1962	68	1972	73	1982	70		
1953	80	1963	65	1973	68	1983	73		
1954	62	1964	69	1974	78	1984	69		

Powyższe dane zostały zebrane na podstawie parafialnych ksiąg chrzcielnych.¹ Chrzty były udzielane w kościele parafialnym. Wyjątek stanowi okres od listopada 1941 roku do marca 1945 roku, kiedy władze niemieckie zamknęły kościół, a ks. Fr. Komorowski zmuszony był ukrywać się. Wówczas to chrzty były udzielane głównie w pobliskim Bolesławcu oraz sporadycznie w Wieruszowie, Byczynie, a także domach prywatnych.

W Bolesławcu sakramentu tego udzielał ks. mgr Kubica. Chrzty te zostały wpisane do ksiąg parafialnych w 1945 roku przez ks. Fr. Komorowskiego na podstawie metryk wystawionych przez ks. Kubicę lub zeznań rodziców i chrzestnych.²

Na mocy decyzji władz okupacyjnych imiona nadawane dzieciom musiały być pochodzenia słowiańskiego.

Trudno stwierdzić jednoznacznie, czy wszystkie dzieci urodzone w okresie okupacji były ochrzczone. Z tabeli widać bowiem wyraźnie duży wzrost udzielonych chrztów w 1945 i 1946 roku. Można to tłumaczyć wzmożonym przyrostem naturalnym wynikającym z faktu zakończenia wojny. Wówczas bowiem masowo wracali do domów: zesłani na roboty w Niemczech, jeńcy i więźniowie obozów.

Prawdopodobnie podobne przyczyny uzasadniają wzrost liczby chrztów w roku 1919 i 1920 (po zakończeniu I wojny światowej).

Raczej za pewne należy uznać, iż liczba chrztów była zgodna z liczbą narodzin, chyba, że dziecko urodziło się nieżywe bądź zmarło bezpośrednio po porodzie.

Liczby chrztów w pozostałych latach są na pewnym ustabilizowanym poziomie i wahają się średnio pomiędzy 50 – 90 chrztami rocznie.

Aby pokusić się o określenie stopnia przyrostu naturalnego w parafii, podaję poniżej tabelę z danymi liczbowymi pogrzebów w tym samym okresie. Trzeba jednak zaznaczyć, że szczególnie dla okresu po II wojnie światowej należy w tym względzie wyciągać ostrożne wnioski. Mamy bowiem w tym czasie do czynienia ze wzrostem migracji ludności.

Tabela 5

Liczba zgonów w latach 1915 - 1991

Rok	Zgony	Rok	Zgony	Rok	Zgony	Rok	Zgony	Rok	Zgony	Rok	Zgony
1915	27	1928	25	1941	br.danych	1954	31	1967	17	1980	30
1916	36	1929	24	1942	br.danych	1955	44	1968	26	1981	30
1917	36	1930	29	1943	br.danych	1956	39	1969	34	1982	39
1918	48	1931	29	1944	br.danych	1957	28	170	22	1983	38
1918	43	1932	32	1945	36	1958	31	1971	22	1984	32
1920	35	1933	40	1946	40	1959	32	1972	27	1985	55
1921	38	1934	42	1947	34	1960	26	1973	32	1986	41
1922	34	1935	32	1948	46	1961	29	1974	31	1987	37
1923	36	1936	41	1949	37	1962	22	1975	38	1988	37
1924	35	1937	42	1950	32	1963	24	1976	37	1989	37
1925	31	1938	41	1951	35	1964	30	1977	35	1990	44
1926	29	1939	33	1952	40	1965	22	1978	34	1991	34
1927	24	1940	41	1953	19	1966	22	1979	43		

Dane te pochodzą z parafialnych ksiąg zgonów za lata 1915 – 1991.³

Porównując obie tabele, generalnie trzeba stwierdzić, że liczba urodzeń przewyższa znacznie liczbę zgonów w poszczególnych latach. Wyjątkowym jest rok 1918, kiedy to liczba urodzeń była mniejsza od liczby zgonów. Można to tłumaczyć kończącymi się działaniami wojennymi. Brak jest danych za lata 1941 – 1944. W księdze zgonów znajduje się adnotacja wyjaśniająca te luki: „W październiku 1940 roku władze okupacyjne niemieckie skonfiskowały niniejszą księgę zgonów, odnalezioną w 1946 roku. W międzyczasie rejestrowano zgony w Urzędzie Stanu Cywilnego Urzędu Gminy.”⁴

Największa liczba zgonów miała miejsce w 1985 roku – 55, a najmniejsza w 1967 roku – 17.

Natomiast najwięcej chrztów było w 1946 roku – 126, a najmniej w 1944 – 30.

Sakramentem ściśle związanym z chrztem jest bierzmowanie. Sakrament ten rozwija w człowieku zapoczątkowane na chrzcie życie Boże. Szczególnie uzdalnia on człowieka do aktywnego uczestnictwa w potrójnej misji Chrystusa: kapłańskiej, prorockiej i królewskiej, poprzez działanie Ducha św. i Jego dary. W ten sposób chrześcijanin otrzymuje moc do uczestnictwa w różnych formach apostołstwa.

Z reguły tego sakramentu udziela biskup. Stąd najczęściej sprawowany jest on przy okazji wizytacji pasterskich. Pierwsza taka wizytacja połączona z udzieleniem sakramentu bierzmowania miała miejsce w dniach 10 i 11 maja 1920 roku. Przeprowadził ją bp Edmund Dalbor. Pierwszego dnia udzielał co godzinę bierzmowania osobom starszym. Następnego zaś dnia, po przeprowadzeniu egzaminu, udzielał tego sakramentu dzieciom. Planowano również dalsze bierzmowania po południu.⁵ Ile osób przystąpiło wówczas do tego sakramentu źródła nie podają.

Kolejna wizytacja odbyła się w 1934 roku przeprowadził ją ks. bp Walenty Dymek – sufragan poznański.⁶ Niestety nie zachował się protokół z jej przebiegu. Można jedynie przypuszczać, że również wówczas odbyło się w parafii bierzmowanie.

Po zakończeniu II wojny światowej założono zeszyt zawierający imienny spis parafian, którzy otrzymali sakrament bierzmowania.⁷ Pozwoliło to na przedstawienie w poniższej tabeli dokładnych danych w tym względzie.

Tabela 6

Liczba bierzmowanych

Rok	Imię i nazwisko bpa	Liczba parafian, którzy przyjęli bierzmowanie
1949	Walenty Dymek	760
1955	Franciszek Jedwabski	287
1967	Franciszek Jedwabski	793
1975	Tadeusz Etter	367
1981	Stanisław Napierała	204
1984	Stanisław Napierała	234
1990	Zdzisław Fortuniak	275

Przyjęcie tego sakramentu było poprzedzone odpowiednim przygotowaniem. W 1984 i 1990 roku było to sześć katechez, które wprowadzały w istotę tego sakramentu.⁸

Należy przyjąć, że wszyscy zdolni do tego parafianie byli objęci bierzmowaniem. Zdarzały się w ostatnich latach sporadyczne przypadki przyjęcia tego sakramentu przez niektórych parafian w katedrze poznańskiej (np. w 1983 roku – 2 osoby).⁹

Kolejnym sakramentem wtajemniczenia chrześcijańskiego, który ma wielkie znaczenie dla rozwoju życia łaski, jest eucharystia. W niej dokonuje się paschalne misterium męki, śmierci i zmartwychwstania Chrystusa. Boże Ciało z woli Ojca staje się pokarmem ludzi. Eucharystia umożliwia fizyczne kontaktowanie się z Chrystusem, a tym samym prowadzi do współuczestnictwa człowieka w akcie zbawienia. Jest to więc sakrament spotkania i przybliżania się do rzeczywistości eschatologicznej. Dokonuje się przez udział we Mszy św. oraz przyjęcie komunii św.

W źródłach pisanych nie znalazłem żadnej informacji o liczbie Mszy św. niedzielnych w okresie od 1915 do 1946 roku oraz o mszach w dni powszednie.

Po przeprowadzeniu wywiadu wśród starszych mieszkańców parafii ustaliłem, że w niedzielę były wówczas dwie msze św. tzw. prymaria i suma.

Nieemożliwe przez to stało się ukazanie frekwencji na tych mszach. Przymuszczalnie zdecydowana większość parafian brała w nich udział.

W 1946 roku były również dwie msze św. w niedzielę o godz. 8⁰⁰ i suma o 10³⁰. natomiast w dni powszednie była jedna Msza św. rano, z reguły o 7⁰⁰. w dniach, w których przypadał odpust odprawiana była dodatkowa Msza św. o 9³⁰.¹⁰

Można wnioskować, że taki układ Mszy św. niedzielnych miał na celu ułatwienie parafianom wypełnienia obowiązku uczestnictwa w tym dniu w Uczcie Eucharystycznej.

Za zgodą Kurii odprawiane też były od 1948 roku Msze św. w kaplicach w Biadaszkach i Trzebieniu.¹¹

W 1967 roku w niedzielę były już trzy Msze św., a w dni powszednie – dwie. Po wybudowaniu kościoła w Łęce Opatowskiej, w 1988 roku wprowadzono tam również Mszę św. niedzielną. Natomiast od 28 sierpnia 1989 roku doszła piąta Msza św. niedzielna w Biadaszkach.¹² Ponadto w każdej kaplicy raz w miesiącu, w dzień powszedni, była odprawiana Msza św..

Dokładne dane dotyczące stopnia uczestnictwa parafian zarówno we Mszach św. niedzielnych jak też w dni powszednie, można podać dopiero od 1967 roku. Wyglądało to następująco w poszczególnych latach.

Tabela 7***Uczestnictwo parafian w Mszach św.***

Rok	Uczestnictwo wiernych			
	We mszy niedzielnej		W dni powszednie	
	%	osób	%	osób
<i>1967</i>	99	-	-	<i>Ok. 60</i>
<i>1975</i>	97	-	-	<i>Ok. 120</i>
<i>1979</i>	-	<i>1673</i>	-	-
<i>1980</i>	-	<i>1810</i>	-	-
<i>1981</i>	-	<i>1750</i>	-	-
<i>1982</i>	-	<i>2030</i>	-	-
<i>1984</i>	56	<i>1788</i>	-	<i>20 – 80</i>
<i>1990 wiosna</i>	66	<i>2011</i>	-	<i>30 – 40</i>
<i>1990 jesień</i>	51	<i>1546</i>	-	<i>20 - 30</i>

Powyższe dane pochodzą ze sprawozdań wizytacyjnych oraz ankiet dotyczących frekwencji na Mszy św..¹³ Trudno podać przyczyny tendencji spadkowej udziału wiernych we Mszy św. niedzielnej, mimo że w tym samym okresie rośnie liczba parafian. W 1967 roku było 2800 wiernych, a w 1990 już 3039 (stan wg kołеды). Trzeba dodać, że liczenie wiernych obecnych na Mszy św. niedzielnej odbywało się dwa razy w roku, w określone dni.

Nieco więcej można powiedzieć o ilości przyjętych komunii świętych. Z racji wspomnianej już wizytacji w 1920 roku, ks. A. Zarzycki pisał w „Referacie o stanie moralnym parafii”, że młodzież męska co najmniej cztery razy w roku przystępuje do sakramentu eucharystii. Natomiast dziewczęta, zwłaszcza należące do żywego różańca, co dwa lub cztery tygodnie. Z kolei o dzieciach

szkolnych wspomina, że „chodzą do kościoła w niedzielę i święta z wyjątkiem czasu gdy jest pasionka”.¹⁴

Brak informacji o dorosłych można tłumaczyć raczej ich licznym i częstym przystępowaniem do komunii świętej. Jest to jedyne źródło pisane z okresu międzywojennego, mówiące w sposób bardzo ogólny o korzystaniu z sakramentu eucharystii. Z wypowiedzi osób starszych można jedynie dodać, że dzieci szkolne, prawie wszystkie, przystępowały do tego sakramentu w każdy I piątek miesiąca. Nikt też nie pamięta, by jakieś dziecko nie było dopuszczone do I komunii świętej. Trzeba dodać, że wydarzenie to zdecydowanie nie było związane z jakąkolwiek uroczystością domową. Dzieci po przyjęciu I komunii świętej jeszcze w tym samym dniu wracały często do swoich codziennych zajęć.¹⁵ Ostatnia I komunia święta po wybuchu II wojny światowej odbyła się w październiku 1941 roku.¹⁶

Równie trudno precyzyjnie ustalić stopień przystępowania do komunii św. w latach 1945 – 1966. Brak jest bowiem danych liczbowych. Z ogłoszeń niedzielnych z tego okresu wynika, że praktykowana przez dzieci i młodzież była komunია święta I – piątkowa.

Tradycyjnie okresem wzrostu przystępowania do komunii przez starszych było Boże Narodzenie i Wielkanoc. Do I komunii świętej dzieci przystępowały z reguły po niedzieli Trójcy Św. Tu również brak informacji jak duże to były grupy.

Dokładne dane liczbowe co do przyjętych komunii świętych w latach 1966 – 1991 podaje poniższa tabela.¹⁷

Tabela 8**Liczba rozdanych komunii św. W latach 1966 - 1991**

Rok	Liczba rozdanych komunii św.			
	Ogółem	Średnia roczna	Komunia wielkanocna	I piątek miesiąca
1966	45 000	124	2 300	800
1974	40 000	110	2 500	700
1978	Brak danych		1436	Brak danych
1983	62 000	171		200
1985	69 000	190		Brak danych
1986	71 000	195	1 400	Brak danych
1987	70 000	193	1355	Brak danych
1988	74 000	204	Brak danych	Brak danych
1989	82 000	226	Brak danych	270
1990	95 000	262	Brak danych	Brak danych
1991			Brak danych	Brak danych

Łatwo zauważalna tendencja wzrostowa świadczy o pogłębianiu życia eucharystycznego wśród parafian. Oznacza to również, że coraz liczniejszy był udział wiernych, nie tyle w niedzielnych Mszach, co w dni powszednie. Pokazuje to poniższa tabela dotycząca uczestnictwa parafian w niedzielnych Mszach św..¹⁸

Tabela 9**Uczestnictwo parafian w wybranych mszach niedzielnych**

Data	Liczba Mszy św. w niedzielę	Liczba obecnych na Mszy św.	Liczba rozdanych komunii
20.05 1979	3	1754	215
16.09.1979	3	1673	291
09.03. 1980	3	1810	280
29.03 1981	3	1750	169
20.09. 1981	3	2030	354

Liczba rozdanych komunii na niedzielnych Mszach św. ujętych w powyższej tabeli niewiele przekracza średnią przypadającą na dany rok.

Jeśli chodzi o dzieci przystępujące do I komunii świętej, to pierwsze dokładne dane pochodzą 1967 roku.¹⁹ Przedstawiało się to następująco:

Tabela 10

Liczba dzieci przystępujących do I komunii św. w latach 1967 - 1991

Rok	Liczba dzieci przystępujących do I komunii	Rok	Liczba dzieci przystępujących do I komunii	Rok	Liczba dzieci przystępujących do I komunii
1967	61	1978	49	1985	66
1972	56	1979	43	1986	48
1973	53	1980	91	1987	60
1974	62	1981	59	1988	46
1975	39	1982	54	1989	58
1976	57	1983	58	1990	48
1977	49	1984	58	1991	65

Liczba dzieci wynikała z liczebności danego rocznika. Zauważalny wzrost zanotowano w 1980 roku. W rzeczywistości do I komunii przystąpiły wówczas dwa roczniki: 1970 – 38 dzieci i 1971 – 53 dzieci. Był to bowiem rok w którym dopuszczono do przyjęcia tego sakramentu dzieci z klasy II szkoły podstawowej.

Ściśle związany z sakramentem eucharystii jest sakrament pokuty. Wprowadza on nas w stan łaski, którą tracimy przez grzech. W okresie 1915 – 1946 , w dostępnych materiałach nie było zapisanych konkretnych dni i godzin słuchania spowiedzi. Można jednak przyjąć, że skoro parafianie opatowscy przystępowali w tym okresie do komunii, to korzystali uprzednio z sakramentu pojednania. Zgodnie z praktyką Kościoła była na pewno spowiedź wielkanocna i adwentowa oraz przed każdym I piątkiem miesiąca.

Analiza „Ogłoszeń niedzielnych” z lat 1946 – 1948 wykazała , że ks. Leon Bolesławski słuchał spowiedzi raz w tygodniu przez około godzinę, głównie w sobotę. Była też spowiedź wielkanocna i adwentowa dla całej parafii. Zapraszano wówczas księży z okolicznych parafii. Podobnie przed odpustem św. Floriana. W dniach , kiedy odprawiano msze św. w kaplicach, przed ich rozpoczęciem była możliwość spowiedzi dla mieszkańców danej wioski.²⁰

W okresie urzędowania ks. J. Nowaka okazja do spowiedzi była pół godziny przed każdą Mszą św.. Natomiast, podobnie jak za jego poprzednika, w okresie wielkanocnym i adwencie była spowiedź dla wszystkich parafian. Raz w miesiącu starano się dać okazję do spowiedzi chorym.²¹

Duszpasterze spowiadali również przed I piątkiem miesiąca i przed odpustem św. Floriana.²²

Podobnie wyglądało sprawowanie sakramentu pokuty za ks. J. Ratajczaka, do roku 1989. Jedynie spowiedź przed I piątkiem miesiąca była dla dzieci z Opatowa. Pozostałe przystępowały do comiesięcznej spowiedzi przy okazji Mszy św. w kaplicach.²³

Sytuacja uległa zmianie, gdy parafia otrzymała wikariusza. Obecność dwóch księży umożliwiła słuchanie spowiedzi w pięciu punktach parafii: Opatowie, Trzebieniu, Lipiu, Biadaszkach i Łęce Opat. w I piątek miesiąca wprowadzono spowiedź dla dzieci z całej parafii, które były u I komunii świętej.²⁴ W dniach kiedy była spowiedź wielkanocna lub adwentowa, zaproszeni spowiednicy słuchali jej w dwóch kościołach: parafialnym i filialnym w Łęce Opatowskiej.²⁵

W sumie parafianie mieli ułatwiony dostęp do sakramentu pokuty, co owocowało coraz liczniejszym korzystaniem z eucharystii.

Sakrament małżeństwa, przez który dwoje ludzi, mężczyzna i kobieta, tworzą jeden , nierozzerwalny związek na wzór miłości Chrystusa do Kościoła, urzeczywistnia się obecność Boga w świecie.

Źródła nie wspominają o jakichkolwiek wykroczeniach przeciwko nauce Kościoła na temat małżeństwa w parafii opatowskiej. Trzeba więc przyjąć, że

zawierano związki małżeńskie ważnie , czyli w obecności proboszcza lub wikarego i dwóch świadków.

Liczbę tak zawartych związków małżeńskich podaje poniższa tabela.²⁶

Tabela 11

Liczba zawartych związków małżeńskich w latach 1915 - 1991

Rok	Liczba ślubów	Rok	Liczba ślubów	Rok	Liczba ślubów	Rok	Liczba ślubów	Rok	Liczba ślubów
1915	3	1931	20	1947	34	1963	30	1979	26
1916	5	1932	28	1948	25	1964	20	1980	25
1917	14	1933	31	1949	18	1965	20	1981	23
1918	10	1934	20	1950	24	1966	31	1982	33
1919	40	1935	17	1951	23	1967	14	1983	28
1920	16	1936	26	1952	27	1968	25	1984	35
1921	27	1937	25	1953	29	1969	34	1985	27
1922	29	1938	25	1954	17	1970	37	1986	29
1923	19	1939	27	1955	27	1971	31	1987	20
1924	22	1940	19	1956	27	1972	34	1988	26
1925	12	1941	<i>Br.danych</i>	1957	27	1973	29	1989	22
1926	13	1942	<i>Br.danych</i>	1958	20	1974	35	1990	25
1927	17	1943	<i>Br.danych</i>	1959	28	1975	22	191	19
1928	25	1944	<i>Br.danych</i>	1960	26	1976	31		
1929	21	1945	54	1961	31	1977	21		
1930	17	1946	48	1962	31	1978	36		

Zauważalna jest bardzo niska liczba ślubów w latach 1915 – 1918, co należy tłumaczyć trwaniem działań wojennych. Już bowiem w roku 1919 zawarto aż 40 ślubów. Podobna prawidłowość występuje po zakończeniu II wojny światowej. Wówczas sakrament małżeństwa zawarło : 54 par w 1945 roku i 48 par w 1946 roku – najwięcej w całym okresie objętym pracą.

W okresie międzywojennym nie wymagano od narzeczonych żadnego przygotowania do przyjęcia tego sakramentu.²⁷ Dopiero po II wojnie światowej wprowadzono trzy etapy takiego przygotowania. Przygotowanie dalsze dokonywało się w ramach katechizacji, bliższe – na kursie przedmałżeńskim, bezpośrednio – dwa spotkania z kapłanem i jedno w poradni małżeńskiej. Na kursy przedmałżeńskie narzeczeni uczęszczali głównie do Kluczborka i Kępna.²⁸ Opieka duszpasterska młodych małżeństw polegała na ich udziale we mszach stanowych dla rodziców, przygotowaniu do chrztu oraz rekolekcje parafialne i w czasie kolędy.²⁹

Ostatni z omawianych sakramentów, namaszczenie chorych, w którym Chrystus włącza chorego w swoje zbawcze dzieło, nadając jego chorobie i cierpieniu sens, był udzielany wszystkim, którzy zwrócili się o to do kapłana. Często obowiązek ten ciążył na rodzinie chorego. Zdarzały się jednak przypadki, że chory zmarł bez zaopatrzenia olejami świętymi. W 1983 roku były trzy takie przypadki. Natomiast w 1989 roku pięć osób zostało namaszczonych po śmierci (nagły zgon), a trzy nie zostały namaszczone (dwie zmarły w wypadkach drogowych, a w trzecim przypadku rodzina nie zgłosiła).³⁰

2. Nabożeństwa

Obok sakramentów, które wprowadzają nas we wspólnotę z Bogiem, istnieją różne formy liturgicznej i paraliturgicznej modlitwy, które ogólnie nazywa się nabożeństwami.

O nabożeństwach w okresie 1915 – 1946 wiadomo bardzo mało. Jedyne źródłem w tej mierze są wypowiedzi starszych mieszkańców parafii. W niedziele i święta, z reguły po mszy św. następowało wystawienie Najświętszego Sakramentu. Odbywały się też procesje. Po południu, prawie w każdą niedzielę śpiewano nieszpory. Bardzo licznie uczestniczono w Gorzkich Żalach i Drodze Krzyżowej. Istniało także nabożeństwo 40 – godzinne.

W Wielkim Tygodniu adorowano Grób Pański.

Zachowane ogłoszenia niedzielne z lat 1946 – 1990 oraz sprawozdania wizytacyjne pozwalają na dokładniejsze przedstawienie praktykowanych wówczas form nabożeństw oraz ukazanie zmian, jakie w dziedzinie religijności zachodziły. W okresie urzędowania ks. L. Bolesławskiego istniały następujące formy nabożeństw.:

Nieszpory – w każdą niedzielę i święta

Godzina św. – w każdy czwartek

Wystawienie Najświętszego Sakramentu z litanią do SPJ – prawie w każdą niedzielę po sumie

Różaniec – cały październik

Wotywa ku czci NSPJ – rano w I piątki miesiąca

Droga Krzyżowa – w Wielkim Poście

Gorzkie Żale – w Wielkim Poście

Triduum do św. Józefa – przed 18 marca

Majowe do MB – maj

Nowenna do Ducha Św. – przed ZDS

Nieszpory łacińskie i żałobne – w uroczystość Wszystkich Świętych

Adoracja całodzienna – 11 listopada

Jutrznia – w Wigilię Bożego Narodzenia

Procesje błagalne – przed Wniebowstąpieniem.³¹

Nie było już wówczas nabożeństwa 40 – godzinnego. W 1947 roku zaniechano również odprawiania Triduum do Św. Józefa. Po objęciu urzędu proboszcza przez ks. J. Nowaka wprowadzono nabożeństwo czerwcowe do NSPJ.³²

Zanikła natomiast jutrznia w Wigilię Bożego Narodzenia. W następnych latach pojawiły się nowe nabożeństwa, których rodzaj i liczba uległy około 1975 roku stabilizacji. Potwierdza to wykaz nabożeństw zamieszczony w sprawozdaniu wizytacyjnym z 1990 roku.³³ Były to następujące nabożeństwa:

Godzina św.

O uproszenie powołań

Z okazji I piątku miesiąca do NSPJ
Z okazji I soboty miesiąca do NSMB
Majowe
Październikowe
Gorzkie Żale
Droga Krzyżowa
Błagalne z racji św. Marka
Dni Krzyżowe
O szczęśliwe żniwa
Dziękczynne za żniwa
Dla kierowców do św. Krzysztofa
Za poległych w czasie wojny
Przy żłóbku
Misyjne
W intencji Ojca św.
Dla Straży Honorowej
Nieszpory
Na zakończenie roku kalendarzowego
Stanowe

Z wymienionych wyżej parafianie najliczniej uczestniczyli w Gorzkich Żalach, procesjach błagalnych i w Dni Krzyżowe.

W 1988 roku ks. J. Ratajczak wprowadził Nowennę do MBNP.³⁴ Odprawia się ją do dziś w każdą środę przed obrazem Matki Bożej Szkaplerznej. W rok później wprowadzono Drogę Krzyżową dla dzieci w Opatowie , której przewodniczył ks. wikariusz J. Dutkowiak.

Jeśli chodzi o nabożeństwa w kaplicach i kościele filialnym w Łęce Opatowskiej, to miały one charakter paraliturgiczny. Były to głównie: Różaniec i majowe. Po dokonaniu erekcji Drogi Krzyżowej w kaplicy w Biadaszkach i w kościele w Łęce Opatowskiej, również tam wierni tych wiosek rozważali w Wielkim Poście

zbawcze dzieło Jezusa. Ponadto w wyniku wizytacji pasterskiej w 1990 roku wprowadzono na krótko adorację Najświętszego Sakramentu w Łęce Opatowskiej.³⁵

3. Głoszenie słowa Bożego i nauczanie

Inną, równie ważną formą duszpasterstwa, jest głoszenie słowa Bożego oraz nauczanie zasad wiary chrześcijańskiej. Jest to wypełnienie nakazu Chrystusa: „Idźcie i nauczajcie wszystkie narody...” (Mt 28,19a).

Kościół od samego początku traktował wypełnienie misji prorockiej za wielki obowiązek. Świadczą o tym wypowiedzi Piotra i Jana (por. Dz 3,20) oraz św. Pawła.

Odpowiedzialnym za właściwe przepowiadanie słowa Bożego i nauki katolickiej na poziomie parafii jest biskup. Czyni to poprzez ustanowionego przez siebie prezbitera oraz odpowiednio przygotowanych ludzi świeckich, którym udziela swej misji kanonicznej.

Najczęściej stosowane formy głoszenia słowa Bożego na terenie parafii opatowskiej to: kazania i homilie, rekolekcje i misje oraz katechezy.

Jeśli chodzi o kazania i homilie, to z analizy sprawozdań wizytacyjnych wynika, że były one głoszone w każdą niedzielę i święta. Ponadto w okresie Wielkiego Postu były głoszone na „Gorzkich Żalach” tzw. kazania pasyjne. Często wygłaszali je poproszeni o to kapłani z innych parafii. Okazyjnie duszpasterze głosili kazania na mszach codziennych, gdy był liczniejszy udział wiernych (np. Dzień Kobiet, Matki, zakończenie roku szkolnego itp.).³⁶ niewiele można powiedzieć o ich treści. Najczęściej były one dopasowane do okresu liturgicznego oraz obchodzonych świąt. Wyjaśniały prawdy wiary oraz zasady moralności chrześcijańskiej. W okresie po II wojnie światowej występowały w kazaniach akcenty związane z „Programem duszpasterskim” Episkopatu na dany rok.

W okresie międzywojennym coraz powszechniejszym zjawiskiem w Kościele polskim stawała się praktyka rekolekcji i misji ludowych. Odbywały się one przeważnie w okresie Wielkiego Postu. Głoszono wówczas tzw. kazania stanowe. Kaznodzieje wywodzili się ze zgromadzeń zakonnych.³⁷

Nie udało się ustalić dat misji w tym okresie. O tym, że były świadczą losy krzyża misyjnego przy kościele. Natomiast rekolekcje odprawiano z reguły co roku.³⁸

Po II wojnie światowej pierwsze misje odbyły się w dniach 2 – 11 maja 1947 roku. Przeprowadzili je oo. Redemptoryści z Torunia. Karol Szraut i Edmund Zieliński. Zanotowano duży udział wiernych. W czasie ich trwania rozdzielono ponad 6 tysięcy komunii świętych. Widoczne też było wielkie przejście parafian głoszonymi naukami.³⁹

Kolejne misje w parafii miały miejsce w następujących latach: 1961, 1973, 1983, 1990.⁴⁰

W 1983 roku przeprowadzili je oo. Sercanie z Krakowa. Ich owocem był wzrost liczby komunii św.. Nastąpiło wówczas oddanie parafii i wszystkich rodzin opiece NSPJ. Obraz Serca Jezusa znalazł się prawie w każdym domu. Każda rodzina zobowiązała się w I piątki miesiąca o godzinie 21.00, na głos dzwonów ponawiać akt ofiarowania się Sercu Jezusa.⁴¹

Natomiast w 1990 roku misje zostały połączone z Parafialnym Kongresem Eucharystycznym.⁴²

W przypadku rekolekcji, to w pierwszych latach powojennych źródła nie podają, by się odbywały. Pierwsza wzmianka pochodzi z 1966 roku. Od tej pory były one organizowane co roku w okresie Wielkiego Postu. Zmiana terminu nastąpiła w 1978 roku, gdy proboszczem był ks. J. Ratajczak. Uznał on okres Adwentu za bardziej dogodny dla parafian (charakter wiejski parafii).⁴³

Wielką troskę przywiązywali kolejni proboszczowie do katechezy. Ze źródeł wynika, że byli nią objęci praktycznie wszyscy parafianie.

W latach 1915 – 1939 katechizacja dzieci prowadzona była w szkołach. Na terenie parafii znajdowały się trzy szkoły powszechne: w Opatowie – III stopnia, w Łęce Opatowskiej - I stopnia, w Trzebieniu – II stopnia.⁴⁴

W okresie władzy pruskiej nauczanie odbywało się w języku niemieckim, a naukę religii prowadzili nauczyciele tych szkół, posiadający misję kanoniczną, czyli upoważnienie od ks. biskupa. Niestety źródła nie podają kto uczył religii do roku 1921. Dopiero od tego roku pochodzą pierwsze pisma do Kurii o udzielenie misji kanonicznej. Otrzymały ją wówczas siostry Stanisława i Jadwiga Witkowskie - nauczycielki w Trzebieniu. O obu ks. A. Zarzycki wyraził pozytywną opinię.⁴⁵ Z kolei w 1923 udzielono misje kanoniczne na dwa lata Anieli Podhaliczowej i na trzy lata Andrzejowi Sobczakowi - nauczycielom w Łęce Opatowskiej.⁴⁶

Kolejna misja kanoniczna pochodzi z 1927 roku. Otrzymała ją Anna Lisińska, ucząca w Opatowie w I, III i IV oddziale. Warto trochę przy tej osobie zatrzymać się, gdyż była uważana przez ks. A. Zarzyckiego za bardzo wartościową nauczycielkę i katechetkę.⁴⁷ Egzamin kwalifikacyjny zdawała w 1922 w Lesznie. Zanim losy rzuciły ją do Opatowa pracowała w szkole w Chojęcinie, parafia Bralin. W Opatowie nauczala do września 1937. W międzyczasie wyszła za mąż przyjmując nazwisko Łabanowska. Z tą chwilą zamieszkiwała w Siemianicach. Jej mąż bowiem pracował w Straży Granicznej. Stąd na rok przed wybuchem wojny została przeniesiona do szkoły w tejże miejscowości.

W szkole opatowskiej założyła prężnie działającą Krucjatę Eucharystyczną.

Nie wszyscy wymienieni nauczyciele reprezentowali właściwy poziom moralny. Świadczy o tym sprawa Andrzeja Sobczaka. W 1926 zawarł on bowiem małżeństwo na kontrakcie cywilnym z Jadwigą Witkowską. Brak ślubu kościelnego zaniepokoił ks. A. Zarzyckiego. Musiał interweniować w Kurii. W piśmie doń skierowanym pisał, że parafianie z Łęki Op. wobec tej sytuacji są obojętni. Natomiast parafianie innych miejscowości, a nawet Siemianic, „gorszą się tym”.⁴⁸

W rezultacie Sobczakowi cofnięto misję kanoniczną. Mimo to nadal nauczał religii. Czyżby władza kościelna była bezsilna? W dwa lata później ks. Zarzycki zarzucał mu nieuczęszczenie na niedzielne i świąteczne Msze św. w kościele w Opatowie, „czym nie dawał dobrego przykładu dzieciom i pozostałym parafianom”.⁴⁹ Być może to spowodowało zmianę w jego zachowaniu, gdyż w 1928 otrzymał misję kanoniczną do 1938.⁵⁰ Należy też przypuszczać, że zawarł w końcu ślub kościelny

Od 1928 w szkole opatowskiej uczyli religii Władysław Mazurek i Roman Markowski. Obaj nie zdawali egzaminu kwalifikacyjnego. Uczyli za ustną zgodą proboszcza.⁵¹

Wśród uczących religii często następowały zmiany spowodowane ich przejściami do innych placówek oświatowych.

Wspomniane już siostry Witkowskie, uczące w Trzebieniu, zostały zastąpione w 1923 przez Stanisława Stasika i Stefana Wyparta. Obaj uczyli na mocy misji kanonicznej.⁵² W sześć lat później dołączyła do grona tej szkoły Ludwika Stasik, ucząca wcześniej w szkołach powszechnych w Słupi i Piaskach. Posiadała ona także misję kanoniczną.⁵³

Wspomniany już Stanisław Stasik prawdopodobnie w 1931 został przeniesiony do Opatowa na stanowisko kierownika szkoły, gdyż jako uczącą religii w szkole trzebieńskiej dokumenty wymieniają Janinę Michalewiczówna. Urodzona w Poznaniu, tam też zdawała maturę w 1930 roku. Zanim przysłała do Trzebienia uczyła jeden miesiąc w Siemianicach. W listopadzie 1931 roku otrzymała misję kanoniczną.⁵⁴

Dwukrotnie, w 1936 i 1938 roku, przeprowadzono w szkołach parafii wizytacje. Dzięki temu możliwe jest podanie nazwisk wszystkich uczących religii, stopień ich przygotowania i zaangażowania oraz jakimi podręcznikami i pomocami wówczas się posługiwano.

Poniższa tabela zawiera wykaz uczących religii w poszczególnych szkołach w 1936 roku i dla porównania w 1938 roku.

Tabela 12***Nauczyciele religii w poszczególnych szkołach parafii (1936 i 1938 r.***

Rok	Szkoła	Nazwisko i imię	Misja kanoniczna
1935/36	Opatów	Stasik Maria	Do 1940 roku
1935/36	Opatów	Łabanowska Anna (Lisińska)	Do 1938 roku
1935/36	Opatów	Knasiakowska Maria Sabina	Do 1938 roku
1935/36	Opatów	Pastusiak Jadwiga	Przyst. Do egzam.
1935/36	Łęka Op.	Berońska Maria	Do 1937 roku
1935/36	Trzebień	Dudziak Władysław	Do egz. Prakt.
1937/38	Opatów	Bzdega Franciszka	Stara się o misję
1937/38	Opatów	Stasik Stanisław	Do 1938 roku
1937/38	Łęka Op.	Berońska Maria	Do 1940 roku
1937/38	Trzebień	Pietz Wanda	Do 1942 roku

W większości nauczyciele ci dobrze wywiązywali się ze swoich obowiązków. Szczególnie wyróżniały się pp. Łabanowska Anna (prowadziła Krucjatę Eucharystyczną) oraz Knasiakowska Maria. Nieco zastrzeżeń budził Wł. Dudziak. Jako były prawnik i ekonomista miał pewne problemy z prowadzeniem lekcji religii (metodyką). Ponadto był rozwiedziony i mieszkał z kobietą bez związku małżeńskiego. Stąd jego wpływ na dzieci i środowisko nie był pozytywny. Kierownik szkoły w Trzebieniu p. Pietz starał się go usunąć ze szkoły. I rzeczywiście w październiku 1936 cofnięto mu misję. Bardzo słabą ocenę otrzymała Berońska Maria. Uczyła mechanicznie i miała bardzo słaby wpływ na dzieci. Ponadto te ostatnie jej nie lubiły. Potwierdziła te opinie wizytacja z 1938 roku.

Jeśli chodzi o pomoce dydaktyczne oraz podręczniki, to były one bardzo ograniczone. Korzystano głównie z katechizmu i Historii Biblijnej. W 1938 roku miało je tylko około 50% dzieci. Z pomocy dydaktycznych nauczyciele mieli do

dyspozycji po kilka obrazów biblijnych oraz mapę Palestyny. Zdarzało się, że dzieci opuszczały zajęcia szkolne, zwłaszcza w okresie tzw. „pasionki”. Mimo to poziom wiedzy religijnej u dzieci był dobry.⁵⁵

W dekrete powizytacyjnym z 1921 roku bp E. Dalbor napisał: „Egzamin dzieci wypadł dość dobrze. Mniej dobrze wypadły dzieci Szkoły Trzebieńskiej”.⁵⁶

Oprócz wyżej wymienionych nauczycieli pracujących w szkołach była jedna - prywatna - Kazimiera Gogulska. Zajmowała się ona wykształceniem 8 - letniego syna dzierżawcy(od 1927) majątku Opatów p. Bytnerowicza.

Przed udzieleniem jej misji kanonicznej Kuria zaleciła ks. dziekanowi A. Zarzyckiemu zwizytowanie jej nauki religii.⁵⁷ Zachowało się sprawozdanie z tej wizytacji, które daje ogólny pogląd na zakres wiedzy objętej nauczaniem religii w tym okresie. Przytaczam je w całości:

„Chłopiec, którego uczy p. Kazimiera Gogulska umie dobrze:

1. Pacierz (Ojciec nasz, Zdrowaś Mario, Wierzę w Boga, X Przykazań Bożych)
2. Katechizm ogólny nie cały
3. Z Nowego Testamentu od Zwiastowania do Wniebowzięcia Maryi
4. Z Starego Testamentu od stworzenia świata do Pan Bóg karze za grzech i obiecuje Zbawiciela.

Chłopiec uczy się dopiero I rok”.⁵⁸

We wrześniu 1927 roku udzielono jej misji kanonicznej na trzy lata.⁵⁹

Oprócz katechezy szkolnej, dzieci mające przystąpić do sakramentów pokuty i eucharystii, miały dodatkowe lekcje prowadzone przez ks. proboszcza w kościele.⁶⁰

W okresie międzywojennym istniał **Rejon Szkolny Opatowski**. Świadczy to o dużej pozycji Opatowa. W okresie od 1 lutego 1935 do końca czerwca 1937 jego wizytatorem był ks. dr Fr. Komorowski - proboszcz opatowski.⁶¹ Zobowiązany był do wizytowania nauczycieli w następujących miejscowościach: Ignacówka, Janówka, Jutrków, Kuźnica Skakawska, Kuźnica Słupska, Laski, Kuźnica Trzcńska, Lubczyzna, Łęka Opatowska, Mirków, Opatów, Piaski,

*Piotrówka, Podzamcze, Raków, Słupia p.Kępnem, Siemianice, Smardze, Teklinów, Torzeniec, Trzcina, Trzebień, Wodziczna, Wyszczanów.*⁶²

*W roku szkolnym 1934/35 , mimo monitów Kurii , nie przeprowadził wizytacji, gdyż jak pisał : "brak było rozkładu godzin nauki, a Inspektorat Szkolny w Ostrzeszowie polecił przestać go dopiero w nowym roku szkolnym".*⁶³

Podległe mu szkoły zwizytował w roku szkolnym 1935/36. Ocena pracy nauczycieli religii wypadła pozytywnie. W podsumowaniu tej wizytacji podkreślał duże, poza wyjątkami, zaangażowanie nauczycieli. W roku szkolnym 1935/36 próbowano wprowadzić do szkół pozdrowienie świeckie. Zachowało się pismo informujące Kurię o zdecydowanym proteście parafian opatowskich, który spowodował zaniechanie tego nowego zwyczaju we wszystkich szkołach rejonu.

*W sprawozdaniach powizytacyjnych ks. Komorowski wspomina także o istnieniu w szkole opatowskiej silnej organizacji - **Krucjaty Eucharystycznej** - założonej przez bardzo religijną p. Łabanowską. Niestety kierownik szkoły Stasik w r. szk. 1935/36 zniósł tę organizację. Motywował to tym, że w rozporządzeniach szkolnych Kuratorium Poznańskiego nie ma wyraźnej zgody na jej funkcjonowanie na terenie szkoły. Sprawa ta stała się powodem poważnego konfliktu pomiędzy ks. Fr. Komorowskim a St. Stasikiem. Ten ostatni znany był ze swych lewicowych poglądów, a jednocześnie należał do bardziej aktywnych członków „Ogniska” ZNP. Tym bardziej dziwi fakt, że nauczał religii.*

Ksiądz Fr. Komorowski uważał, że poza wyjątkami, nauczyciele opatowscy nie solidaryzowali się z ZNP, mimo swej do niego przynależności.. tłumaczył to względami finansowymi.⁶⁴ Przy okazji sporu o Krucjatę, który trwał przez cały rok szkolny 1936/37, w swych wystąpieniach publicznych ks. Fr. Komorowski otwarcie krytykował zarządzenia władz oświatowych, samych nauczycieli, stan podręczników i wyposażenia szkół w pomoce naukowe. Wyrażnie opinie te nie odpowiadały co gorliwszym członkom ZNP - głównie kierownikowi St. Stasikowi. Proboszcz i wizytator w jednej osobie uważał, że nauczyciele

opatowscy raczej nie solidaryzowali się z ZNP, mimo przynależności doń, co wynikało raczej ze względów materialnych niż ideowych. W konsekwencji ten zaostrzający się spór doprowadził do wystosowania przez grono nauczycielskie w Opatowie do Kuratorium zażalenia przeciwko ks. Komorowskiemu.⁶⁵

Trudno określić czy byli to wszyscy nauczyciele tej szkoły. Konflikt zaognił się do tego stopnia, że ks. proboszcz nie był w stanie przeprowadzić wizytacji w szkole opatowskiej ze względu na „negatywne nastawienie i odnoszenie się do niego nauczycieli związkowców.” W maju 1937 złożył wniosek o zwolnienie go z obowiązków wizytatora.⁶⁶

Poproszony przez Kurię o wyjaśnienia przyznał, że stosował krytykę polityki oświatowej władz, lecz „nie w tym duchu co uznali nauczyciele opatowscy”⁶⁷.Zdecydowany nacisk Kuratorium „dla dobra współpracy i wzajemnej zgody” spowodował, że w sierpniu doszło do odwołania ks. Komorowskiego z funkcji wizytatora nauki religii w szkołach rejonu opatowskiego.⁶⁸

Do 15 listopada 1937 roku Kuria nie mianowała nowego wizytatora, mimo monitów Kuratorium. Dopiero z tym dniem nowym wizytatorem został ks. proboszcz Falkowski z Trzciny.⁶⁹

Chcąc ułatwić kontakt nowemu wizytatorowi ze szkołami oraz kierując się względami komunikacyjnymi sporządzono wówczas nowy wykaz szkół rejonu opatowskiego. Były to : Buczek,, Grębanin, Janówka, Ignacówka, Krzyżowniki, Kuźnica Trzcńska, Kuźnica Słupska, Laski, Łęka Mroczeńska, Łęka Opatowska, Marianka Mroczeńska, Mroczeń, Opatów, Piotrówka, Proszów, Raków, Rychtal, Sadogóra, Siemianice, Smardze, Stogniewice, Trzcina, Trzebień, Wodziczna, i Żórawiniec.⁷⁰

Tuż przed wybuchem wojny, w 1939 , wprowadzono niewielkie zmiany: w miejsce Grębanina, Łęki Mroczeńskiej, Marianki Mroczeńskiej, Mroczenia i Żórawinca weszły szkoły w Darnowcu i Joance.⁷¹

Ks. Falkowski był wizytatorem tego rejonu do wybuchu II wojny światowej.⁷² Przeprowadził tylko jedną wizytację w roku szkolnym 1937/38. Objęła ona dwadzieścia szkół rejonu. Zastanawiające jest, że nauczycielem religii w szkole opatowskiej był wówczas Stanisław Stasik.

Katecheza młodzieży i dorosłych głoszona była na mszach stanowych, w czasie rekolekcji i misji oraz na spotkaniach z grupami duszpasterskimi. Najczęstszą formą były kazania katechizmowe.

Minęła II wojna światowa. Zmieniła się sytuacja polityczna kraju. A jednak do 1961 katechizacja nadal była prowadzona w szkołach. Niestety nie można w pełni odtworzyć kadry katechetycznej z tego okresu. W źródłach wspomina się jedynie p. Zofię Czerniak i p. Pregiel.⁷³ Obie uczyły religii od 1946 roku w szkole w Łęce Op.. W 1949 roku ks. L. Bolesławski pisał, że nauczyciele religii posiadają misje kanoniczne.⁷⁴ Katechetami byli także proboszczowie : Leon Bolesławski i Józef Nowak.

W dniu 14 lipca 1961 Sejm uchwalił ustawę „O rozwoju systemu oświaty i nauczania”, która spowodowała usunięcie religii ze szkół państwowych. Był to efekt stale pogarszających się stosunków Państwo – Kościół.

Zarządzenie ministra oświaty z 19 sierpnia ściśle określało zasady organizowania nauczania religii przy parafii. Zajęcia te miały być prowadzone w kościołach lub innych pomieszczeniach parafialnych w wymiarze nie większym niż 2 godziny tygodniowo dla każdego oddziału. Każdy punkt katechetyczny wymagał zarejestrowania. Duchowni, by prowadzić w nich zajęcia, musieli posiadać zgodę inspektora oświaty, który sprawował również nadzór nad właściwą organizacją katechezy.

Parafia opatowska, jak wiele w kraju nie była przygotowana do przejęcia katechizacji na swym terenie. Dotyczyło to szczególnie bazy lokalowej. Siłą rzeczy zajęcia musiały odbywać się w miejscach najmniej do tego przygotowanych.

W Opatowie prowadzone były w zakrystii kościoła parafialnego, w Trzebieniu w kaplicy, natomiast dzieci z Łęki zmuszone były uczyć się w kaplicy w oddalonej ok. 1,5 km od szkoły kaplicy w Lipiu. Ks. J. Nowak zmuszony był do takiej decyzji ze względu na zbyt małe rozmiary kaplicy w Łęce Opatowskiej. Sytuacja taka trwała do końca roku szkolnego 1987/88, kiedy to zakończono budowę kościoła w Łęce Opatowskiej wraz z salką katechetyczną.

Wszystkie trzy punkty katechetyczne pozbawione były stołów oraz elementarnych środków dydaktycznych. Dzieci siedziały na zwykłych ławkach bez oparc. Początkowo nawet nie było w nich ogrzewania.

Inną konsekwencją zarządzenia Ministra Oświaty było spowodowanie odejścia z katechezy nauczycieli świeckich. Narastająca wrogość wobec Kościoła ze strony władz komunistycznych oraz obawa o los swój i rodziny sprawiały, że w zdecydowanej większości nie włączali się w katechizację przy parafii. Sytuacja ta przypominała nieco czasy dawniejszych prześladowań. W rezultacie cały ciężar katechizacji spoczął na kapłanach. Władze wiedziały co robią. Fizyczną bowiem niemożliwością było zrealizować w każdej klasie dwie godziny katechezy tygodniowo. Sytuację dodatkowo komplikowała obecność trzech szkół podstawowych na terenie parafii. Wymagało to bowiem dojazdów ks. katechety do poszczególnych punktów, co przy ówczesnych środkach lokomocji nie było sprawą prostą, zwłaszcza zimą.

Wiele lekcji wypadło ze względu na inne obowiązki duszpasterskie takie jak: wyjazdy kapłanów na słuchanie spowiedzi w innych parafiach dekanatu w okresie Adwentu i Wielkiego Postu, kongregacje dekanalne, kolęda oraz rekolekcje parafialne. Mimo tych utrudnień zajęcia odbywały się w każdym punkcie w wyznaczony dzień w wymiarze jednej godziny tygodniowo dla każdej klasy. Trzeba zaznaczyć, że dyrektorzy poszczególnych szkół starali się tak układać plan lekcji, by katecheza była zaraz po lekcjach w szkole. Dzięki temu dzieci, zwłaszcza z innych wiosek, nie musiały drugi raz przyjeżdżać na lekcje religii.

Katecheza dla młodzieży odbywała się w każdą niedzielę po mszy św.

W okresie duszpasterzowania ks. proboszcza J. Nowaka, nauczaniem zajmowali się głównie księża wikariusze, w wymiarze około 30 godzin tygodniowo. Proboszcz prowadził jedynie katechezę dzieci I – komunijnych.

Jego następca ks. proboszcz J. Ratajczak podjął wysiłki zmierzające do polepszania warunków nauczania. Pierwszym krokiem było przystosowanie jednego z budynków gospodarczych na probostwie, na pomieszczenie katechetyczne dla dzieci z Opatowa. Wyposażono je w odpowiednie stoły i taborety, tablice oraz skromne pomoce dydaktyczne. Zainstalowano ogrzewanie elektryczne. Nauczanie religii w tej salce rozpoczęto od 1 września 1977 roku. Jednocześnie starał się on stopniowo wprowadzać 2 godziny katechezy tygodniowo dla poszczególnych klas. Było to jednak uzależnione od zaangażowania dodatkowych katechetów. W 1978 roku obok ks. proboszcza, który miał 20 lekcji tygodniowo, w parafii uczył ks. Michał Pacholczyk, wikariusz z Podzamcza w wymiarze 5 godzin tygodniowo. Mimo tego nadal wszystkie klasy miały po jednej godzinie religii tygodniowo. Dopiero rok później, po zatrudnieniu p. Kazimierza Semby, katechety z Kępna, wprowadzono 2 lekcje w tygodniu dla dzieci przygotowujących się do I komunii świętej.⁷⁵

W innych klasach było to niemożliwe. Oświata polska przeżywała bowiem w tym czasie kolejną przygodę zwaną reformą pt. „Szkoły Zbiorcze”. W dwóch szkołach - Opatowie i Łęce - na jednym poziomie istniały po dwie klasy. Ponadto dzieci były dowożone autobusami.⁷⁶

Uwzględniając te racje Kuria Metropolitalna zgodziła się na ograniczenie wymiaru religii do jednej godziny tygodniowo, z wyjątkiem klasy II (I komunika).⁷⁷

Dopiero w roku szkolnym 1980/81 udało się wprowadzić po dwie lekcje religii dla klas II – VIII w Opatowie. Natomiast w punktach katechetycznych w Trzebieniu i Lipiu nadal tylko klasy II miały dwie lekcje.

Wprowadzenie drugiej godziny katechezy w całej parafii stało się możliwe od 1 września 1984 roku, kiedy to został zatrudniony drugi katecheta świecki Marek Kowalski. Ponieważ nauczaniem w szkołach objęte były dzieci z różnych wiosek, obie lekcje odbywały się za jednym przyjściem danej klasy w określonym dniu.

W 1988 parafia otrzymała pomoc w osobie ks. diakona Janusza Zakrzewicza. Uczył on początkowo w wymiarze 3 godzin tygodniowo, a po śmierci K. Semby - 9 godzin.

Również w 1988 roku nastąpiła zmiana punktu katechetycznego dla szkoły w Łęce Opatowskiej. Od 1 września dzieci rozpoczęły naukę w nowo wybudowanej salce przy kościele w Łęce Opatowskiej, gdzie zostały zapewnione właściwe warunki nauczania.

Z dniem 1 września 1990 nastąpił, w wyniku zakończenia prac komisji złożonej z przedstawicieli Episkopatu i Rządu, powrót religii do szkół. Wydarzenie to stanowiło wyraźne potwierdzenie podstawowego prawa rodziców do wychowania swych dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami religijnymi. Jednocześnie Kościół stanął przed nie lada problemem znalezienia odpowiednio przygotowanej kadry katechetycznej wśród ludzi świeckich. Trzeba bowiem pamiętać, że w czasie, gdy katecheza była przy parafii nie garnęli się oni do tej pracy. Parafii nie było stać na właściwe wynagrodzenie ich pracy. Ponadto związanie się z Kościołem wymagało pewnej odwagi. Wejście religii do szkół zmieniło sytuację, bowiem katecheci stali się pełnoprawnymi pracownikami oświaty opłacanymi z budżetu państwa. Niestety wśród wielu wartościowych ludzi do katechezy weszły osoby nie zupełnie do tej pracy przygotowane. Na szczęście w parafii opatowskiej obok dotychczasowych katechetów – ks. proboszcza, ks. wikariusza J. Dutkowiaka oraz M. Kowalskiego - do nauczania religii zostały skierowane Anna Jankowska i Urszula Gruszka - obie z przygotowaniem katechetycznym (PWT Poznań).

Katechizacją młodzieży w okresie powojennym zajmowali się księża proboszczowie i ks. wikariusze. Od 1981 roku obie grupy młodzieży dla których katecheza odbywała się w niedzielę, objął Marek Kowalski.

Po roku 1990 prowadził on nadal jedną grupę młodzieży, absolwentów szkół zawodowych, którzy kontynuują naukę religii przy parafii.

Jeśli chodzi o katechezę dorosłych, to dokonywała się ona na spotkaniach z rodzicami katechizowanych dzieci, w czasie nauk stanowych oraz okazjonalnie w trakcie spotkań z różnymi grupami duszpasterskimi.

Ks. proboszcz J. Ratajczak głosił również na wybranych mszach niedzielnych tzw. kazania katechizmowe.

Ze sprawozdań dotyczących katechizacji wynika, że były nią objęte wszystkie dzieci szkół podstawowych oraz przedszkoli. W przypadku młodzieży kształtowało się to na poziomie około 95 – 97 % ogółu zobowiązanych.

W sumie należy stwierdzić, że w opisywanym okresie (1915 – 1991) sprawa katechizacji była traktowana przez poszczególnych duszpasterzy opatowskich bardzo poważnie.

4. Odpusty parafialne

Odpust parafialny jest to święto patronalne danego kościoła lub kaplicy, przypadający zawsze w dzień, w którym patron jest szczególnie czczony przez cały Kościół. Można wówczas uzyskać odpust po wypełnieniu określonych warunków, przez działanie Kościoła, który czerpie ze skarbcza zadośćuczynień Chrystusa i świętych.

W parafii opatowskiej obchodzi się trzy odpusty przypisane kościołowi parafialnemu: św. Floriana – 4 maja, Matki Bożej Szkaplerznej – 16 lipca i św. Michała Archaniola – 29 września. Są one związane z ołtarzami, które znajdują się w kościele parafialnym.

Na podstawie dostępnych źródeł nie można było ustalić dokładnego czasu ich ustanowienia. Ks. Sł. Baraniak wspomina, że pierwsza wzmianka na ten temat pochodzi z 1835 roku.⁷⁸

Należy przypuszczać, że najstarszy jest odpust św. Floriana. Pozostałe dwa należy łączyć z pojawieniem się w kościele parafialnym obu ołtarzy bocznych. W przybliżeniu można przyjąć, że odpusty te zaistniały między II połową XVII a I połową XVIII wieku. Koszty związane z przygotowaniem i uroczystościami odpustowymi były pokrywane z kasy proboszcza.⁷⁹

Trudno również przedstawić sposób obchodzenia tych ważnych dla parafii świąt. Wiadomo jedynie, że w okresie po II wojnie światowej, przed odpustem św. Floriana była spowiedź dla całej parafii (spowiadało wówczas kilku zaproszonych kapłanów). W sam dzień odpustu odprawiano uroczystą sumę na której z reguły wygłaszał kazanie poproszony o to kaznodzieja. Pod koniec mszy wyruszała procesja dookoła kościoła zakończona uroczystym błogosławieństwem Najświętszym Sakramentem. Msza ta była odprawiana w intencji zmarłych i żyjących członków Ochotniczej Straży Pożarnej. Stąd liczny w niej udział odświętnie ubranych strażaków.

Nieco mniej uroczyście obchodzono pozostałe dwa odpusty. Wyjątek stanowił przełom XIX i XX wieku. Zespół pod kierunkiem ks bpa Zbigniewa Kraszewskiego, sufragana warszawskiego, ustalił, że w źródłach z tego okresu kościół opatowski figuruje jako sanktuarium Maryjne.⁸⁰

Ks. proboszcz J. Ratajczak zdołał ustalić, że na odpust MB Szkaplerznej 16 lipca przychodziły do Opatowa z różnych stron pielgrzymki m.in. aż spod Wielunia. Istniało też Bractwo MB Szkaplerznej, a proboszcz miał władzę nakładania szkaplerzy i przyjmowania do bractwa. Z czasem jednak pielgrzymki te ustały. Nie zarejestrowano też żadnych łask i cudów za wstawiennictwem MB Szkaplerznej.

Na mocy dekretu bpa Mariana Przykuckiego, wikariusza kapitulnego z dnia 14 września 1978 roku, można uzyskać też odpust Porcjunkuli.⁸¹

Wymienione powyżej odpusty są obchodzone w parafii opatowskiej do dzisiaj.

5. Bractwa, stowarzyszenia i grupy duszpasterskie

Bractwa to zrzeszenia religijne erygowane formalnym dekretem przez władzę kościelną i pozostające pod jej zwierzchnością jako stała fundacja, mająca osobowość prawną i własną administrację. Każde bractwo posiada statuty regulujące jego strukturę, charakter i cele, a także sposoby ich realizacji.

Najczęściej celem bractwa jest rozwój kultu publicznego w Kościele oraz szeroko pojęte apostołstwo. Członkowie bractw otrzymują możliwość pogłębienia formacji duchowej oraz udziału w określonej działalności religijnej lub społecznej. Istotnym elementem każdego bractwa jest silna więź pomiędzy jego członkami.⁸²

W okresie międzywojennym w Polsce istniała bardzo duża liczba bractw, do których z reguły zapisywali się ludzie niewykształceni. Ich rola w parafii była duża. Obok dbania o wystrój świątyni i organizację kościelnych uroczystości, chroniły często parafian od wpływów nieprzychylnych Kościołowi i religii. Jednocześnie stwarzały duszpasterzom możliwość bezpośredniego kontaktu z powierzonymi sobie ludźmi. Z urzędu bowiem opiekę nad bractwami w zasadzie sprawowali proboszczowie.

Elenchus z 1914 wymienia sześć bractw działających przy parafii opatowskiej. Były to: Bractwo Matek Chrześcijańskich, Żywy Różaniec, Bractwo Wstrzemięźliwości, Bractwo NSPJ, Straż św. Józefa i Bractwo Szkaplerza NMP. Bardzo często ta sama osoba była członkiem co najmniej dwóch bractw. Zresztą tak jest i dzisiaj. Stąd z dużą ostrożnością należy traktować stany liczebne każdego bractwa.

Z wymienionych bractw, w oparciu o dostępne źródła, można było stwierdzić, że najstarszym było **Bractwo Szkaplerza NMP**. Obok kultu Matki Bożej, członkowie dbali o ołtarz MB Szkaplerznej oraz współorganizowali

odpust 16 lipca. Jeszcze w 1949 jest ono wymieniane obok innych stowarzyszeń w parafii. Prawdopodobnie w następnych latach z braku nowych członków przestało istnieć.

W listopadzie 1895 na prośbę ks. Sierakowskiego abp Fl. Stablewski zatwierdził **Bractwo Matek Chrześcijańskich i Kólek Różańcowych**.⁸³

Wizytacja dziekańska, przeprowadzona 19 grudnia 1895 roku stwierdziła przynależność do Bractwa 77 kobiet. Zachowany spis członkiń ukazuje dynamiczny rozwój tego bractwa w pierwszych latach jego istnienia. Przedstawia to poniższa tabela:

Tabela 13

Liczba członków Kólek Różańcowych

Rok	Ilość członkiń
1895	77
1898	91
1905	131
1920	207
1934	318

W 1934 roku przeprowadzono aktualizację spisu z rozbiem na poszczególne wioski. Podobnie uczyniono w 1949 roku. Umożliwia to przedstawienie żywotności bractwa w parafii.⁸⁴

Tabela 14

Liczba członków Kólek Różańcowych z rozbiem na wioski parafii

Miejscowość	Liczba członków w 1934	Liczba członków w 1949
Opatów	112	113
Szalonka	34	25
Lęka Op.	25	26
Lipie	35	-
Gołębek	10	-
Kolonia	12	23
Trzebień	37	70
Biadaszki	49	52
Podbolesławiec	4	-
Razem	318	309

Z powyższych danych widać wyraźnie, że rozwój Bractwa osiągnął pewną stabilizację.

Z analizy ogłoszeń parafialnych pierwszych lat po II wojnie światowej zauważalna jest wielka troska ks. L. Bolesławskiego o zachowanie Bractwa i jego rozwój. Świadczą o tym częste zebrania członków, na których proboszcz wygłaszał stosowną konferencję. Podobnie czynili jego następcy ks. J. Nowak i ks. J. Ratajczak.

Niewiadomo kiedy powołano do istnienia Róże Ojców i Panien. W 1990 roku było 13 róż Ojców i 4 róże Panien. Zostały one włączone w strukturę Bractwa Żywego Różańca.

W 1994 roku w całej parafii modlitwę różańcową w ramach Żywego Różańca praktykowało 39 róż, co daje imponującą liczbę członków – 585. Najwięcej, bo 16 róż było w Opatowie. W pozostałych wioskach wyglądało to następująco:

Trzebień - 7

Biadaszki - 5

Łęka Op. – 6

Lipie - 2

Szalonka - 3

W ostatnich latach dzieło to przeżywa pewien zastój. Nie powstają nowe róże. Brak jest Róż panien i młodzieńców. Pomiędzy poszczególnymi różami z wiosek parafii zanikają więzi. Wymiana tajemnic różańca w I niedziele miesiąca praktykowana jest jedynie w Opatowie. W pozostałych wioskach od kilku lat nie ma takich zmian.

Bractwo miało swoich moderatorów. Nie sposób było ustalić ich nazwisk w latach 1915 – 1963. Od 1963 roku głównym moderatorem była p. J. Idźczak. Ścisłe współpracowała ona z ks. J. Nowakiem a później z ks. J. Ratajczakiem. Po jej śmierci funkcję te objęła p. J. Kopis, która pełni ją do dzisiaj. Oprócz praktykowania modlitwy różańcowej członkowie bractwa ze składek rocznych fundowali różne sprzęty i rzeczy na wyposażenie kościoła parafialnego.⁸⁵

Bractwo św. Józefa , które wymienia Elenchus z 1914 roku, skupiało mężczyzn – czcicieli św. Józefa.. Niestety nie zachowała się jego księga. Trudno więc ustalić jak liczne ono było oraz w jaki sposób zaznaczało swe istnienie w parafii. Musiało ono jednak mieć krótki żywot, ponieważ zarówno w dokumentach okresu międzywojennego , jak też późniejszych, nic się o nim nie wspomina. Jego istnienie potwierdzają wypowiedzi starszych mieszkańców parafii. Jednak nic poza tym nie udało się ustalić. Być może bractwo to zostało wchłonięte przez inne – bardziej dynamiczne np. Żywy Różaniec.

W marcu 1937 , na prośbę ks. dr Fr. Komorowskiego erygowano w parafii **Bractwo Straży Honorowej NSPJ**. Weszło ono tym samym w strukturę Arcybractwa przy kościele ss. Wizytek w Krakowie.⁸⁶ Proboszcz też został jego pierwszym dyrektorem. Zgodnie z ustawami tego zrzeszenia członkowie wybierają sobie jedną godzinę w ciągu dnia, oznaczoną na wielkim zegarze bractwa ich nazwiskiem, i myślą, słowem i uczynkiem oddają hołd Najświętszemu Sercu Pana Jezusa. Ponadto starają się w każdy I piątek miesiąca uczestniczyć w rannej Mszy św. odprawianej za żywych i zmarłych członków Bractwa oraz w nabożeństwie ku czci NSPJ, zakończonym błogosławieństwem Najświętszym Sakramentem.

W chwili powstawania bractwo to liczyło 121 członków. W rozbiciu na poszczególne wioski przedstawiało się to następująco:

Opatów	-	55
Trzebień	-	24
Lipie	-	7
Łęka Opat.	-	12
Biadaszki	-	3
Szalonka	-	13
Opatowiec	-	1
Szpot	-	2
Gołąbek	-	4

Po II wojnie światowej kilka razy dokonywano kolejnych aktualizacji spisu członków bractwa wpisując do księgi nowych jego członków. Przedstawia to poniższa tabela:

Tabela 15

Liczba członków Bractwa Straży Honorowej NSPJ

Miejscowość	Rok 1947	Rok 1949	Rok 1957	Rok 1959
<i>Opatów</i>	27	16	4	9
<i>Trzebień</i>	23	5	-	1
<i>Łęka Op.</i>	10	3	2	1
<i>Szalonka</i>	7	2	-	2
<i>Biadaszki</i>	2	6	-	-
<i>Lipie</i>	-	-	-	7

Niestety, nie można ukazać dynamiki rozwoju bractwa w tym okresie, gdyż brak jest w księdze adnotacji o zmarłych członkach.⁸⁷

Ciekawym wydaje się fakt, że w szeregach bractwa były same kobiety. W 1990 roku uaktualniono spis członków bractwa. Liczyło ono wówczas 131 członków. Z kolei pięć lat później liczba ta spadła do 99. W ich miejsce przybyło tylko 7 nowych osób. W ostatnich latach zrzeszenie to w jeszcze większym stopniu niż Żywy Różaniec przeżywa kryzys. Brak jest nowych chętnych do wstąpienia, a zdecydowana większość czynnych członków to osoby w podeszłym wieku. Warto dodać, że od założenia do czerwca 1995 roku zmarło 228 członków bractwa.

Bractwo Wstrzemięźliwości wymieniane jest w Elenchach z lat 1914, 1915 i 1916. Niestety, podobnie jak w przypadku Bractwa św. Józefa nie ma na jego temat żadnych wzmianek w dostępnych mi źródłach. Nie zachowała się też księga tego bractwa. Mieszkańcy parafii również nie byli w stanie udzielić jakiegokolwiek w tej mierze informacji.

Do 1993 istniało w parafii **Bractwo Najświętszego Sakramentu**. W dokumentach brak jest danych o dacie jego powstania. Jego członkowie starali się brać udział w adoracjach Najświętszego Sakramentu oraz w procesjach eucharystycznych. Ks. proboszcz J. Ratajczak w przemówieniu powitalnym na rozpoczęcie wizytacji pasterskiej w 1984 roku zaznaczył, że jest ono na wymarciu.⁸⁸ Praktycznie przestało ono istnieć z chwilą śmierci A. Kasprzaka, który do ostatnich chwil swego życia starał się je podtrzymać w istnieniu.

Jeszcze inną grupą dość mocno działającą, choć już niestety nieistniejącą, była **Krucjata Eucharystyczna** zorganizowana przez A. Lisińską w szkole opatowskiej w 1936 roku.. Oprócz pogłębiania życia eucharystycznego oraz apostołstwa organizacja ta wychowywała dzieci na wzór harcerski. Mimo konfliktu jaki wybuchł wokół niej i wyrzucenia ze szkoły, dobrze funkcjonowała aż do II wojny światowej. Po jej zakończeniu ponownie została reaktywowana.⁸⁹ Prawdopodobnie w latach pięćdziesiątych pod naciskiem władz komunistycznych została zlikwidowana.

Do wybuchu II wojny światowej nie było w parafii właściwej organizacji charytatywnej. Działalnością tą zajmowało się **Towarzystwo Matek Chrześcijańskich i Włościanki**. Istniał także **Parafialny Komitet dla Spraw Bezrobocia**, którego prezesem był ks. A. Zarzycki. Komitet ten współpracował z władzami państwowymi. Zajmował się on głównie dożywianiem dzieci. W akcję tę zaangażowane były dwie nauczycielki – członkinie Stowarzyszenia Pań Miłosierdzia św. Wincentego á Paulo. Była to działalność nieformalna. Dopiero po II wojnie światowej powstał **Oddział Parafialny CARITAS**. Bezpośrednio w działalność Oddziału włączone były cztery osoby, z tego trzy pracowały w sekcjach. Była też trzyosobowa komisja kontrolująca. Biuro znajdowało się w Opatowie. Czynne było codziennie w godzinach od 9.00 do 12.00. Oddział współpracował z Dekanalnym Okręgiem i Związkiem Diecezjalnym CARITAS. Jeden z jego członków, p. St. Skotnik, wchodził w skład Okręgu Dekanalnego. Działalność Oddziału szła w trzech kierunkach: sprawowania opieki nad

samotnymi, udzielania wsparcia materialnego i organizowania „Tygodni Miłosierdzia”. Wiemy, że stale opiekowano się 7 osobami samotnymi. Natomiast pomoc materialna była stała (w 1948 - 20 rodzin) i doraźna (w 1948 - 19 rodzin). Ponadto wspomagano młodzież studiującą (trzykrotnie). Poza pieniędzmi, wiele rodzin otrzymywało pomoc w towarze np. węgiel (28 rodzin) czy zboże.

Aby pomoc taka mogła sprawnie funkcjonować ks. L. Bolesławski apelował do wiernych o dokonywanie dobrowolnych ofiar na ten cel. Czynił to szczególnie w „Tygodniu Miłosierdzia”. Skutek był taki, że Oddział opatowski CARITAS miał 97 stałych ofiarodawców. W 1948 roku, z którego zachowało się sprawozdanie, wpłacono 20 400 złotych oraz przekazano na cele Oddziału 200 kg żyta. Pieniądze te wydatkowano następująco:

Na zapomogi - 3 000 zł

Na węgiel - 16 200 zł

Na przedszkole - 1 000 zł

Resztę pozostawiono na następny rok.

Oprócz udzielania pomocy w parafii, CARITAS opatowski włączał się w akcje ogólnodiececezjalne. Świadczy o tym podziękowanie ks. M. Magnuszewskiego z Kępna za pomoc materialną w zorganizowaniu wypoczynku letniego dzieciom z Kępna. Z kolei w 1949 roku rodziny z parafii opatowskiej miały przyjąć na wypoczynek dzieci miejskie.⁹⁰ Ostatnim udokumentowanym rokiem działalności CARITAS w parafii jest rok 1949. Jest to lista osób , które otrzymały różne dary z racji Tygodnia Miłosierdzia.⁹¹ Nie można było ustalić kiedy CARITAS w Opatowie przestał działać i jakie tego były przyczyny. Trzeba mocno podkreślić duże zaangażowanie w prace CARITAS opatowskiego ks. L. Bolesławskiego. który osobiście wspierał go finansowo.

Mimo, że później nie było organizacji charytatywnej na terenie parafii, to jednak gdy wymagała tego sytuacja, wierni chętnie wspierali różne akcje niesienia pomocy bliźnim. Przykładem tego była zbiórka pieniędzy w styczniu

1982 roku na rzecz powodzian w Płocku. Uzbierano wówczas sumę 80 000 złotych. Ponadto 14 rodzin wyraziło chęć przyjęcia dzieci z terenów dotkniętych powodzią.⁹²

Od 1920 na terenie archidiecezji poznańskiej działała tzw. Liga Katolicka - bezpośrednia poprzedniczka Akcji Katolickiej. Ta z kolei powstała dopiero w 1929 roku jako odpowiedź na wezwania papieża Piusa XI. Celem Akcji Katolickiej było włączenie katolików świeckich w apostolską działalność Kościoła. Miała ona bronić przed laicyzacją życia społecznego oraz wprowadzać katolickie zasady społeczne w życie publiczne. Liczono na większy udział w niej inteligencji.

Aby uniknąć wchodzenia doń istniejących już bractw i stowarzyszeń, starano się oprzeć ją na czterech nowo utworzonych stowarzyszeniach: Stowarzyszeniu Mężów Katolickich, Stowarzyszeniu Kobiet Katolickich, Stowarzyszeniu Młodzieży Polskiej Męskiej i Stowarzyszeniu Młodzieży Polskiej Żeńskiej.⁹³

W parafii Opatów na wskutek usilnych działań Kurii i Archidiecezjalnego Instytutu Akcji Katolickiej doszło w dniu 15 czerwca 1932 do założenia **Akcji Katolickiej** prezesem został Piotr Kaczmarzyk. Natomiast pozostałymi członkami byli: St. Grzesiak (V-ce prezes), St. Kukułka (skarbnik), Walenty Weber (sekretarz), ks. A. Zarzycki (asystent kościelny) oraz Józef Kaczmarzyk, St. Skotnik, A. Kasprzak, St. Bytnerowiczowa, A. Lisińska, A. Wunschikowa, Fr. Brzezińska i Julia Gąszczak (członkowie).⁹⁴

Pismem z lipca 1932 roku ks. Jarosz z Archidiecezjalnego Instytutu Akcji Katolickiej w Poznaniu zobowiązał ks. dziekana do organizowania comiesięcznych posiedzeń zarządu w celu większego wyrobienia wewnętrznego członków aby: „zrozumieli podstawy Akcji Katolickiej, obowiązki wynikające z faktu przynależności do Kościoła, konieczność współpracy z duszpasterzem nad zbawieniem dusz i odpowiedzialność za Kościół i parafię.” Ponadto zarząd miał opracować konkretny plan działania..⁹⁵

W parafii działalność ta miała polegać głównie na organizowaniu „Dni Katolickich”, wieców, manifestacji i akademii.

Wydaje się, że Akcja Katolicka w Opatowie nie była w stanie sprostać tym zadaniom. Świadczy o tym dwukrotne przypomnienie ks. dziekanowi, w 1932 roku, o obowiązku organizacji „Dni Katolickich”. W tym samym piśmie wspomina się o orędziu ks. kard. Prymasa, co miało pewnie działać mobilizująco na ks. proboszcza. W listopadzie 1932 i lutym 1933 roku otrzymał on kolejne monity w tej sprawie.⁹⁶

W wyniku tych nacisków ks. A. Zarzycki przesłał sprawozdanie z działalności Akcji Katolickiej za 1932 rok. Tworzyły ją:

Liga katolicka w liczbie 100 osób

Stowarzyszenie Matek Chrześcijańskich 120 osób

Katolickie Stowarzyszenie Polek – 60

Młode Polki – 25 osób

Katolickie Stowarzyszenie Abstynentów – wszystkie Młode Polki

Żywy Różaniec Ojców – 9

Żywy Różaniec Matek – 23

Żywy Różaniec Panien – 29

Żywy Różaniec Młodzieńców – 5

Ideę apostołstwa szerzono przez broszurki i odczyty. Zorganizowano IX Dzień Katolicki pod hasłem „Walka z bezwstydem i pornografią w druku i obrazku”. W tym celu odbyło się zebranie w szkole, na którym był odczyt oraz akademia. Brak było planu działania na rok 1933.⁹⁷

Z analizy zachowanych dokumentów wynika, że Akcja Katolicka w Opatowie ograniczała się jedynie do organizowania tzw. Dni Katolickich. Istniejące monity Kurii świadczą, że nie bardzo się to udawało, a zachowane sprawozdania prawdopodobnie są fikcją. Organizacja ta nie odgrywała większej roli w parafii. Już po 1933 roku brak jakiegokolwiek dokumentacji. Prawdopodobnie więc uległa samoistnie rozwiązaniu.

Po roku 1970 powstały w parafii nowe stowarzyszenia. Z inicjatywy ówczesnego ks. proboszcza J. Ratajczaka zawiązało się **Towarzystwo Przyjaciół KUL-u**. W różnych okresach liczyło ono od 70 - 100 członków. Oprócz ofiar pieniężnych członkowie na comiesięcznych spotkaniach informowani byli przez ks. proboszcza o bieżących problemach Kościoła w Polsce. Niestety w 1991 roku towarzystwo to przestało istnieć.

Zupełnie oddolną inicjatywą było powołanie do istnienia w 1984 roku **Wspólnoty Krwi Chrystusa**. Zdecydowanie była to niewątpliwa zasługa p. Pelagii Wąsiak - późniejszej animatorki regionalnej. Do dzisiaj zresztą osoby bardzo aktywnej w rozwijaniu tego dzieła. Wspólnota ta, działająca do dzisiaj, skupia około 100 członków z całej parafii.⁹⁸

Zgodnie ze Statutem jej członkowie zobowiązują się do rozważania Słowa Bożego, pogłębiania życia eucharystycznego oraz apostołstwa. Praktykę medytacji Pisma św. realizują w dwojaki sposób: indywidualnie (codziennie) oraz wspólnotowo (raz w tygodniu). Szczególnie często starają się uczestniczyć w Eucharystii – bezkrwawej ofierze Chrystusa. Ponadto raz w miesiącu - w I czwartek miesiąca - prowadzą adorację Najświętszego Sakramentu. Obok apostołstwa w swoim środowisku, członkowie Wspólnoty włączają się w różne inicjatywy parafialne. Wielu z nich uczestniczy w dniach skupienia oraz rekolekcjach w domu macierzystym w Częstochowie.⁹⁹

Warto dodać, iż działalność tej Wspólnoty zaowocowała dwoma żeńskimi powołaniami zakonnymi. Wydaje się, że jest to w tej chwili najbardziej i najprężniej działająca wspólnota na terenie parafii.

W związku z przygotowaniem do Synodu Archidiecezjalnego jesienią 1987 roku przystąpiono do zorganizowania na terenie diecezji **Parafialnych Zespołów Synodalnych**. Zgodnie z zaleceniem Kurii utworzono jeden taki zespół obejmujący parafie: Siemianice i Opatów, którego skład zatwierdzono w styczniu 1988 roku. Jego przewodniczącym został ks. dziekan M. Gmerek.

Poniższa tabela ukazuje skład osobowy zespołu.

Tabela 16**Wykaz osobowy członków zespołu synodalnego**

Nazwisko i imię	Parafia	Wykształcenie	Zawód
<i>Krystyna Macioszczyk</i>	<i>Siemianice</i>	<i>Wyższe</i>	<i>Nauczyciel</i>
<i>Maria Rybak</i>	<i>Siemianice</i>	<i>Średnie</i>	<i>Katecheta</i>
<i>Teodora Nawrot</i>	<i>Siemianice</i>	<i>Wyższe</i>	<i>Nauczyciel</i>
<i>Anna Kotowska</i>	<i>Siemianice</i>	<i>Wyższe</i>	<i>Bibliotekarz</i>
<i>Bogusława Sielska</i>	<i>Siemianice</i>	<i>Średnie</i>	<i>Prac. Umysł</i>
<i>Maria Sroka</i>	<i>Siemianice</i>	<i>Wyższe</i>	<i>Prac. Umysł.</i>
<i>Kazimierz Piszczalka</i>	<i>Siemianice</i>	<i>Wyższe</i>	<i>Rolnik</i>
<i>Barbara Dwornik</i>	<i>Opatów</i>	<i>Wyższe</i>	<i>Nauczyciel</i>
<i>Grażyna Dyszlewska</i>	<i>Opatów</i>	<i>Wyższe</i>	<i>Nauczyciel</i>
<i>Jolanta Gruszka</i>	<i>Opatów</i>	<i>Średnie</i>	<i>Rolnik</i>
<i>Walerian Haziak</i>	<i>Opatów</i>	<i>Wyższe</i>	<i>Nauczyciel</i>
<i>Anna Jankowska</i>	<i>Opatów</i>	<i>Wyższe</i>	<i>Nauczyciel</i>
<i>Witold Jankowski</i>	<i>Opatów</i>	<i>Średnie</i>	<i>Prac. Umysł.</i>
<i>Marek Kowalski</i>	<i>Opatów</i>	<i>Wyższe</i>	<i>Katecheta</i>
<i>Zofia Kucharska</i>	<i>Opatów</i>	<i>Wyższe</i>	<i>Nauczyciel</i>
<i>Honorata Rybicka</i>	<i>Opatów</i>	<i>Średnie</i>	<i>Prac. Umysł.</i>
<i>Janina Stodolska</i>	<i>Opatów</i>	<i>Średnie</i>	<i>Nauczyciel</i>
<i>Antoni Trąpczyński</i>	<i>Opatów</i>	<i>Średnie</i>	<i>Organista</i>

W sumie Zespół odbył 25 posiedzeń, co miesiąc, na przemian w Opatowie i Siemianicach.. do końca marca 1990 roku na spotkaniach zajmowano się konkretnymi tematami według następującego schematu:

- 1. rozeznanie sytuacji*
- 2. nauka Kościoła*
- 3. wnioski praktyczne z perspektywy parafii.*

Obok wiec roboczego charakteru Zespołu , był on miejscem gdzie odbywała się intelektualna formacja jego członków.

Od września 1990 roku zajmowano się analizą wybranych projektów statutu Archidiecezji. Ostatnie posiedzenie odbyło się 3 marca 1991 roku

*Z chwilą powołania diecezji kaliskiej zespół podzielił się na dwie niezależne grupy, które przerodziły się zgodnie z poleceniem ks. bpa St. Napierały w **Rady Duszpastersko - Synodalne**.¹⁰⁰ W Opatowie w jej skład weszły osoby będące dotychczas w Zespole Synodalnym. Rada ta stara się aktywnie wspierać wysiłki duszpasterskie ks. proboszcza.*

GRUPY NIEFORMALNE

*Wszystkie powyżej wymienione grupy miały bądź mają ściśle określony status prawny w Kościele. Często jednak w parafiach występują zrzeszenia katolików tworzone doraźnie i stąd nie mające trwałego charakteru. Spośród kilku takich grup jedyną, która wytrzymała próbę czasu jest w parafii Opatów **Chór**. Niesposób ustalić, kiedy został powołany do istnienia. Wiadomo jedynie, że istniał już w okresie międzywojennym. Prowadził go ówczesny organista p. Maćkowiak. Po II wojnie światowej ks. Fr. Komorowski postanowił go reaktywować.*

Po rozmowie z A. Trąpczyńskim, który od 1945 roku objął funkcję organisty w parafii, ogłosił z ambony, by parafianie zgłaszali się do tworzącego się chóru. Wstąpiło wówczas 40 śpiewaków. Chór należał do Wielkopolskiego Związku Chórów Kościelnych, a później do Wielkopolskiego Związku Kół Śpiewaczych. Pierwszy zarząd składał się z trzech osób. Byli to :

Holka Franciszek - prezes,

Moska Tadeusz - sekretarz

Małolepszy Stanisław - skarbnik.

U wszystkich członków był wielki zapal i umiłowanie muzyki. W swym dorobku chór posiadał utwory m.in. Gomółki, G. Gorczyckiego i Cherubiniego.

Wykonywał też kilka mszy łacińskich i polskich oraz hymny i pieśni na cały rok liturgiczny. Przygotowywano też amatorskie przedstawienia (m.in. „Wenancjusz” i „Kominiarz i młynarz”). W okresie stalinowskim został rozwiązany. Działal wówczas na zasadach amatorskich. Wielokrotnie brał udział w zjazdach chórów (Ostrów Wlkp., Kępno, Ostrzeszów), gdzie często zajmował czołowe lokaty. Niestety z biegiem lat zaczęło ubywać członków. W 1990 było ich już tylko 30. W międzyczasie odeszli do Pana : Holka Franciszek, Małolepszy Stanisław, Moska Tadeusz, Skotnik Walerian, Grzesiak Waclaw, Żurawka Mieczysław, Jeziorny Edward, Jeziorny Stanisław, Brzeziński Edward, Kasprzak Kazimierz, Wąsiak Józef. Z tych, którzy go tworzyli w 1945 pozostało dzisiaj kilku. Są to: A. Żurawka, Cz. Trąpczyńska, S. Polaszczyk, M. Polaszczyk, M. Grzesiak, M. Skotnik, L. Górecki, , J. Wąsiak, J. Bykowski. Wśród długoletnich śpiewaków należy wymienić G. Sołtysik, J. Kopis, P. Wąsiak, J. Moska I. Grzesiak, St. Górecka, T. Mierzwiak, M. Ostroga, Fr. Małolepszy i Ł. Appel. Pozostali - J. Kopis, Kr. Górecka, A. Górecki, J. Witak, M. Ferdynus, Kr. Łakoma, E. Jeziorna, M. Jędrasiak, S. Jędrasiak, J. Górecki - legitymują się kilkuletnim stażem śpiewaczym. Ostatnio, mimo zachęty kolejnych proboszczów, brak jest nowych członków.¹⁰¹

Sporadycznie istniał także chórek dziecięcy również prowadzony przez p. Trąpczyńskiego. W 1980 roku liczył on 22 osoby.

W latach osiemdziesiątych przez okres około 5 lat działał także założony i prowadzony przez katechetę Marka Kowalskiego zespół młodzieżowy. Po odejściu jego pierwszych członków z braku chętnych przestał istnieć.

Inną grupą nieformalną, która przez pewien czas istniała w parafii , była grupa modlitewna młodzieży. Największy swój rozkwit przeżyła w okresie pracy w parafii ks. wikariusza J. Dutkowiaka (1989 – 1991). Należało do niej wtedy około 30 osób.¹⁰²

6. Inne formy duszpasterstwa

W okresie pracy ks. wikariusza St. Witka (1970 – 1974) powstała bardzo nowatorska i odważna forma oddziaływania duszpasterskiego – jak na ówczesne czasy – poprzez teatr. Pod kierunkiem ks. St. Witka dzieci i młodzież przygotowywała i prezentowała tzw. „Misteria” o charakterze patriotyczno – religijnym. Po raz pierwszy zabrzmiała wówczas w kościele parafialnym gitara. Z przedstawieniami tymi wyjeżdżano do innych parafii. Ważne było nie tylko zaangażowanie dzieci i młodzieży, ale również ich rodziców.

Niejako pewną kontynuacją tego dzieła była spontanicznie zawiązana w 1984 roku młodzieżowa grupa teatralna pod kierunkiem p. M. Kowalskiego. Wystawiała ona jasełka Bożonarodzeniowe oraz dwie sztuki trzyaktowe: „Mękę Pana Jezusa” na podstawie powieści R. Brandstaettera „Jezus z Nazaretu” oraz tego samego autora „Dzień gniewu”. Ostatnim przedstawieniem jakie dała były „Jasełka” w 1986 roku.

Po roku 1977 bardzo mocno rozwinął się w parafii ruch pielgrzymkowy. Każdego roku organizowano kilkanaście wyjazdów autobusowych. Ich celem były następujące uświęcone miejsca: Częstochowa (kilka wyjazdów w roku), Niepokalanów, Licheń, Gostyń. Po wyborze Karola Wojtyły na stolice Piotrową doszły wyjazdy na spotkania z Ojcem św. m.in. w Łodzi oraz tzw. Szlakiem Papieskim.

Bardzo ważnym wydarzeniem dla duchowego pogłębienia życia parafii było nawiedzenie jej przez kopię cudownego obrazu Matki Bożej Częstochowskiej. Miało to miejsce 8 i 9 stycznia 1977 roku. Tydzień przed nawiedzeniem obrazu parafia przygotowywała się na to wydarzenie przez uczestnictwo w rekolekcjach prowadzonych przez oo. Oblatów. Wieś była wspaniale przystrojona - mnóstwo bram, kolorowych żarówek i ołtarzyków. Wydawało się, że cała ta praca utonie w ciemnościach. Tuż przed przyjazdem nie było bowiem prądu, a pogoda nie wróżyła nic dobrego. A jednak setki żarówek zapaliły się tworząc niezapomniane wrażenie. W uroczystym powitaniu

obrazu uczestniczył ks. bp Marian Przykucki. Cała parafia trwała przed obrazem w 24- godzinnej adoracji.

W dniu 9 stycznia o godzinie 18.00 obraz opuścił parafię i został przekazany do parafii Siemianice.¹⁰³

W 1984 roku powstała z inicjatywy M. Kowalskiego biblioteka parafialna czynna w każdą niedzielę. Przez pewien czas wzbogacano jej księgozbiór o nowe zakupy książek. Obecnie jest nieczynna.

Za rządów ks. prob. J. Ratajczaka bardzo rozwinęło się w parafii czytelnictwo prasy katolickiej. Zachował się szczegółowy wykaz czytanej prasy z roku 1984 sporządzony na okoliczność wizytacji pasterskiej.

Przedstawiało się to następująco:

Tygodnik Powszechny – 6 osób

Posłaniec Serca Jezusowego – 60 rodzin

Msza św. – 48 rodzin

Rycerz Niepokalanej – 20 rodzin

Przewodnik Katolicki – 20 rodzin

Misyjne Drogi oo oblatów – 8 rodzin

Misjonarz oo Werbistów – 2 rodziny.¹⁰⁴

Przypisy:

- ¹ Księgi chrztów 1874 – 1920, 1920 – 1933, 1933 – 1945, 1945 – 1949, 1949 – 1956, 1956 – 1968, 1969 – 1980, 1981 – 1995. APO.
- ² Ankieta za lata 1939 – 1949. APO 5.
- ³ Księgi zgonów, 1874 – 1948, 1949 – 1966, 1966 – 1985, 1986 – 1995, APO.
- ⁴ Ankieta za lata 1939 – 1949, APO 5.
- ⁵ Pismo z 24 lutego 1920 r., APO 11724.
- ⁶ Pismo z 29 lipca 1934 r. APO 11724.
- ⁷ Księga bierzmowanych 1949 – 1990, APO.
- ⁸ Sprawozdanie wizytacyjne z 31 maja 1984 r. i 30 marca 1990 r., APO 4.
- ⁹ Sprawozdanie wizytacyjne z 31 maja 1984 r., APO 4
- ¹⁰ Ogłoszenia parafialne z 1946 r., APO 9.
- ¹¹ Pismo z 12 kwietnia 1948 r., APO 5.
- ¹² Ogłoszenia parafialne 1989, APO 15.
- ¹³ Sprawozdanie wizytacyjne z 3 czerwca 1967, 15 sierpnia 1975, 31 maja 1984, 30 marca 1990, APO 4.
- ¹⁴ Interrogationes z odpowiedziami oraz referatem o stanie moralnym parafii z 8 kwietnia 1920 r., OAX 322.
- ¹⁵ AWA 7
- ¹⁶ Ankieta za lata 1939 – 1949, APO 5.
- ¹⁷ Sprawozdania duszpasterskie za lata 1966 – 1991, APO 11, 12, 13, 14, 15, 16.
- ¹⁸ Ankiety dotyczące frekwencji na Mszach św. 1979 – 1981, APO 5.
- ¹⁹ Zestawienia ilości rozdanych komunii św. 1967, 1972 – 1991, APO 25.
- ²⁰ Ogłoszenia duszpasterskie, APO 9, 10
- ²¹ Sprawozdanie wizytacyjne z 3 czerwca 1967, APO 4.
- ²² Ogłoszenia duszpasterskie, 1970 – 1977, APO 12, 13, 14.
- ²³ Sprawozdanie wizytacyjne z 31 maja 1984 r., APO 4.
- ²⁴ Sprawozdanie wizytacyjne z 30 marca 1990, APO 4.
- ²⁵ Ogłoszenia duszpasterskie, 1990 – 1991, APO 16.
- ²⁶ Księgi małżeństw 1867 – 1948, 1949 – 1960, 1960 – 1995, APO.
- ²⁷ Ankieta dotycząca przyjęcia sakramentu małżeństwa w latach 1930 – 1939, AWA 7.
- ²⁸ Sprawozdanie wizytacyjne z 31 kwietnia 1984, APO 4.
- ²⁹ APO 4.
- ³⁰ Sprawozdanie wizytacyjne z 30 marca 1990, APO 4.
- ³¹ Ogłoszenia duszpasterskie 1946 – 1947, APO 9.
- ³² Sprawozdanie wizytacyjne z 3 czerwca 1967 r., APO 4.
- ³³ Sprawozdanie wizytacyjne z 30 marca 1990, APO 4.
- ³⁴ Ogłoszenia duszpasterskie 1988, APO 15.
- ³⁵ Dekret powizytacyjny z 20 maja 1990 r., APO 4.
- ³⁶ Sprawozdanie wizytacyjne, APO 4.
- ³⁷ Ks. H. E. Wyczawski, Działalność religijna i społeczna, w : Historia Kościoła w Polsce t. II, cz. 2 1918 – 1945, s. 52
- ³⁸ Ankieta 1930 – 1939, AWA 7.
- ³⁹ Pismo ks. L. Bolesławskiego z 11 maja 1947, APO 4.
- ⁴⁰ Sprawozdania wizytacyjne 1967, 1975, 1984, 1990, APO 4.
- ⁴¹ Przemówienie powitalne na rozpoczęcie wizytacji pasterskiej z 22 września 1984 r., APO 4.
- ⁴² Protokół z wizytacji dziekańskiej przeprowadzonej 10 czerwca 1991 r., APO 4.
- ⁴³ Ogłoszenia duszpasterskie 1966 – 1990, APO 11, 12, 13, 14, 15, 16.
- ⁴⁴ Sprawozdanie z wizytacji szkół parafii Opatów 1935 – 1938, KA 15516.
- ⁴⁵ Pismo z 4 czerwca 1921, APO 4871.
- ⁴⁶ Pismo z 15 stycznia 1923 i 22 października 1923, APO 4871.
- ⁴⁷ Pisma z 22 lutego 1927 i 20 kwietnia 1929, APO 4871.
- ⁴⁸ Pismo z 12 kwietnia 1926 r., APO 4871.
- ⁴⁹ Pismo ks. A. Zarzyckiego do A. Sobczaka z 18 stycznia 1928, APO 4871.
- ⁵⁰ Pismo Kurii z 1 marca 1928, APO 4871.
- ⁵¹ Pismo Kurii z 1 marca 1928, APO 4871.
- ⁵² Pismo Kurii z 15 grudnia 1923, APO 4871.
- ⁵³ Pismo Kurii z 20 grudnia 1929, APO 4871.

- ⁵⁴ Pismo Kurii z 20 listopada 1931, APO 4871.
- ⁵⁵ Sprawozdania z wizytacji szkół w Opatowie, Łęce Opatowskiej i Trzebieniu z 1936 i 1938 roku. KA 15516.
- ⁵⁶ Pismo Ordynariatu Arcybiskupiego do ks. A. Zarzyckiego z 8 sierpnia 1921 r., OAX 322.
- ⁵⁷ Pismo ks. A. Zarzyckiego do Kurii o udzielenie misji kanonicznej z 11 maja 1927 oraz Pismo Kurii do ks. A. Zarzyckiego z 17 maja 1927 r., APO 4871.
- ⁵⁸ Pismo ks. A. Zarzyckiego do Kurii z 22 czerwca 1927 r., APO 4871.
- ⁵⁹ Odpowiedź Kurii z 16 września 1927 r., APO 4871.
- ⁶⁰ Referat o stanie moralnym parafii z 8 kwietnia 1920 r., OAX 322.
- ⁶¹ Nominacja ks. Fr. Komorowskiego na wizytatora nauki religii, Pismo z dnia 31 stycznia 1935 r., KA 15516.
- ⁶² Wykaz miejscowości rejonu opatowskiego k.1, KA 15516.
- ⁶³ Odpowiedź ks. Fr. Komorowskiego do Kurii z 2 lipca 1935 r., KA 15516.
- ⁶⁴ Pismo ks. Fr. Komorowskiego do Kurii z 30 czerwca 1936, KA 15516.
- ⁶⁵ Pismo Kuratorium Okręgu Szkolnego Poznańskiego z 18 sierpnia 1937, KA 15516.
- ⁶⁶ Pismo ks. Fr. Komorowskiego do Kurii z sierpnia 1937, KA 15516.
- ⁶⁷ Pismo Kurii z obszernym wyjaśnieniem ks. Fr. Komorowskiego do Kuratorium Poznańskiego z 25 maja 1935, KA 15516.
- ⁶⁸ Pismo Kurii do Kuratorium z 22 sierpnia 1937, KA 15516.
- ⁶⁹ Pismo z Kurii do Kuratorium 15 stycznia 1938 r., KA 15516.
- ⁷⁰ Pismo Kurii z 18 listopada 1937, KA 15516.
- ⁷¹ Pismo Kurii z 4 kwietnia 1939, KA 15456.
- ⁷² KA 15456.
- ⁷³ Pismo Kurii do ks. proboszcza z 20 marca 1946, APO 5.
- ⁷⁴ Sprawozdanie wizytacyjne ks. L. Bolesławskiego z 28 marca 1949 r., APO 4.
- ⁷⁵ Sprawozdanie z katechizacji w parafii Opatów, stan na 20 kwietnia 1979 r., APO 21.
- ⁷⁶ Pismo ks. J. Ratajczaka z 10 listopada 1979 r., APO 21.
- ⁷⁷ Odpowiedź Kurii z 26 listopada 1979 r., APO 21.
- ⁷⁸ Sł. Baraniak, Dzieje parafii..., dz. cyt., s. 89
- ⁷⁹ Tamże
- ⁸⁰ Pismo ks. bpa Zdz. Fortuniaka z 5 listopada 1983, APO 4.
- ⁸¹ Pismo ks. J. Ratajczaka do Kurii z 30 listopada 1983, APO 4.
- ⁸² Kr. Kuźmak, Bractwo kościelne, Encyklopedia..., dz. cyt.
- ⁸³ Dekret abpa Fl. Stablewskiego z 23 listopada 1895, APO 15816.
- ⁸⁴ Spis Członków Bractwa Matek Chrześcijańskich i Kółek Różańcowych, APO 15816.
- ⁸⁵ M. Kowalski Żywy Różaniec, w: *Życie Parafialne* 2/94, s. 8
- ⁸⁶ Księga Bracka Straży Honorowej NSPJ, dokument erekcji z 5 marca 1937 r., APO 16101.
- ⁸⁷ APO 16101.
- ⁸⁸ Przemówienie powitalne na rozpoczęcie wizytacji pasterskiej z 22 września 1984 r., APO 4.
- ⁸⁹ Sprawozdanie wizytacyjne z 28 marca 1949 roku, APO 4.
- ⁹⁰ Caritas Oddział w Opatowie, APO 6
- ⁹¹ Tamże
- ⁹² Pismo ks. J. Ratajczaka z 11 lutego 1982 r., APO 5.
- ⁹³ Ks. H. E. Wyczawski, Działalność religijna i społeczna ..., dz. cyt., s. 57 - 60
- ⁹⁴ Pismo ks. A. Zarzyckiego do Archidiecezjalnego Instytutu Akcji Katolickiej z 20 czerwca 1932, APO 8081.
- ⁹⁵ Pismo ks. Jarosza do ks. A. Zarzyckiego z 12 lipca 1932., APO 8081.
- ⁹⁶ Pisma z 6 października 1932, 8 listopada 1932, 21 listopada 1932, 6 lutego 1933, APO 8081.
- ⁹⁷ Pismo z 15 lutego 1933, APO 8081.
- ⁹⁸ P. Wasiak, Wspólnota Krwi Chrystusa w: *Życie Parafialne* 1/94, s.4
- ⁹⁹ Statuty Generalne Wspólnoty Krwi Chrystusa
- ¹⁰⁰ Synod Archidiecezjalny., APSm.
- ¹⁰¹ M. Kowalski, Jest w naszej parafii chór, w: *Życie Parafialne* 5/94, s. 5
- ¹⁰² Sprawozdanie wizytacyjne z 30 marca 1990 roku, APO 4.
- ¹⁰³ T. Moska, Kronika nawiedzenia wędrownego obrazu, w: *Regiony* 2/93
- ¹⁰⁴ Tamże, Przemówienie powitalne na rozpoczęcie wizytacji pasterskiej z 22 września 1984 r.

ZAKOŃCZENIE

Dzieje parafii opatowskiej w latach 1915 – 1991 toczyły się w bardzo różnych warunkach polityczno – społecznych Polski: najpierw w okresie I wojny światowej, w okresie międzywojennym, gdy odbudowywane było życie państwowe, a także kościelne, w okresie II wojny światowej, a nadto w długim, prawie 50 – letnim okresie powojennym. Lata 1945 – 1991 nie były jednolite, co do warunków działalności kościelnej. Na ogół do 1989 roku życie kościelne – także w parafiach – napotykało na wielkie trudności ze strony władz PRL. W pracy nie było możliwości szerszego uwzględnienia wpływu tych warunków zewnętrznych na kształtowanie się dziejów parafii opatowskiej w omawianym okresie.

Parafia w Opatowie pod względem terytorialnym w latach 1915 – 1991 stanowiła bardzo stabilny obszar. Jej granice w tym okresie nie uległy żadnym zmianom. Poddając analizie liczbę wiernych można stwierdzić – poza okresami wojen – stały jej wzrost. O ile w 1915 roku parafia liczyła 2 400 wiernych, to w 1991 roku było ich już 3 120. Zmianie ulegała też w tym okresie struktura zawodowa mieszkańców parafii.

W latach 1915 – 1939 na terenie parafii zamieszkiwała niewielka grupa ewangelików. Po roku 1945 parafia stała się jednolita wyznaniowo.

Dobra opatowskie w latach 1915 – 1939 znajdowały się w różnych rękach. Trzeba stwierdzić, że ówczesni patronowie kościoła dobrze wywiązywali się ze swoich obowiązków. Po II wojnie światowej instytucja patrona przestała istnieć. Praca dozoru i rady parafialnej przebiegała w poprawny sposób.

Do roku 1945 na terenie parafii Opatów znajdowała się jedna świątynia. Natomiast po tym roku powstało pięć kaplic oraz kościół filialny. Podyktowane to było troską o łatwiejszy dostęp wiernych do uczestniczenia w świętych czynnościach liturgicznych.

Wszystkie obiekty sakralne przechodziły szereg remontów.

Poza plebanią i organistówką, która do dzisiaj pełni swą funkcję, pozostałe budynki beneficjalne z chwilą wydzierżawienia w 1977 roku ziemi beneficjalnej i po modernizacji, zostały wykorzystane: część na cele katechizacji, pozostałe jako budynki gospodarcze nierolnicze.

Cmentarz parafialny w 1979 roku został powiększony o teren przyległego doń cmentarza ewangelickiego.

W okresie objętym niniejszą pracą w parafii Opatów pracowało pięciu proboszczów i sześciu wikariuszy. Ci ostatni duszpasterzowali w okresie po II wojnie światowej. Pięciu z nich wspierało ks. J. Nowaka w związku z jego postępującą chorobą.

W latach 1989 – 1991 konieczność obecności wikariusza spowodowana była potrzebami duszpasterskimi.

Duszpasterstwo w omawianym okresie było prowadzone w ogólnie przyjęty sposób. Podstawę stanowiło duszpasterstwo sakramentalne oraz nauczanie. kapłani otaczali opieką szereg grup duszpasterskich. Życie religijne parafii wzbogacone było różnymi formami nabożeństw paraliturgicznych.

Poddane kwerendzie dostępne źródła nie dają pełnego obrazu parafii w opisywanym okresie. Dotyczy to szczególnie pewnych aspektów działalności duszpasterskiej w latach 1915 – 1945.

Rozwój parafii opatowskiej ukazał by się w wyraźniejszym kształcie, gdyby dokonano się porównania jej dziejów z dziejami sąsiednich parafii. Niestety przekraczało to możliwości niniejszego opracowania.

Spis Tabel

Tabela 1	
<i>Liczba mieszkańców parafii w Opatowie w latach 1915 – 1991.....</i>	<i>20</i>
Tabela 2	
<i>Struktura zawodowa parafian 1929 r.....</i>	<i>21</i>
Tabela 3	
<i>Struktura wyznaniowa mieszkańców parafii Opatów w 1928 r.....</i>	<i>25</i>
Tabela 4	
<i>Liczba ochrzczonych w latach 1915 – 1991.....</i>	<i>93</i>
Tabela 5	
<i>Liczba zgonów w latach 1915 – 1991.....</i>	<i>95</i>
Tabela 6	
<i>Liczba bierzmowanych.....</i>	<i>97</i>
Tabela 7	
<i>Uczestnictwo parafian w Mszach św.....</i>	<i>99</i>
Tabela 8	
<i>Liczba rozdanych komunii św. W latach 1966 – 1991.....</i>	<i>101</i>
Tabela 9	
<i>Uczestnictwo parafian w wybranych mszach niedzielnych.....</i>	<i>101</i>
Tabela 10	
<i>Liczba dzieci przystępujących do I komunii św. w latach 1967 – 1991....</i>	<i>102</i>
Tabela 11	
<i>Liczba zawartych związków małżeńskich w latach 1915 – 1991.....</i>	<i>104</i>
Tabela 12	
<i>Nauczyciele religii w poszczególnych szkołach parafii (1936 i 1938 r.....</i>	<i>112</i>
Tabela 13	
<i>Liczba członków Kółek Różańcowych.....</i>	<i>123</i>

Tabela 14

Liczba członków Kółek Różańcowych z rozbiem na wioski parafii..... 123

Tabela 15

Liczba członków Bractwa Straży Honorowej NSPJ..... 126

Tabela 16

Wykaz osobowy członków zespołu synodalnego..... 132